

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra společenských věd

Problém rodiny, rodinného a pracovního života

v soudobé společnosti

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vypracovala: Jana Škvorová

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Fantyš

České Budějovice 2010

Anotace:

Obecným rámcem diplomové práce je sociologie rodiny. Téma rodiny v soudobé společnosti je zúženo především na problém rodinného a pracovního života. Pro diplomovou práci se jako inspirující ukázala zejména koncepce tzv. „individualizované společnosti“.

Práce se mimo jiné soustředí na problém slučitelnosti požadavků pracovního trhu a rodinného života, je koncipována jako teoreticko-empirická. V tomto smyslu je jejím východiskem zpracování teoretických přístupů, týkajících se dané problematiky, na něž navazuje vlastní empirický výzkum.

Cílem této diplomové práce je nalézt empirické opory tvrzení, která byla anoncována v teoretické části.

Annotation:

The Family Sociology is the main frame of the thesis. The subject of a family in the contemporary society is narrowed down especially to the problem of a family and working life. The conception of „the individualized society“ proved to be very inspirational.

The thesis is also focused on the problem of job market's and family life's requirements compatibility.

The work is based on the academic and experiential level. In this purpose, theoretical statements related to the existing problem were used as a source and followed by the experimental research.

The aim of the thesis is to support mentioned theoretical statements by empirical evidences.

Děkuji tímto vedoucímu své práce Mgr. Tomáši Fantyšovi za jeho cenné rady a připomínky, kterými mou práci vhodně usměrňoval. Své rodině děkuji za trpělivost, kterou se mnou v průběhu psaní diplomové práce měla.

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

České Budějovice, 18.dubna 2010

Jana Škvorová

Obsah

ÚVOD	7
1 TEORETICKÁ ČÁST	
1.1 RODINA JAKO INSTITUCE.....	9
1.1.1 VYMEZENÍ POJMU RODINA.....	9
1.1.2 POJEM RODINA V KONTEXTU DOBY.....	11
1.2 HISTORICKÉ UTVÁŘENÍ TRADIČNÍ RODINY.....	14
1.3 RODINNÝ ŽIVOT V MODERNÍM POJETÍ.....	17
1.3.1 RODIČOVSTVÍ.....	21
1.3.2 SINGLES.....	24
1.3.2.1 Některé charakteristiky života singlů.....	26
1.3.3 RODINNÝ ŽIVOT A SPOKOJENOST.....	27
1.4 PRÁCE, ZAMĚSTNÁNÍ.....	29
1.4.1 VYMEZENÍ POJMU PRÁCE A JEJÍ HISTORIE.....	29
1.4.2 PRACOVNÍ ŽIVOT.....	31
1.4.2.1 Práce z domova.....	33
1.4.2.2 Placená péče o dítě.....	34
1.4.3 PROFESNÍ DRÁHA.....	34
1.4.4 NEZAMĚSTNANOST.....	35
1.5 RODINA A PRÁCE.....	37
1.5.1 SLUČITELNOST MATEŘSTVÍ A POVOLÁNÍ.....	40
1.5.2 RODINA A/NEBO PROFESE Z POHLEDU VÍCE GENERACÍ.....	44
1.5.3 RODIČOVSKÁ DOVOLENÁ.....	46
1.5.3.1 Muži na rodičovské dovolené a v domácnosti.....	47
2 PRAKTICKÁ ČÁST	
2.1 PROBLÉM RODINNÉHO A PRACOVNÍHO ŽIVOTA V SOUDOBÉ SPOLEČNOSTI.....	50
2.1.1 HYPOTÉZY.....	51
2.2 METODIKA PRÁCE.....	52
2.2.1 DOTAZNÍK.....	52
2.2.2 SOUBOR RESPONDENTŮ.....	54
2.2.2.1 Zpracování dotazníků.....	54
2.3 VÝSLEDKY PRÁCE A JEJICH ANALÝZA.....	56
2.3.1 IDENTIFIKAČNÍ CHARAKTERISTIKA VZORKU.....	56
2.3.2 ANALÝZA A INTERPRETACE ODPOVĚDÍ RESPONDENTŮ.....	57
2.3.2.1 Kariéra je pro člověka nanejvýš důležitou věcí.....	57
2.3.2.2 Lidé by si neměli pořizovat rodiny, dokud nejsou materiálně a sociálně zabezpečeni.....	58
2.3.2.3 Dosáhnout maximálního profesního růstu je pro Vás:.....	59
2.3.2.4 Kdo byl ve vztahu na rodičovské dovolené.....	59
2.3.2.5 Faktory hrající roli při rozhodování o tom, který z partnerů zůstane na mateřské dovolené.....	60
2.3.2.6 Konflikt mezi rodinou a prací.....	61
2.3.2.7 Příčiny konfliktu mezi rodinou a prací.....	61

2.3.2.8	Pocity napětí v pracovním životě.....	62
2.3.2.9	Trvalost tohoto napětí.....	63
2.3.2.10	Čas na rodinu.....	63
2.3.2.11	Slučitelnost práce se založením rodiny.....	64
2.3.2.12	Hodnocení pracovních a rodinných povinností.....	65
2.3.2.13	Rozložení domácích prací mezi partnery.....	66
2.3.2.14	Zasahování pracovního života do rodinného.....	67
2.3.2.15	Spokojenost s pracovním a rodinným životem.....	68
2.3.2.16	Pravidelnost pracovní doby.....	68
2.3.2.17	Strach vzít náročnou práci.....	68
2.3.2.18	Ochota přestěhovat se za prací.....	69
2.3.2.19	Spokojenost s partnerským/rodinným životem.....	70
2.3.2.20	Práce o víkendu.....	70
2.3.2.21	Trávení víkendů.....	71
2.3.2.22	Příležitosti, při kterých je celá rodina pohromadě.....	71
2.3.3	ODPOVĚDI Z DOTAZNÍKU V ZÁVISLOSTI NA POHLAVÍ.....	72
2.3.4	ODPOVĚDI Z DOTAZNÍKU V ZÁVISLOSTI NA VZDĚLÁNÍ.....	78
2.3.5	INTERPRETACE VÝSLEDNÝCH DAT NA ZÁKLADĚ STANOVENÝCH HYPOTÉZ.....	78
	ZÁVĚR.....	88
	SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ.....	90
	PŘÍLOHY.....	92

ÚVOD

Jako téma jsem si pro svou diplomovou práci zvolila „*Problém rodiny, rodinného a pracovního života v soudobé společnosti*“.

Rodina i práce hrají v lidském životě nezastupitelnou a velmi podstatnou roli. Obě spolu souvisejí a vzájemně se prolínají.

V současné době se zejména díky vlivu různých médií často mezi lidmi mluví o krizi rodiny. Proto mě zajímalo, jak to vlastně s rodinami v dnešní společnosti vypadá. Jaké jsou dnešní modely partnerských i rodinných soužití a jak a nakolik jsou tyto modely ovlivněny pracovní sférou člověka? Jak dobře a snadno je dnešní pracovní život slučitelný se založením rodiny a jaké problémy může toto slučování přinášet? Následující stránky snad odpovědi na některé z těchto otázek odhalí.

Diplomová práce je složena ze dvou částí, z části teoretické a části praktické. Teoretická část je rozdělena do pěti oddílů.

V prvním oddíle nesoucím název *Rodina jako instituce* se pokusím vymezit pojem rodina jednak z jeho původu a obsahu, jednak z hlediska historie. Budu se zabývat funkcemi, které by měly rodiny naplňovat a historickými pohledy na to, kdo všechno byl a je mezi rodinu počítán.

Ve druhém oddíle s názvem *Historické utváření tradiční rodiny* budu charakterizovat tradiční rodinu, vývoj rodiny od doby předklasické přes rodinu tradiční až k dnešní moderní či postmoderní rodině.

Třetí oddíl, *Rodinný život v moderním pojetí*, se bude věnovat změnám, ke kterým došlo v moderních rodinách, a problémům, před kterými moderní a postmoderní společnost stojí. Dále zmíním roli muže a ženy v rodině, typy domácností a vznik rodičovství i se změnami, které s sebou do života páru přináší.

Čtvrtý oddíl pojmenovaný *Práce, zaměstnání* bude zaměřen na pojem práce, její místo v lidském životě v minulosti i dnes. Mimo jiné se zaměřím i na proměny pracovního života a možnosti žen, které mají malé děti, uplatnit se na pracovním trhu. V neposlední řadě zde okrajově zmíním nezaměstnanost, která sice není předmětem mé práce, ale významně pracovní trh, lidské osobnosti i celé rodiny ovlivňuje.

V pátém oddíle pojmenovaném *Rodina a práce* se budu zabývat slučitelností, skloubením rodiny a práce, mateřstvím a rodičovskou dovolenou.

Teoretická část je přípravou pro vlastní sociologické šetření.

Náplní praktické části diplomové práce bude vlastní empirický výzkum, pro který použiji kvantitativní výzkumnou metodu dotazníku. Cílem výzkumu bude mimo jiné zjistit, jaké role hrají práce a rodina v dnešní společnosti. Dále mě bude zajímat zkušenost a názor respondentů na některé životní situace, na skloubení pracovní a rodinné sféry lidského života, potvrzení mnou stanovených hypotéz apod.

Součástí diplomové práce tvoří příloha, která obsahuje vedle dotazníku i tabulky se statistickými údaji, které se k tématu rodina a práce vztahují, a tabulky s výsledky odpovědí respondentů na jednotlivé otázky v dotazníku.

Grafy a některé z tabulek s výsledky odpovědí respondentů nezahrnu do příloh, jak je obvyklé. Protože grafická názornost usnadňuje orientaci ve výsledcích i v jejich interpretaci, umístím grafy do textu praktické části hned pod otázky, které prezentují.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 RODINA JAKO INSTITUCE

1.1.1 VYMEZENÍ POJMU RODINA

Slovo „rodina“ má v indoevropských jazycích spíše ekonomický základ. Ve starém Římě si muž koupil ženu, která pak byla uznána jeho vlastnictvím, majetkem. Lidé si brali své příbuzné, aby majetek zůstal v rodině, uzavíraly se tzv. „sňatky z rozumu“. Paradoxně se dá říci, že i přesto, že při výběru partnera nehrály roli emoce ani vzájemné sympatie, ale převážně majetek a postavení, byli takto uzavírané svazky velmi pevné a trvalé.

Dlouhá staletí odkazovaly vztahy v rodině hlavně na vlastnictví a autoritu, nikoli však na lásku. Pro označení rodiny používali již staří Řekové pojem „*oikos*“, který měl vedle tohoto významu i významy další – majetek a také bydliště.¹

Jak tedy charakterizovat pojem rodina? Existuje mnoho definic a pohledů na to, co to vlastně rodina je, koho do ní můžeme zahrnout apod. Jedna z možných definic je následující: „*Rodina je forma dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím.*“² Přičemž příbuzenství lze pak charakterizovat jako vztah mezi jedinci, který vzniká trojím způsobem - sňatkem, biologickými vazbami, respektive pokrevním vztahem či adopcí.³

Termín rodina zahrnuje především rodiče a děti, které spojují sociokulturní znaky, jakými jsou například společné bydlení, příslušnost ke společné příbuzenské linii, společná produkce a konzumování statků atd.⁴

Každá rodina plní ve společnosti a vůči společnosti určité funkce. Za asi nejdůležitější z těchto funkcí je možné pokládat funkci biologicko-reprodukční, tedy zachovat život, porodit a zabezpečit potomstvo. Mezi další funkce rodiny patří funkce ekonomicko zabezpečovací, jejímž cílem je poskytnout životní jistoty svým členům, zajistit, aby měli všichni členové rodiny co jíst, co pít, kde bydlet, do čeho

¹ Možný, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. upravené vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2008, s. 174.

² Jandourek, Jan. *Sociologický slovník*. 1. vydání. Praha: Portál, 2001, s. 198.

³ Tamtéž, s. 198.

⁴ Tamtéž, s. 206.

se oblékat apod. Ekonomická funkce rodiny se s časem mění, v současné době je vyvíjen čím dál tím větší tlak na ekonomickou aktivitu obou partnerů, která začíná v otázce priorit pomalu vytlačovat péči a čas věnovaný dětem a volnočasovým aktivitám.⁵

Funkce emocionální zprostředkovává vztahy mezi členy rodiny - lásku, respekt, toleranci, autoritu atd. V neposlední řadě je nezbytné zmínit funkci socializačně-výchovnou, jejíž úspěšné naplňování obnáší přípravu potomstva na život ve společnosti, porozumění tomuto životu a schopnost splňovat jeho požadavky.

Rodina tedy není důležitá pouze biologicky, nýbrž plní svou funkci i ve společnosti. Podílí se na utváření člověka jako bytosti organické a kulturní, předává svou tradici z generace na generaci, a je zároveň tím prvním modelem společnosti, se kterým se každý jedinec ve svém životě setkává.⁶ Některé z funkcí rodiny jsou však již od začátku novověku postupně předávány státním i jiným organizacím, díky čemuž dochází ke vzniku určité krize rodiny, která je patrná například na vysoké míře rozvodovosti.⁷ O určité krizi se však mluví už od doby antiky, zkusme proto slovo krize, ačkoli je v současné společnosti užíváno s takovou oblibou, spíše zaměnit za pojem transformace či hledání nových funkčních modelů soužití.

Dalším z důsledků toho, že se rodina svých funkcí postupně vzdává ve prospěch státu či jiných institucí, je redukce velikosti rodiny. Jednak mám na mysli redukci počtu členů rodiny, jednak počtu generací, které spolu v jedné domácnosti žijí. Mezi možné důsledky lze zařadit i dramaticky klesající porodnost a sňatečnost, stále se zvyšující počet dětí, které vyrůstají jen s jedním rodičem, rostoucí počet žen, které chtějí mít dítě bez partnera, nebo třeba zvyšující se počet žen, které dávají přednost profesnímu životu a o založení rodiny nepřemýšlejí. I přesto všechno však rodina nadále zůstává pro jedince důležitým prostředím socializace, intimity a sociální podpory.⁸

K vymezení pojmu rodina je třeba ještě dodat, že dlouhou dobu začínaly sociologické učebnice tím, že charakterizovaly rodinu jako dobrý příklad „morfostatické instituce“. Tedy něčeho stabilního, nějaké hodnoty, která odolává

⁵ Matoušek, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993, s. 25.

⁶ Tamtéž, s. 10

⁷ Míra rozvodovosti se v určitých státech liší v některých faktorech, mj. v legislativních pravidlech a vlivu katolické církve.

⁸ Jandourek, Jan. *Sociologický slovník*. 1. vydání. Praha: Portál, 2001, s. 206.

měnicímu se světu, a jejímž hlavním účelem je vytváření soukromého prostoru pro své členy, jejich ochrana, neměnnost tvaru rodiny, vnitřního uspořádání a habitu. Tím vším rodina napomáhá k dynamice a ochraně systému společnosti před chaosem a zhroucením. Rodina byla na základě výše zmíněných charakteristik považována za určitou kotvu jistoty pro každého člověka až do doby nedávno minulé.⁹ Ivo Možný dokonce rodinu v tomto smyslu přirovnává ke „krabičce poslední záchrany“, když nastanou těžké časy.¹⁰

1.1.2 POJEM RODINA V KONTEXTU DOBY

Význam termínu rodina se s časem proměňuje, zároveň dochází i ke změně názorů na to, kdo všechno je vlastně mezi rodinu počítán.

Ve starověku a středověku se používalo slovo rodina jako označení dvojího významu. Za prvé pro označení „*společenství lidí, kteří spolu bydlí a pod jednou střechou spolu hospodaří, podléhající jedné bezprostřední autoritě, hlavě rodiny*“,¹¹ za druhé pro označení „*velké skupiny lidí, jež svazkem krve udržovala jednotu moci a majetku*“,¹² tedy pro synonymum pojmu „rod“.

V období klasicismu se objevuje klasická představa, že společnost se skládá z rodin, které jsou základní jednotkou společnosti.

Podle Velké francouzské encyklopedie je pak rodina občanskou společností, nejpřirozenější a nejstarší ze všech společností, takovou, která vytváří základ pro tzv. národní společnost. Přičemž národ je považován za celek složený z mnoha rodin.¹³

V současné moderní době je pojmem rodina označován manželský pár s dětmi, respektive nesezdaný pár muže a ženy spolu se svými dětmi.¹⁴

Vedle změn významu pojmu „rodina“ dochází zároveň k proměnám tradiční velké rodiny. A to zejména ve smyslu jejího zmenšování, přes stádium tzv. „nukleární rodiny“, prošla tradiční velká rodina stádiem malé rodiny a párové

⁹ Možný, Ivo. *Sociologie rodiny*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, s. 13.

¹⁰ Možný, Ivo. *Česká společnost*. , 1. vydání. Praha: Portál, 2002, s. 25.

¹¹ Možný, Ivo. *Moderní rodina (mýty a skutečnosti)*. 1. vydání. Brno: Blok, 1990, s. 17.

¹² Tamtéž, s. 18.

¹³ Tamtéž, s. 17.

¹⁴ Tamtéž, s. 17.

monogamické rodiny se dvěma dětmi, a nadále se proměňuje, respektive stále více se drobí.

Jak již bylo výše zmíněno, termínem rodina se v dnešní době rozumí především oba rodiče a jejich děti žijící společně v jedné domácnosti odděleně od ostatního příbuzenstva. Tento typ či model rodiny je běžně označován jako „nukleární rodina“. Nukleární rodinou rozumíme ženu, muže a jejich děti. *„Nukleární rodinu integrovala do společnosti dvojí role otce: vedle toho, že plnil v rodině funkci instrumentálního vůdce, byl nutně angažován i ve světě mimo rodinu. Svou zaměstnaneckou rolí nejen opatroval rodině chléb, ale svým úsilím o dosažení co nejvyšší příčky na stratifikačním žebříčku zařazoval celou rodinu do určité sociální vrstvy.“* Jeho kariéra byla i kariérou rodiny a rovněž jeho neúspěch byl neúspěchem celé rodiny. Na jeho cestě k úspěchu se nemalou měrou podílela i manželka/matka, emocionální vůdce rodiny, která vytvářela v rodině bezpečné zázemí a příznivé citové klima, díky kterému se otci dostávalo možnosti odpočinku od boje za úspěch ve společnosti.¹⁵

Vedle rodiny nukleární rozlišujeme i rodinu s jediným dítětem či rodinu neúplnou. Tyto typy rodin postrádají některé z postav, které nám nukleární rodinu charakterizují, v prvním případě je to další dítě, ve druhém jeden z manželů či partnerů. Začneme-li vyhledávat všechny možné kombinace rodinných zkušeností, dospějeme k závěru, který nebude odpovídat běžné představě o tom, že v současné společnosti naprosto převládá model nukleární rodiny. Ba naopak, dobereme se několika možných forem prolínání životní dráhy a rodiny. Z těchto početných možností jmenujme například rodiny bezdětné nebo rodiny s dětmi z předešlých manželství či partnerství.¹⁶

Vedle dvougenerační neolokální rodiny byl v současné společnosti v posledních desetiletích zaznamenán značný nárůst domácností v čele s jedním dospělým, kterým je nejčastěji matka, a rovněž domácností jednotlivců. Zatímco v polovině minulého století tvořily rodinné domácnosti (heterosexuální pár buď sezdáný či nesezdáný se svými dětmi či bez nich) dle Sčítání lidu, domů a bytů v ČR asi ¾ všech domácností, v roce 2001 to bylo už jen 55%.¹⁷ Rodiny s jedním rodičem jsou

¹⁵ Možný, Ivo. *Sociologie rodiny*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, s. 13.

¹⁶ Alan, Josef. *Etapy života očima sociologie*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1989, s. 259-260.

¹⁷ Možný, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. upravené vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2008, s. 253.

nejčastěji zastoupeny vdovami se svými dětmi, matkami s dětmi z rozpadlého vztahu nebo osamělými matkami, které mají dítě s partnerem, se kterým nikdy neplánovali trvalý vztah.¹⁸

Pro mladý a střední věk je typická následující forma soužití. Ženy mají často partnera, se kterým ale nebydlí ve společné domácnosti. Důvodem je bytová tíseň a období, kdy partneři ještě ekonomicky nedosáhnou na společný byt. I přestože se počet neúplných rodin stále zvyšuje, je pro většinu populace jen okrajovým a často přechodným způsobem rodinného života. Jde o určitý celoevropský trend stejně jako rostoucí počet mladých lidí, kteří žijí samostatně. Je to vnější výraz individualizace životní dráhy.¹⁹

Již několikrát jsem použila pojem manželství a manželé, je třeba jej tedy definovat. Manželství je „*právní vztah zavazující muže a ženu ke společnému životu*“.²⁰ V moderní západní společnosti je povolena pouze monogamie, ale vyskytuje se zde poměrně vysoká tolerance k rozvodům a uzavření nového manželství. Na to, že lze současná manželství ve velké míře označit za nestabilní, mají vliv mnohé faktory, např. vysoká sociální mobilita, emancipace žen, ztráta vlivu velké rodiny na manželský pár, omyl při volbě partnera, do které již rodiče a další příbuzenstvo nezasahuje, nebo tolerance k rozvodům ze strany společnosti.²¹

¹⁸ Sobotková, Irena. *Psychologie rodiny. 2.*, přepracované vydání. Praha: Portál, 2007, s. 171.

¹⁹ Možný, Ivo. *Rodina a společnost. 2.* upravené vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2008, s. 254-255.

²⁰ Jandourek, Jan. *Sociologický slovník. 1.* vydání. Praha: Portál, 2001, s. 148.

²¹ Tamtéž, s. 148.

1.2 HISTORICKÉ UTVÁŘENÍ TRADIČNÍ RODINY

Dříve než se začnu zabývat soudobými rodinami, podívám se, alespoň letmo, do historie rodiny. Pro tzv. „tradiční společnosti“ je charakteristické nadřazování celku nad jedince. To je nutné si uvědomit, pokud chceme tradičním společenstvem porozumět. Bližšímu popisu tradiční rodiny se budu ve své práci ještě věnovat, proto nyní postačí uvést, že „tradiční rodina“ jako termín je užívána pro období před průmyslovou revolucí, po průmyslové revoluci pak mluvíme o rodině moderní, resp. postmoderní. Termínem moderní společnost označujeme to tradiční, co pak od konce 19. století prošlo mnoha změnami. Další otázkou, která se nabízí, je užití termínu postmoderní²².

Ale nyní zpět k historii rodiny. Rodina jako nejmenší jednotka společenského systému existovala již v době kamenné, nelze ji však chápat ve stejném smyslu jako dnes. Základem společnosti v této době byly spíše klany, tedy „*příbuzenské skupiny odvozující svůj původ od jednoho společného a většinou totemického předka [...] kmeny jsou mnohem větší než rody a žijí na větším území [...]. Předek symbolizuje sociální jednotu a identitu členů klanu, čímž je odlišuje od příslušníků jiných skupin. Klanová příslušnost hraje roli při mnoha činnostech a rituálech a je i politicky významná.*“²³

V předklasické, homérické době (8.-7.stol.př.n.l.) pak byla řecká rodina organizována do širokých rodů. Každý rod byl tvořen několika rodinami. Muži odvozovali svůj původ od společného předka, jehož jméno používali a jehož uctívali. Nejvyšším představitelem rodu byl král.

V klasickém Řecku byla nejmenší jednotkou státu „*oikos*“ – domácnost s domem, půdou a otroky. Sňatky byly zcela v režii státu. Muž se ženil proto, aby zplodil potomka, který po něm přebere dohled nad chodem rodiny a také proto, aby zajistil státu dostatek bojovníků pro případ války. Svobodnými občany v řeckých „*polis*“ byli jen muži vládoucí ve svých domácnostech despotickou mocí. Prostorem svobody a rovnosti byl pouze veřejný prostor, rodina byla naopak

²² V tomto ohledu je zajímavé zmínit, že německý sociolog Ulrich Beck označuje slovem „post“ vše, co je módní, vše, co je „za“ i to, co nedokážeme pojmenovat.

²³ Jandourek, Jan. *Sociologický slovník*. 1. vydání. Praha: Portál, 2001, s. 122.

prototypem hierarchie a pevného uspořádání. Ženy v Řecku měly menší práva a byly podřízeny svým mužům.²⁴

Staří Římané si rodiny velmi vážili, proto ji ve svém prvním právním kodexu, tzv. „*Dvanácti deskách*“, nazvali „základní jednotkou společnosti“.

Posuneme-li se v čase dál, dostáváme se ke středověké slovanské rodině, pro kterou je charakteristický patriarchát, v pohanském období rovněž polygynie (mnohoženství), ale pouze pro bohaté a významné muže.

S příchodem křesťanství přicházejí nové mravní zákony, které na rozdíl od starověku prohlašují manželství za nerozlučitelná, a to i v případě, že se jedná o manželství bezdětná. Posilují se rodinné svazky a soužití širších rodin, důležitou hodnotou je pro křesťanství milovat svou ženu a pečovat o ni.

Rodina raného novověku je řízena tzv. „hlavou domácnosti“, autoritou, které se ostatní členové dobrovolně podřizují. Do domácnosti jsou vedle hospodáře, jeho ženy, dětí, případně dalších členů rodiny, řazení i čeledíní a učni. V této době je kladen velký důraz na rodinu jako celek, lidé byli ochotni odložit manželství nebo se ho i zříci, pokud to mělo přinést prospěch jejich rodu, domu či statkům.

Vrcholný novověk přináší průmyslovou výrobu a s ní spojené změny – některé rodiny odcházejí se svými dětmi, které vykonávaly značnou část práce v domácnosti, za vzděláním do měst, muž přestává být jediným živitelem rodiny, protože do průmyslové výroby vstupují i ženy. Prestiž a rozdíly mezi mužem a ženou se postupně zmenšují. V roce 1791 pak vychází v Paříži spis „*Práva ženy a občanky*“, ve kterém se pojednává o zrovnoprávnění obou pohlaví před zákonem a o svobodnou volbu partnera na základě citové náklonnosti. To vše přináší rozpad patriarchální rodiny.

V tradičních rodinách byli potomci smířeni s tím, že jim rodiče vybírají nejenom partnera, ale i jejich životní dráhu. Žena se ve všem podrobovala požadavkům manžela. Manželství bylo obchodem, jehož hlavním cílem bylo posílit rodinu. Typické bylo pro tradiční rodinu i striktní rozdělení genderových rolí mezi manžely. Muž chápal ženu jako nerovnocennou, sobě podřízenou.

²⁴ Na rozdíl od starověkého Říma, kde měly ženy práva větší, a kde byly položeny základy emancipace žen. Ženy měly právo nejenom pracovat na veřejnosti, ale dokonce mohly vstupovat do politického života a ty majetnější z nich měly i právo spravovat vlastní majetek.

V polovině 18. století dochází v rodině ke změnám. Pozice ženy se v rodině zlepšuje a dá se říci, že se začíná formovat idea moderní nukleární rodiny.

Současná moderní či postmoderní rodina je monogamní a stále více se proměňuje. Jakými hlavními znaky se liší tradiční rodina od moderní a postmoderní nám znázorňuje tabulka č. 1 v příloze.

Moderní a postmoderní rodiny neuznávají základní hodnoty, kterých si lidé v tradiční společnosti vážili a které uznávali. Slábne autorita otce jako hlavy rodiny, oslabují se funkce rodiny, slábne mezigenerační přenos, postmoderní společnost nelegitimizuje ani sex a děti, role v rodině už nejsou hierarchizované ale individualizují se apod.

Jedním z důležitých znaků, kterým se budu ve své práci ještě dost věnovat, je struktura rodiny. V tradiční společnosti žilo pohromadě široké příbuzenstvo. Lidé měli hodně dětí a pod jednou střechou žilo více generací. Moderní rodina je tvořena matkou, otcem a jejich dětmi, jejichž počet je nejčastěji dvě. Postmoderní rodina je variabilní a individualizovaná. Ve značné míře se vyskytují rodiny neúplné, rodiny s nevlastními dětmi, rodiny s nesezdanými rodiči apod. Více se tomuto tématu ještě budu věnovat na následujících stránkách.

1.3 RODINNÝ ŽIVOT V MODERNÍM POJETÍ

V sociologických rozborech se pojem „moderní“ užívá jako protiklad k pojmu „tradiční“. To zahrnuje mimo jiné individualistické hodnoty v protikladu ke kolektivním, svobodu v protikladu ke zvyklostem a omezením apod.²⁵

Změny v rodině v moderní době se týkají i české rodiny, i když k nim dochází oproti jiným evropským zemím později. Zejména od 90. let se otevírá nový prostor, který nabízí další možnosti – cestovat, podnikat, studovat atd. Naproti tomu mít děti znamená vyšší finanční náklady a omezení výše uvedených možností.²⁶

Pro tradiční evropské společnosti byla typická vícegenerační domácnost, jejíž členové se často obměňovali, protože lidé umírali v nižším věku než je tomu v době moderní. Vdovci a vdovy se znovu ženili a vdávaly, a to i s výrazně mladšími či naopak staršími protějšky. Nebylo totiž v jejich silách, aby sami zvládli domácnost s mnoha dětmi i hospodářství. Většinu věcí, které my jsme nyní zvyklí kupovat, vyráběla doma žena sama. Rovněž bylo zvykem, že nevěsta odcházela z domu a stěhovala se do domu ženicha. Pro moderní dobu je typické, že mladí manželé převážně zakládají nové vlastní domácnosti a samostatné rodiny. V nich setrvávají zpravidla až do odchodu dospívajících dětí z domova nebo do rozvodu páru. Nejobvyklejší rodinou je rodina manželská se dvěma dětmi.²⁷ V posledních letech však dochází spíše k redukci počtu dětí v rodině.

Demografické změny a změny v rodinném chování mají velký vliv na problémy, které musí moderní a postmoderní společnost řešit. Mám na mysli zejména následující změny:

- zvyšující se tendenci odkládat sňatky²⁸ a tendenci odkládat rození dětí na co nejpozdější dobu²⁹
- tendenci zakládat rodinu spíše neformálně, tedy bez legálního sňatku³⁰

²⁵ Goody, Jack. *Proměny rodiny v evropské historii*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 169.

²⁶ Možný, Ivo. *Česká společnost*. 1. vydání. Praha: Portál, 2002, s. 3.

²⁷ Možný, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. upravené vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2008, s. 252.

²⁸ Viz tabulky č. 2 a č. 3 v příloze.

²⁹ Viz tabulka č. 4 v příloze.

³⁰ Mimo manželství se v roce 2009 narodilo 46 tisíc dětí, což znamenalo další zvýšení podílu dětí narozených nevdaným ženám. V roce 2009 se tak mimo manželství narodilo celkem 38,8 % všech

- růst rozvodovosti³¹
- klesající tendence vstupovat po rozvodu do dalšího sňatku a mít další děti³²
- tendence omezovat počet dětí v rodině, případně rozhodnutí nemít děti vůbec³³
- prodlužování doby, po kterou žijí děti se svými rodiči.

Tyto tendence jsou důkazem rostoucího prosazování individuality 20. století, druhá světová válka je asi do 60. let zeslabila, aby pak došlo v 70. letech k jejich opětovnému růstu. Poklesla sňatečnost i porodnost, rodiny se zmenšují a stále více dětí nežije v rodině se svým biologickým otcem. Hypotézy, které jsou nejčastěji uváděny a které se snaží toto chování vysvětlit, vidí jako příčinu emancipační hnutí žen, větší ekonomickou a společenskou aktivitu žen, která stojí proti jejich mateřské úloze.³⁴ „Muži i ženy, dospělí i děti organizují svůj soukromý život v rámci následující duality: požadují větší skupinovou i osobní nezávislost a zároveň se dostávají do větší závislosti na veřejné sféře.“³⁵ Podle Émila Durkheima se ke slovu dostává individualismus. Osobnost jednotlivých členů rodiny se z rodiny vyčleňuje. Individuální odlišnosti jsou častější a významnější než tomu bylo v tradičních rodinách.³⁶

Oproti tradičním rodinám spoutaným širšími a silnějšími příbuzenskými pouty, která bránila individualitě, nezávislosti a rozptylování majetku, má rodina v moderní společnosti omezenou velikost a je geograficky vzdálená od jiných nukleárních rodin. To je způsobené zejména pracovním trhem, který nutí lidi stěhovat se za prací.³⁷

Křesťanské pojetí lásky v tradiční společnosti, pro které je charakteristický především naprosto trvalý závazek (dokud nás smrt nerozdělí), úplná vzájemná

živě narozených dětí, když v roce 2008 to bylo o 2,5 procentního bodu méně viz tabulka č. 5 v příloze.

³¹ V roce 2009 bylo rozvedeno 29,1 tisíce manželství, což byl počet o 2,2 tisíce nižší než v roce 2008 jak ukazují údaje v tabulce č. 5 v příloze.

³² Viz tabulka č. 6 v příloze.

³³ Úroveň úhrnné plodnosti v roce 2008 dosáhla 1,50 živě narozených dětí na jednu ženu. Děti se rodily v průměru ženě ve věku 29,3 let (cit. dle: Český statistický úřad [online]. [cit. 20.2.2010].

Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/1D00355EB0/\\$File/400709a4.pdf](http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/1D00355EB0/$File/400709a4.pdf)

³⁴ Matoušek, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1. vydání. Praha: SLON, 1993, s. 25.

³⁵ Singly, François de. *Sociologie současné rodiny*. 1. vydání. Praha: Portál, 1999, s. 10.

³⁶ Tamtéž, s. 10.

³⁷ Goody, Jack. *Proměny rodiny v evropské historii*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 170.

oddanost (osobní identita je hodnotou jen v té míře, pokud zaručuje hodnotu kolektivní), nebo sebeobětování pro vztah, se postupně změnilo v pojetí sekulární či moderní. Existují však velké rozdíly mezi rodinami, generacemi, mezi městem a vesnicí apod. Moderní společnost všechny tyto tradiční hodnoty rozvolňuje. Společenské vědomí už dnes „toleruje“ výběr ženatého partnera či rozhodnutí svobodné ženy založit vlastní rodinu. Pro moderního člověka začínají být individuální hodnoty přednější než kolektivní, je pro něj důležitá osobní nezávislost, žena přestává odvozovat svou sociální identitu od muže a muž od svých rodinných svazků. Zdrojem nezávislé sociální totožnosti obou manželů je dnes jejich práce a povolání, které je různé stejně jako jejich volnočasové aktivity. Navazují přátelství, která by mohla být v tradiční společnosti označena za konkurující manželské lásce. Díky těmto výše zmíněným faktorům osobní nezávislosti se zlepšují vzájemné vztahy manželů. Je však třeba, aby byly u obou partnerů v rovnováze. Další ceněnou vlastností bylo v tradiční společnosti dnes už spíše pohrdavé a soucit u okolí vzbuzující sebeobětování jedince pro svou rodinu. Dnes už je slovo oběť vnímáno jen v negativním slova smyslu a jen málokdo si dokáže představit, co sebeobětování pro rodinu obnáší. Naproti tomu se v současnosti dostává ke slovu spíše seberealizace jednotlivých členů rodiny např. na profesním poli. Od svých partnerů lidé očekávají, že je budou v jejich profesi podporovat a nebudou jim stát v cestě při profesním uplatňování. *„Rodina je dnes vnímána současně v řádu světa ji obklopujícího jako instituce racionální, pragmatická, funkčně vertikálně hierarchizovaná a kulturně omezující a současně jako zvláštní soukromý svět authenticity, spontaneity, přirozené rovnosti a emocionality.“*³⁸

Významným faktorem dnešní společnosti je osobní autonomie, které se každý jedinec snaží dosáhnout jiným způsobem, odmítáním obléknout se do šatů, které byly určeny pro někoho jiného, odmítáním sociální role manžela a manželky. Lidé sami chtějí být tvůrci své skutečnosti. Dosahují toho obecně dvěma způsoby. Jedním z nich je odmítání instituce manželství, druhou je kritika dělby práce mezi dospělými. Oba tyto projevy ukazují na snahu dosáhnout osobní autonomie a naopak na nezávislost na institucích či jiných osobách. Lidé chtějí zůstat sami sebou, proto odmítají manželství, které může být chápáno jako možné uzavření se

³⁸ Možný, Ivo. *Moderní rodina (mýty a skutečnosti)*. 1. vydání. Brno: Blok, 1990, s. 75-93.

do předem stanovených rolí. Nesezdané soužití je proti tomu chápáno volněji a vyhovuje lépe individuálním požadavkům.³⁹

Naše civilizace je charakteristická důrazem na autonomii individua a na jedinečnou hodnotu každého člověka. Těžištěm individuality bylo právě to, že jedinec nesplýval s ostatními v davu či komunitě, ale individuálně a osobně odpovídal za všechny své skutky. Neporušoval kulturní normy ani morální hodnoty západní civilizace. S příchodem moderní doby se začal individualismus pod tlakem technologie, ekonomiky i společnosti proměňovat v něco jiného. Individualismus otevírá dveře, za kterými je dovoleno vše, a to i takové jednání, které potlačuje morální hodnoty respektované a uznávané lidmi v minulosti. Lidé se snaží vymanit, vyhnout rodinným závazkům, i přestože je na sebe vzali dobrovolně. „*Individualismus, základ ctnosti v moderních společnostech, se začíná měnit z hrdé soběstačnosti svobodných lidí v jakési do sebe uzavřené sobectví, pro které se stává maximalizace osobní svobody bez ohledu na odpovědnost k ostatním sama o sobě cílem.*“⁴⁰

Laická veřejnost činí za fungování rodiny odpovědnou hlavně ženu a muže spíše bere jako jejího pomocníka. Zkusme se ale nyní podívat na za chod rodinné instituce odpovědného muže. Obecně rozlišujeme činnosti a nástroje na mužské a ženské. Nelze však říci, že určitá činnost či pohlaví je důležitější a nezastupitelné tím druhým. „*Přísně rozlišené mužské a ženské práce, nástroje, prostory, úkoly do sebe dokonale zapadají, navazují na sebe, prostupují se, a teprve až jako celek vedou k dosažení cíle*“⁴¹. Proč je tedy ženám připisována ona dominance v rodinné sféře? Počátky lze hledat u toho, že vlastní rodina je z příbuzenstva vždy spojena hlavně s rodinou ženy. Na tom, že častěji páru pomáhá rodina ženy, se žena a muž shodují. U obou rodin, tedy u rodiny ženy i rodiny muže, je však prostorově spojení dosti volné. Srovnání otce s matkou jejich dospívajícími dětmi (14-15 let) obecně vyznívá příznivěji pro matku. Ta má podle nich větší zájem o jejich volný čas a kamarády a častěji s nimi hovoří o různých tématech, která je zajímají. Otec je častěji zapojován do hovorů, které se týkají sportu nebo politiky. Lepší vztah s matkou je dán i tím, že ona častěji prosí a žádá, aby dítě něco udělalo nebo

³⁹ Singly, Francois de. *Sociologie současné rodiny*. 1. vydání. Praha: Portál, 1999, s. 88-89.

⁴⁰ Možný, Ivo. *Česká společnost*. 1. vydání. Praha: Portál, 2002, s. 193.

⁴¹ Možný, Ivo. *Moderní rodina (mýty a skutečnosti)*. 1. vydání. Brno: Blok, 1990, s. 101 str.

nedělalo, kdežto otec častěji rozkazuje. Otec je však stále brán ostatními členy ve většině případů jako hlava rodiny. Rozdíl ve vztahu k oběma rodičům není velký, ale dále to přispívá k tomu, že dospívající si tento model nese do své budoucí vlastní rodiny. Jak uvádí Ivo Možný, je třeba rozlišovat mezi představou o vlastní realitě rodiny ovlivněné sociálně legitimní představou správnosti rodinného chování a skutečnou realitou tohoto chování.⁴²

1.3.1 RODIČOVSTVÍ

Rozhodnutí páru založit rodinu je jedním z nejdůležitějších rozhodnutí v jejich životě. Svou roli však hraje i lidská přirozenost, jíž je k tomuto rozhodnutí veden.

Dítě mělo vždycky pro společnost, rodinu i rodiče svou hodnotu. Až donedávna bylo dítě pro ženu základem jejího sociálního statusu i osobní identity. V dnešní době se mateřství střetává na bojišti s mocnými soupeři – alternativními rolemi a alternativními životními styly. Klesá počet žen, které mají dvě a více dětí a zvyšuje se podíl bezdětných žen. Mění se tradiční podoba mateřství. Pro výklad individuální motivace k rodičovství nám poslouží 3 modely – sociobiologický, evoluční a sociokulturní.⁴³

Ten první z nich – sociobiologický – zastává stanovisko, že rozhodování o počtu dětí je zcela v rukou ženy a jejího partnera, ale zároveň předpokládá základní úroveň fertility (plodnosti) a biologickou touhu člověka množit se.

Podle evolučního hlediska je rodičovství předpokladem zrození něčeho nového i zachování již existujícího. Zajišťuje pokračování druhu.

Sociokulturní model považuje rodičovství za kulturní konstrukt. Lidská motivace k rodičovství je naučená, osvojená v socializačním procesu, podporovaná hodnotami, normami, sociálními institucemi každé kultury či komunity a vynucovaná přímými i nepřímými sociálními tlaky.

Při zkoumání a vysvětlování toho, „proč dnes lidé chtějí či nechtějí děti“, můžeme použít sociokulturní model a užít přitom modelu racionální volby. Pár vědomě i podvědomě zvažuje náklady a přínosy pořízení dítěte, zejména vzhledem

⁴² Možný, Ivo. *Moderní rodina (mýty a skutečnosti)*. 1. vydání. Brno: Blok, 1990, s. 107.

⁴³ Mareš, Petr. Hodnota dítěte. In *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. Plaňava, Ivo, Pilát, Milan. 1. vydání. Brno: Barrister & Principál, 2002, s. 159-175.

k pracovní kariéře ženy. V dnešní době se snaží stále silnější svár nejvýznamnějších sociálních rolí ženy, mateřské a profesní, smířovat i jakýsi étos, polita či ideologie rovných příležitostí. Masmédia pak plní v tomto ohledu roli kanálu odrážejícího a prezentujícího tento étos. A to hlavně tím, že prezentují obraz mateřství jako součást identity úspěšných „nových žen“, přičemž mateřství neoddělují od postavení ženy na trhu práce či od její sexuality.“⁴⁴

Rodičovství zásadně mění životní styl partnerů/manželů. Rodič musí v každém okamžiku a při všech svých rozhodnutích brát zřetel na to, že nerozhoduje jen o sobě. Rodičovství motivuje a zároveň svazuje, protože je to právě rodina, kde se definuje a redefinuje sociální svět, formují se zde hodnoty a ustavují cíle jednání.⁴⁵ Díky otevření společnosti a ekonomiky je rodičovství v současné době bráno jako ztracená příležitost cestovat, podnikat a univerzitně se vzdělávat. Proto není výjimkou, že páry v současné době dávají spíše přednost nesezdanému soužití, které podle nich tolik nezavazuje. Nesezdané soužití bylo zejména v 80. letech chápáno jako „manželství na zkoušku“, jenž však ve většině případů vedlo k blízkému uzavření sňatku. K tomuto ohledu je však třeba ještě dodat druhý úhel pohledu, ve kterém je manželství u Čechů stále ještě hodnoceno vysokým statusem. Většina nejmladší generace pokládá život v manželství za nejsprávnější formu rodiny. Rovněž je podle veřejnosti rozumné, aby spolu dva mladí lidé, dříve než se vezmou, žili.⁴⁶

Když už se pár pro dráhu rodičovství rozhodne, bývá mnohdy zaskočen tím, že ve svých očekáváních při výchově selhává a že vlastně neví, co je pro jeho děti správné. Existenci nejistoty ve výchovných postojích rodičů dokládají pracovníci z institucí, které nějakým způsobem pracují s rodinami s malými dětmi (mateřská svépomocná centra, centra pro rodinu a sociální péči atd.). Rodiče sem obvykle přicházejí s problémy výchovného charakteru, které ale dle nich nedosahují takové úrovně, aby bylo třeba vyhledat pomoc psychologa, psychologických poraden. Účinně rodičům nepomáhají ani zkušenosti jejich matek, které jsou jim předávány jen ústně a mnohdy nevhodnou moralistní formou, která může být vnímána jako

⁴⁴ Mareš, Petr. Hodnota dítěte. In *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. Plaňava, Ivo, Pilát, Milan. 1. vydání. Brno: Barrister & Princípál, 2002, s. 159-175.

⁴⁵ Možný, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. upravené vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2008, s. 276-277.

⁴⁶ Tamtéž, s. 256-257.

zasahování babiček do samostatného rozhodování a do života mladé rodiny. Stejně jako v jiných situacích i zde platí, že zkušenost předávaná přímo, vzorem v chování, které je možné pozorovat a zažít, je trvalejší a lépe přijatelná než teoreticky sdělované poučky. Mateřství je sice i dnes pokládáno za ženskou přirozenost, ale je třeba si uvědomit, že v dnešní době jsme se téměř všem tzv. „přirozeným věcem“ svým životním stylem již hodně vzdálili.⁴⁷

Jako možné přínosy rodičovství bývají uváděny následující:

- Rozvoj vztahů: Mateřství je novým radostným vztahem k dítěti a přináší i nový pohled ženy na muže a muže na ženu jako na rodiče. Mateřství je rovněž rolí, která sblížuje matku s jinými matkami a pomáhá tak ke vzniku dalších přátelství.
- Osobní naplnění: Mateřství je příležitostí ženy k sebevyjádření a osobnímu rozvoji a k dodání pocitu osobní hodnoty.
- Pokračování rodu: Prostřednictvím dětí přesahuje rodina přítomnost.
- Výzva: Rodičovství dává možnost poznávat druhého tak, jak by to bez dítěte nebylo možné.
- Znamka dospělosti: V tomto ohledu ale existuje velký rozdíl mezi muži a ženami. Zatímco z žen uvádí tento pohled 79 %, mužů jen 21 %.⁴⁸

Rodičovství s sebou může přinášet i různé oběti. Jako příklady jmenujme zpomalení kariéry matky, finanční znevýhodnění, omezení osobní svobody a dopad na manželský vztah. Osobní svoboda má značný vliv na rozhodování o odkládání mateřství, protože zejména mladým matkám značně změní péče o dítě jejich životní styl. V manželském vztahu se rodičovství projevuje vyčerpáním matky.⁴⁹

Orientace na rodinu neustupuje do pozadí poté, co pár vychová a dovede své děti k dospělosti. I ve starším věku lidé vypomáhají svým dětem s hlídáním vnoučat i s financemi. Výpomoc dětem je součástí nového pojetí úlohy rodiny v životní dráze, rodina je tedy brána jako určité „celoživotní dílo“, jako výsledek životních cílů, které si člověk stanovil. Rodiče pomáhají svým dětem častěji než děti svým

⁴⁷ Lacinová, Lenka. Proměny současné rodiny s malými dětmi. In *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. Plaňava, Ivo, Pilát, Milan. 1. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2002, s. 151-158.

⁴⁸ Sobotková, Irena. *Psychologie rodiny*. 2., přepracované vydání. Praha: Portál, 2007, s. 158.

⁴⁹ Tamtéž, s. 157.

rodičům. Poskytují jim pomoc v podobě finančních i jiných prostředků, protože se většina z nich snaží ještě i v důchodu pracovat.⁵⁰

Rodičovství s sebou přináší vedle nároků na výchovu i vyšší nároky na domácí práce.

Ačkoli se má na základě výzkumů za to, že si oba rodiče myslí, že domácí práce by měli být mezi chlapci a děvčaty rozděleny rovným dílem, realita je jiná. Jen asi v polovině zkoumaného vzorku u výzkumu Iva Možného, se kterým seznamuje ve svém díle „Moderní společnost“, oba rodiče nakupují, myjí nádobí, pečují o boty a šatstvo a uklízejí, ve zbytku domácností to všechno vykonává žena. Vaření a praní dělají oba jen asi ve čtvrtině a ani ne v každé dvacáté rodině se oba podílejí na drobných domácích opravách a na péči o auto, protože jsou tyto práce vesměs považovány za mužské.⁵¹

Téměř v polovině domácností je rozhodovací proces vnímán jako sdílený. Velká většina dnešních matek je ekonomicky aktivních a častěji projevují nespokojenost s tím, že zaměstnání oddaluje muže od rodiny a plnění domácích povinností. Zaměstnání tak obecně zaujímá v životě muže více místa než v životě ženy. Práce je pro muže velkou součástí jeho identity.⁵²

1.3.2 SINGLES

Nejvíce vyskytujícím se typem domácnosti v posledních desetiletích je nový sociální jev označovaný jako „singles“⁵³. *Singles* jsou lidé, pro které je charakteristické, že se již odpoutali od svých původních rodin, ale zatím nezaložili rodiny vlastní. Ve společensky standardním běhu života se objevuje nová fáze, která „bývá označována jako *pozdní mladost, mladá dospělost nebo postadolescence*“, které pro to, aby mohla být označena za dospělost, chybí akt založení vlastní rodiny.⁵⁴ V České republice bylo v roce 2001 mezi muži mladšími 35 let 31 % *singles*, ať už svobodných či rozvedených, žen do 35 let spadá do této skupiny pouze 16 %. Nižší číslo u žen je zdůvodňováno faktem, že mezi ně nejsou

⁵⁰ Alan, Josef. *Etapy života očima sociologie*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1989, s. 383.

⁵¹ Možný, Ivo. *Moderní rodina (mýty a skutečnosti)*. 1. vydání. Brno: Blok, 1990, s. 109-110.

⁵² Tamtéž, s. 112.

⁵³ Pro termín „singles“ s ještě neustanovil český název.

⁵⁴ Možný, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. upravené vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2008, s. 197.

započítávány ženy, které sice žijí bez partnera, ale mají dítě nebo děti a žijí tedy v neúplné rodině.⁵⁵ Podíl bezdětných mužů je zhruba stejný jako podíl žen, ale podíl mužů mezi *singles* je vyšší, protože jsou to převážně oni, kdo po rozvodu odcházejí z rodinné domácnosti a žijí životním způsobem neženatých a bezdětných.⁵⁶

Dobrovolná bezdětnost je rozhodnutí učiněné rodiči na základě orientace na specifický životní styl, např. na profesní kariéru. Dalším důvodem přijetí tohoto stanoviska je převaha nevýhod rodičovství jako sociálního pouta, sňatek v pozdním věku partnerů nebo stálé odkládání mateřství až do doby, kdy už je na dítě pozdě.⁵⁷

I v tradičních společnostech se vyskytovalo určité procento (asi 12%) lidí, kteří zůstali neprovdaní a bezdětní. Takové ženy byly institucionalizovány buď do domácností, kde pomáhaly s péčí o děti svých sester či bratrů, nebo odcházely do kláštera, aby zde zasvětily svůj život Bohu. Mužům se vedle možnosti odchodu do kláštera nabízel ještě vstup do armády s vojenskými službami. U služebnictva v domech šlechticů a buržoazie byla neprovdanost předpokladem udržení si svého místa. Pokud ji dodrželi, často si tak zajistili doživotní pevné místo v domácnosti svého zaměstnavatele. Jednočlenné domácnosti tak byli v tradičních společnostech spíše výjimkou, dnes se jejich podíl blíží jedné čtvrtině. Do skupiny celoživotně bezdětných řadíme dnes i homosexuály, jejichž počet se v západních společnostech zvyšuje díky liberálnějšímu zákonům a postojům, které jsou k homosexuálům vstřícnější, ale ne tak nárůstem počtu homosexuálních jedinců. Vedle homosexuálů má na „volbu“ nerodinného života vliv i narůstající podíl fyziologicky neplodných mužů a žen v populaci, tedy lidí nedobrovolně bezdětných. Jejich podíl je však velmi těžké určit přesně, právě proto, že se zvyšuje i podíl žen, které se pro celoživotní bezdětnost rozhodují záměrně.⁵⁸ Podle statistik má u nás 15-20 % párů problémy s otěhotněním. V posledních desetiletích se stává tento problém stále závažnějším. Medicína jde ale ve vývoji stále dopředu, a proto je šance na vyléčení dost vysoká, i když přináší mnoho fyzických, psychických, časových i finančních

⁵⁵ Možný, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. upravené vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2008, s. 254.

⁵⁶ Tamtéž, s. 276.

⁵⁷ Alan, Josef. *Etapy života očima sociologie*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1989, s. 293.

⁵⁸ Možný, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. upravené vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2008, s. 197-198.

nároků. Díky metodám asistované reprodukce se dnes může narodit až 1000 dětí ročně, dalších asi 500 je adoptováno a to většinou bezdětnými páry.⁵⁹

1.3.2.1 Některé charakteristiky života singles

Většina *singles* nevnímá zpočátku tento bezdětný život jako konečný stav, ale spíše jako určitou životní fázi. Ta se však v některých případech stále více prodlužuje, až není možné jí zabránit. *Singles* skupina mohla na konci 20. století v západních společnostech vzniknout proto, že „ekonomika vyžaduje flexibilní pracovní sílu, schopnou stěhovat se za prací, zvládnout období bez zaměstnání při hledání nové práce a na pracovním místě schopnou dostát nárokům na neplánované služební cesty, nárazové zatížení s dlouhými přesčasy a dalšími, rodinný život devastujícími charakteristikami.“⁶⁰

Dalším důvodem může být tlak kulturních norem na vytváření pohodlného životního stylu, ve kterém má člověk dostatek času na volnočasové aktivity, které jsou momentálně „in“. Člověk je nezávislý a nenes odpovědnost za nikoho jiného než za sebe sama. Jak již bylo řečeno, je nemožné *singles* statisticky evidovat a sociologicky vymezit, protože sem vedle lidí žijících v jednočlenné domácnosti patří i další lidé. Otázkou ovšem zůstává, dle jakých definičních faktorů můžeme lidi do této skupiny zařadit. Jako možný definiční znak se nabízí, že tito lidé neprošli manželstvím. V tomto případě lze ale namítnout, že jako *singles* mohou žít i lidé, kteří se po krátkém vztahu rozvedli a poté zase nějaký čas žijí *singles*.⁶¹

Dalším možným znakem by mohl být věk. Ale kdo rozhodne, ve kterém věku má člověk dostatek sil na to, aby žil mladistvým životním stylem? Jako další se nabízí obtížně vymezitelný znak žít sám. Většina lidí, kteří žijí v jednočlenné domácnosti nedodrží sexuální abstinenci, proto v jejich domě občas někdo přespí. Z občasného soužití se pak může vyvinout trvalé nesezdané soužití. V neposlední řadě stojí za zmínku otázka dětí. Tvoří neprovdaná matka žijící s partnerem, který buď je nebo není otcem jejích dětí, rodinu nebo jsou to dva *singles*? Na čem to

⁵⁹ Konečná, Hana. Nedobrovolná bezdětnost: naléhavý problém dneška. In *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. Plaňava, Ivo, Pilát, Milan. 1. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2002, s. 148-150.

⁶⁰ Možný, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. upravené vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2008, s. 198.

⁶¹ Možný, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. upravené vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2008, s. 198-199.

záleží? To je jen hrstka ze všech nabízejících se otázek, na jejichž základě můžeme vymezit asi nejspolehlivější vymezující znak, kterým může být rodičovství. To je ten faktor, který nejvíce ovlivňuje životní styl, postoje a celý habitus člověka. Dítě je trvalé, klade na své rodiče nároky, přináší odpovědnost. Oba partneři si mohou užívat životní styl svobodných jedinců, jen do okamžiku, než přijdou děti.⁶²

1.3.3 RODINNÝ ŽIVOT A SPOKOJENOST

Významným faktorem, který se do tématu mé diplomové práce promítá je životní spokojenost.

Výzkum životní spokojenosti, štěstí a subjektivního blaha se potýká s problémem charakterizovat, co si pod těmito pojmy jednotliví lidé vlastně představují a jak je lze vůbec měřit. Existují různé názory odborníků. Jedni chápou štěstí či životní spokojenost jako součást konceptu subjektivního blaha. Druzí pokládají životní spokojenost za kognitivní hodnocení vlastního života a štěstí za přítomnost pozitivních emocí a nepřítomnost negativních apod.⁶³

Všechny definice ale říkají, že lidé jsou spokojeni tehdy, pokud se tak cítí nebo pokud o sobě říkají, že se tak cítí.

Obecně ovlivňují subjektivní blaho tři následující faktory: typ osobnosti, standard, s nímž se člověk srovnává, a objektivní životní podmínky. Výběr respondentů ve výzkumu z roku 2002, který provedla Dana Hamplová a který zkoumal spokojenost rodinného života, proběhl formou stratifikovaného výběru 1083 respondentů. Po čištění vzorku lidí ve věku převážně do 35 let pracuje se šesti proměnnými: pohlaví, věk a vzdělání, spokojenost s rodinným životem, spokojenost s prací, rodinný stav a to, zda respondent žije v nesezdaném soužití. Výzkum ukázal, že pohlaví a vzdělání životní spokojenost výrazně neovlivňují a že životní spokojenost je mezi pohlavím rozdělena rovnoměrně a klesá s narůstajícími léty. Důležitým faktorem je v určování spokojenosti rodinný stav. Manželství či trvalé soužití s partnerem/partnerkou je vnímáno pozitivně, a to především u mužů. Ženy jsou spokojenější jako vdané. Práce má na spokojenost menší vliv než rodina.

⁶² Možný, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. upravené vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2008, s. 199-200.

⁶³ Hamplová, Dana. *Životní spokojenost: rodina, práce a další faktory*. 1. vydání. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004, s. 12-36.

Překvapivě se ve výzkumu nepotvrdilo, že spokojenost s rodinným životem bude více ovlivňovat ženy, zatímco práce spíše muže. Životní spokojenost a štěstí je důležité pro určování životní kvality, na kterou má, jak ukázal výzkum, vliv především sociální kontakt (partnerství).⁶⁴

Spokojenosti s rodinným a pracovním životem se budu ještě věnovat v praktické části své diplomové práce.

⁶⁴ Hamplová, Dana. *Životní spokojenost: rodina, práce a další faktory*. 1. vydání. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004, s. 12-36.

1.4 PRÁCE, ZAMĚSTNÁNÍ

1.4.1 Vymezení pojmu práce a její historie

„Práce je plánovitá a vědomá činnost, kterou člověk vykonává s nasazením fyzických a duševních sil a která směřuje k uspokojení lidských potřeb.“⁶⁵

Většinou se pojmem „práce“ označuje práce za mzdu, ale setkáváme se i s prací neplacenou, mám na mysli zejména práci při zájmových činnostech nebo práci v domácnosti. Práce, které ženy vykonávají v domácnostech, sice nejsou finančně ohodnoceny, ale to neznamená, že jsou bezcenné. V případě, že jsou zadávány mimo rodinu, jsou placeny. Najme-li si člověk paní na uklízení, vaření a jiné činnosti, které doma žena běžně vykonává, musí ji za její práci zaplatit.

Práce je pro člověka zdrojem obživy, strukturuje mu čas, zajišťuje sociální kontakty a sebehodnocení.

Dlouhá staletí byla práce osou identity člověka, a to převážně muže, od jehož povolání se pak odvozovalo postavení celé jeho rodiny, zařazení v sociálním prostoru i legitimní pravomoci. *„Placená práce jako strukturální východisko společenské organizace a základ identity individua patří k základním přínosům moderní doby.“⁶⁶*

Takový význam, jakého práce nabyla v moderní společnosti, dějiny nepamatují. V antickém Řecku vykonávali práci, která spočívala převážně v každodenním uspokojování potřeb pánů, otroci. Svobodní občané věnovali svůj čas politice a kultuře. I ve středověku byla práce stále prací manuální, proto ji aristokracie považovala za nedůstojnou a vykonával ji nižší stav. V industriální společnosti nespočívá význam práce v práci samé. Tím, že člověk práci vykonává, si zajišťuje životní standard, způsob života. Výdělečná práce a činnost s ní spojená se stala jedním pólem osy lidského života, jejím druhým pólem je rodina. Dítě je od malička díky otci v rodině seznamováno s tím, že povolání je klíčem ke světu a vzdělání cestou k němu vedoucí, dospělý věk je provázen výdělečnou prací, plánováním

⁶⁵ Jandourek, Jan: *Sociologický slovník*. 1. vydání, Praha: Portál, 2001, s. 191.

⁶⁶ Možný, Ivo. *Česká společnost*. 1. vydání. Praha: Portál, 2002, s. 93-94.

nejen pracovního ale i rodinného času. Ve stáří pak člověk své povolání opouští a jeho čas naplňují zájmy a rodina.⁶⁷

Povolání slouží k identifikaci, zařazuje nás do určitých skupin dle osobních potřeb a schopností, ekonomického a sociálního postavení. Díky povolání získáváme o člověku určité informace jako např. příjem, status, jazykové schopnosti, možné zájmy, společenské kontakty apod.⁶⁸

Placená práce je vzácným statkem, ne každý, kdo chce pracovat, má tu možnost. Zvláště v současnosti, kdy se procenta nezaměstnaných lidí v naší společnosti stále zvyšují. Dochází k několika změnám, mění se povaha placené práce, zvyšují se nároky na zaměstnance.

Pojem „zaměstnání“ je jedním z nejčastějších způsobů produkce statků a obživy člověka. Začal se užívat poměrně nedávno. Po průmyslové revoluci pak postupně došlo ke ztotožnění pojmů zaměstnání a práce. Díky tomu ale dochází k opomíjení faktu, že velká část práce je vykonávána mimo zaměstnání a že většinu této práce vykonávají ženy. Ty se starají o domácnost a pečují o své muže a děti. *Světová organizace práce* odhaduje, že na ženy, jakožto zhruba jednu polovinu lidské populace, připadají asi dvě třetiny odpracovaných hodin, deset procent vyplacených mezd a jedno procento vlastnictví majetku. Tento nepoměr mezi prací a příjmem je způsoben povahou rozdílu mezi prací a zaměstnáním. Práce je veškerá lidská činnost, která produkuje statky a služby, zaměstnání je práce vykonávaná za mzdu.⁶⁹

Fyzické práce, pro které mají lepší předpoklady muži, jsou pomalu vyrovnávány či nahrazovány pracemi, v nichž hraje rozhodující roli schopnost jednat s lidmi, dále intelektuální zdatnost, která je u mužského a ženského pohlaví zastoupena vyrovnaně.⁷⁰

Zdrojem profesní stabilizace je vztah k práci, míra oceňování svého zaměstnání, stupeň identifikace s vlastní profesí. Hodnota práce a povolání je určujícím faktorem profesní perspektivy, formuje osobnost i její životní styl a aktivity. Propojuje minulost s přítomností a pomáhá nám najít smysl lidského života.⁷¹

⁶⁷ Beck, Ulrich. *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. 1. vydání. Praha: SLON, 2004, s. 221-222.

⁶⁸ Beck, Ulrich. *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. 1. vydání. Praha: SLON, 2004, s. 222.

⁶⁹ Možný, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. upravené vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2008, s. 175.

⁷⁰ Možný, Ivo. *Česká společnost*. 1. vydání. Praha: Portál, 2002, s. 21.

⁷¹ Alan, Josef. *Etapy života očima sociologie*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1989, s. 359-375.

Muži si na své práci nejvíce cení její zajímavosti, různorodosti, možnosti uplatnit své schopnosti, cení si větší míry samostatnosti, možnosti organizační práce a práce přesčasové. Jsou to muži, kdo daleko častěji pracují v povolání, které si sami vybrali. Ženy si naopak spíše cení práci s lidmi, s nimiž si rozumějí, dostatku času na rodinu a na vlastní zájmy, vysokého ohodnocení práce společností, zaručeného pracovního postupu a takového klimatu, kde se nepracuje ve stresu. V současné době už neplatí opakovaně zjišťovaný vyšší podíl v práci nespokojených mužů než žen. Ten byl vykládán jako vyšší náročnost mužů na práci jako na zdroj jejich osobní identity. Dnes jsou rozdíly mezi mužským a ženským pohlavím zanedbatelné.⁷²

1.4.2 PRACOVNÍ ŽIVOT

Oproti tradiční společnosti se zlepšily tři základní faktory promítající se do pracovního života lidí. Zvyšuje se délka lidského života, téměř o jednu čtvrtinu klesla průměrná doba výdělečné pracovní činnosti a několikanásobně vzrostly reálné mzdy. To vše má vliv na převrat ve vztahu mezi prací a životem. Člověk má více času na nevýdělečnou práci, tedy na svou rodinu, své zájmy, přátele apod. a zároveň je oproti minulým dobám lépe finančně zabezpečen. Na vyšších příjmech rodiny se výraznou měrou podílejí svou výdělečnou činností ženy. Ty přispívají do rodinného rozpočtu během manželství a stále častěji i během rodičovské dovolené.⁷³

Trh práce požaduje od obou rodičů mobilitu. Buď se oba rodiče tomuto požadavku přizpůsobí a akceptují ho, čímž dochází k rozštěpu rodiny, oddělení dětí od jejich rodičů, nebo jeden z manželů či partnerů, ve většině případů je to žena, zůstane se svými dětmi z rodinných důvodů pro pracovní trh imobilní.⁷⁴

V souvislosti s od 70. let 20. století rostoucí nezaměstnaností, kdy jsou lidské zdroje pomalu nahrazovány novými technologiemi, se rozvíjí tzv. flexibilizace práce. Tento pojem znamená nahrazování plnohodnotných standardních pracovních smluv smlouvami krátkodobými a dílčími a také tendence ustupovat od klasického zaměstnaneckého poměru k volnějším vztahům mezi firmou a dodavatelem zboží,

⁷² Alan, Josef. *Etapy života očima sociologie*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1989, s. 113.

⁷³ Beck, Ulrich. *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. 1. vydání. Praha: SLON, 2004, s. 124-126.

⁷⁴ Tamtéž, s. 127.

služeb a práce. Flexibilizace sice míru nezaměstnanosti opticky snižuje, ale jen za cenu, že roste podíl nízko placené práce. Zaměstnanec musí buď přistoupit na nižší kupní sílu nebo vstoupit do více než jednoho pracovního vztahu. V 60. letech využívaly flexibilní práci hlavně vdané ženy, které chtěly sladit pracovní a rodinný život a přispět do rodinného rozpočtu. Dnes ji využívají všichni, kdo o ni mají zájem.⁷⁵

Feministické hnutí, které dosáhlo svého rozmachu především v 70. letech 20. století, se zasloužilo o zdůraznění faktu, že „*práce v domácnosti, ač neplacená, je prací sociálně stejně významnou a individuálně stejně náročnou jako práce mužů v zaměstnání.*“ Protože však nemá tato práce tržní hodnotu, je degradována na nižší úroveň.⁷⁶ Neplacená práce pro rodinu je připisována jako přirozené věno spojené s manželstvím.⁷⁷

Mimo jiné se také uvádí, že dosud existují povolání převážně mužská a typicky ženská.⁷⁸ S touto teorií budu ještě pracovat v praktické části své diplomové práce.

Pracovní trh vede lidi ke stále větší flexibilitě, oslabuje model celoživotního zaměstnání na smlouvu na dobu neurčitou s pevně danou pracovní dobou. Na druhé straně však zaměstnavatel od svých zaměstnanců vyžaduje pohotovost v jakoukoli denní dobu, dlouhou pracovní dobu nebo naopak nedobrovolné zkracování pracovního poměru z důvodu snižování nákladů.⁷⁹

Požadavky pracovního trhu neberou v potaz rodinu a manželství. Rozpor mezi prací a rodinou mohl zůstat skryt do okamžiku, kdy ženám nevadilo, že se zřikají své profese.

Ženy vesměs nepředpokládají při svém vstupu do zaměstnání, že by se měly stát konkurentkami mužů, kteří směřují za vyššími pozicemi. Pokud ano, mohou vzápětí narazit na překážku v podobě mateřství, která je v jejich úsilí zbrzdí, možná dokonce zastaví.⁸⁰

⁷⁵ Keller, Jan. *Soumrak sociálního státu*. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009, s. 27-28.

⁷⁶ Možný, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. upravené vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2008, s. 175.

⁷⁷ Beck, Ulrich. *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. 1. vydání. Praha: SLON, 2004, s. 178.

⁷⁸ Možný, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. upravené vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2008, s. 97.

⁷⁹ Dudová, Radka. *Nové šance a rizika: Flexibilita práce, marginalizace a soukromý život u vybraných povolání a sociálních skupin*. 1. vydání. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2008, s. 11.

⁸⁰ Alan, Josef. *Etapy života očima sociologie*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1989, s. 247.

V 80. letech dochází díky růstu nezaměstnanosti k rozvoji vzdělání. Na pracovním trhu dochází k situaci převisu nabídky pracovních sil s ukončeným vzděláním nad počtem pracovních míst. Paradoxně tak dochází k znehodnocení a zhodnocení diplomů. Pokud člověk doklady o vzdělání nemá, klesají tak jeho šance uplatnění na pracovním trhu. V případě, že je má, zaručují mu jen možnost, že bude na pracovním trhu využit. Nezaručují mu však pracovní místo samotné. Znamená to, že získání diplomu člověku v žádném případě neposkytuje záruku, že se na pracovním trhu uplatní. Nadále je však diplom potřeba k tomu, aby bylo možné účastnit se konkurenčního boje o pracovní místa. Ukončené vzdělání v současnosti nestačí, ke slovu přichází i „vystupování“, „známosti“, „vyjadřovací schopnosti“, „loajalita“, tedy určitá kritéria v pozadí, která měla být expanzí vzdělání překonána.⁸¹

1.4.2.1 Práce z domova

V určité míře se dnes rozrůstá počet lidí, jejichž práce není díky elektronickému propojení pracovišť vázána na přítomnost na určitém místě. Tito lidé mohou proto vykonávat výdělečnou činnost ze svého domova. Stírá se tím hranice mezi rodinnou a pracovní sférou.⁸² Výhodami mohou být: absence každodenního dojíždění do zaměstnání, možnost přizpůsobit pracovní dobu potřebám své rodiny apod. Na druhou stranu ztrácí člověk osobní kontakt se svými nadřízenými, podřízenými i kolegy, se kterými komunikuje především telefonicky či elektronicky.

Práce z domova jedinečně kombinuje sféru práce a soukromí, umožňuje kombinovat pracovní aktivity s domácími. Otázkou je, zda tato kombinace usnadňuje člověku, většinou ženám, práci nebo naopak způsobuje rozpory. Práce z domova je možností zejména pro lidi pracující pomocí počítačů a internetu, díky kterým komunikují se svými zaměstnavateli, kolegy a klienty. Tito lidé, kteří pracují čtyřicet a více procent své pracovní doby z domu, využívají komunikační technologie jako internet, mobilní i běžné telefony. Mají spíše status zaměstnance než osoby samostatně výdělečně činné, spadají do kategorie tzv. „teleworku“. V České republice představuje tento typ práce jen asi 4 % zaměstnaných, protože je to u nás spíše nový a zatím málo rozšířený fenomén. Rodiče, kteří ještě děti nemají,

⁸¹ Beck, Ulrich. *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. 1. vydání. Praha: SLON, 2004, s. 138.

⁸² Tamtéž, s. 228.

shledávají tento způsob práce z domova jako ideální kombinaci s rodinným životem. Podle tohoto ideálu se ženy co nejvíce věnují svým dětem a pracují tehdy, když děti spí. To, že žena pak nejvíce pracuje ve večerních hodinách, pro ni může být hodně vysilující. Problémem je také oddělování práce a soukromí, které je pro práci mimo domov typické. Muži dokáží svět práce a rodiny oddělovat lépe.⁸³

1.4.2.2 Placená péče o dítě

V 90. letech začal převládat názor, že pro dítě je z hlediska zdravého vývoje nejlepší trávit první roky života v blízkosti matky. V dnešní době je rodičovská dovolená flexibilní – od dvou do čtyř let. České ženy stojí před rozhodnutím kam dítě umístit, pokud nechtějí strávit doma s dítětem celou dobu rodičovské dovolené. Nabízí se jim státní zařízení nebo placená péče či najímání chův nebo paní na hlídání. Jelikož se většina žen chce nejdříve do práce vrátit jen na částečný úvazek, jesle je většinou odmítají a dávají přednost dětem, které budou do jeslí docházet každý den. Proto se ženy musejí uchýlovat spíše ke druhé možnosti, tedy k hledání chův či paní na hlídání.⁸⁴

1.4.3 PROFESNÍ DRÁHA

V produktivním věku věnuje každý člověk převážnou část každého dne produktivní práci, svému zaměstnání a zdroji obživy. V tomto věku dochází k neustálým proměnám, kterým je člověk nucen se přizpůsobovat. Jedná se o změny v sociálním okolí jedince, v osobních i rodinných okolnostech jeho života, v profesních nárocích i ve schopnostech v těchto změnách obstát. Profese je pro člověka souborem významných hodnot. Změní-li profesi, znamená to, že některé hodnoty se staly důležitějšími a nahradily ty dosavadní. Roli hrají v tomto rozhodování mimo jiné výdělek, prestiž, postup či pracovní podmínky. Tyto faktory

⁸³ Bierzová, Jana. Práce z domova: výhoda, ale pro koho? In *Nové šance a rizika: Flexibilita práce, marginalizace a soukromý život u vybraných povolání a sociálních skupin*. Dudová, Radka. 1. vydání. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2008, s. 35-58.

⁸⁴ Výborná, Radka. Matky malých dětí: placená péče o dítě jako podmínka a zároveň možnost participace na trhu práce. In *Nové šance a rizika: Flexibilita práce, marginalizace a soukromý život u vybraných povolání a sociálních skupin*. Dudová, Radka. 1. vydání. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2008, s. 155-177.

se v průběhu etap profesní dráhy, mezi které řadíme výběr povolání, vstup do povolání, profesní adaptace, změna pracoviště, profesní vzestup, profesní stabilizace, profesní sestup, mohou proměňovat.⁸⁵

Profesní dráha žen se svým průběhem oproti dráze mužů liší. Jednak je nejméně jednou přerušena mateřstvím a jednak je díky dřívějšímu odchodu do starobního důchodu kratší. Předpokladem profesní dráhy ženy je dělba rolí mezi pohlavími, existují dva modely této dělby. První je předpokladem sociální nerovnosti obou pohlaví s myšlenkou, že pro dobré fungování rodiny i manželství je zapotřebí, aby byl muž živitelem a určovatelem statusu rodiny a žena tvůrkyní domova. Druhý model je založen na rovnosti partnerského vztahu. Dělbá práce je dána rodičovskými rolemi a stabilita manželského a rodinného fungování kooperací.⁸⁶

Zatímco manželství se odráží do profesní dráhy obou manželů, rodičovství svou větší částí hlavně do profesního života ženy. Když žena zvolí odchod na rodičovskou dovolenou, akceptuje tím vlastně fakt, že po jejím ukončení bude muset ve většině případů začít znovu profesním startem. Muži mají proto podpůrnější podmínky dosáhnout vyšších pracovních pozic. Svým rozhodnutím o mateřské dráze se ženě zkracuje doba, v níž bude schopna pracovat na svém profesním vzestupu. Zároveň ale často dochází k tomu, že pro ženu, která se věnuje svým dětem, ztrácí snaha o profesní uplatnění na významu.⁸⁷

V profesní struktuře stále dochází k nějakým změnám, v posledních letech se tyto změny týkají hlavně struktury národního hospodářství a masivního nástupu soukromého sektoru na český trh práce. Tyto změny se pak dotýkají většího počtu lidí.⁸⁸

1.4.4 NEZAMĚSTNANOST

Ačkoli nezaměstnanost není předmětem mé práce, přece jen se jí budu okrajově věnovat vzhledem k tomu, že se, ať už přímo nebo jen svou hrozbou, úzce dotýká jak pracovního, tak rodinného života lidí. Nezaměstnanost se do lidského života promítá několika způsoby. Její dopady se projevují ve sféře ekonomické, sociální i

⁸⁵ Alan, Josef. *Etapy života očima sociologie*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1989, s. 216-222.

⁸⁶ Tamtéž, s. 243-246.

⁸⁷ Tamtéž, s. 250.

⁸⁸ Machonin, Pavel, Tuček, Milan a kol.: *Česká společnost v transformaci*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1996, s. 54.

psychické. Nezaměstnanost s sebou přináší nedostatek financí pro zajištění chodu domácnosti i rodiny, nestrukturovanost času, ztrátu kontaktu s kolegy a vnějším světem, depresi a jiné psychické potíže apod.

Nezaměstnanost je jedním z nejvýznamnějších sociologických témat současnosti nejen v České republice. V pozadí diskuzí o nezaměstnanosti u nás stojí nepochybně komplex sociálních problémů spojených s konstruktem sociálních jistot a s masivním vlivem kulturních tradic uzavřené středoevropské společnosti.⁸⁹ Rostoucí nezaměstnanost se dotýká nejen méně vzdělaných nižších vrstev, ale i střední třídy. Tito lidé, kteří investovali množství času, píce a dřiny do vytvoření vlastního podniku či vysokoškolského studia, ztrácejí uplatnění. Velké podniky fúzí a zešťhlují, zbavují se svých zaměstnanců. Drobné firmy zanikají díky neschopnosti konkurovat velkým firmám.⁹⁰

„Masová nezaměstnanost zatěžuje lidi v kontextu individualizace jako osobní osu. Nepostihuje je už v sociálně viditelné a kolektivní podobě, nýbrž ve specifických životních fázích.“⁹¹

Číselné údaje počtu nezaměstnanosti stále vzrůstají, stoupá počet lidí, kteří jsou nezaměstnaností ohroženi i počet těch, kteří už ji alespoň jednou zakusili na vlastní kůži. Strach vzbuzuje i fakt, že dnes jsou ohroženi nejistotou všichni lidé bez ohledu na postavení, vzdělání, druh profese apod. Proti dlouhodobé nezaměstnanosti se snaží všechny státy Evropy nějakým způsobem bojovat. Některým z nich se to daří více, některým méně. Díky nárůstu masové nezaměstnanosti, roste i počet těch, kteří nemají nárok na podporu. Nejvelkoryseji kryjí riziko dlouhodobé nezaměstnanosti Švédsko, Německo a Francie, na opačném pólu stojí Velká Británie a Španělsko.⁹²

⁸⁹ Šimek, Dušan. *Sociologie práce*. Dotisk 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000, s. 55.

⁹⁰ Možný, Ivo. *Česká společnost*. 1. vydání. Praha: Portál, 2002, s. 95.

⁹¹ Beck, Ulrich. *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. 1. vydání. Praha: SLON, 2004, s. 143.

⁹² Keller, Jan. *Soumrak sociálního státu*. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009, s. 64.

1.5 RODINA A PRÁCE

Pokud spojujeme vztahy mezi muži a ženami, pak nelze mluvit jen o rodině a manželství, ale i o práci, povolání, nerovnosti, politice, ekonomice.

Se změnou hodnot na pracovní i rodinné dráze úzce souvisí i proces individualizace. Ženy a muži se v současné době snaží hledat vhodné, jim vyhovující způsoby života. Užívají k tomu soužití, uzavírání sňatků i rozvody, snaží se zkoordinovat a zhodnotit rodinu a kariéru, lásky a manželství, nová mateřství a otcovství, přátelství a známosti.⁹³

Lidé jsou s to bezohledně vytrhnout sami sebe z prostředí, ve kterém žijí, od lidí, se kterými se stýkají. A to i se svými kořeny, jen proto, aby zjistili, jestli jsou tyto kořeny skutečně tak pevné, jak se oni domnívají. Proč se dnes lidé vymaňují ze svých svazků a mění je za sny, za něco nového, jiného, za něco, co je pro ně v daném okamžiku atraktivní?⁹⁴

Individualisté jsou lidé vedení v jednání svou svobodou, touhou být sami sebou, přáními, nespokojenostmi, touhami po vzrušení apod.⁹⁵

Individualizace není moderním jevem, její projevy nacházíme už v renesanci a středověku. Pojmem individualizace obecně rozumíme subjektivní a biografické aspekty civilizačního procesu, zejména v industrializaci a modernizaci, jde o vyvázání z tradičních životních souvislostí. Obecným modelem individualizace je

⁹³ Beck, Ulrich, Beck-Gernsheim, Elizabeth. 1995. *The normal chaos of love*. Cambridge: Polity Press. Page 2. Google books [online]. [20.3.2010]. Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=9cR2kQ9-6egC&printsec=frontcover&dq=the+normal+chaos+of+love&source=bl&ots=Jssj0N-muF&sig=bpDcU71t6phnEwDumRloKD4Z1zk&hl=cs&ei=g-qjS4r-KpGssAbSs7HcCA&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=2&ved=0CAwQ6AEwAQ#v=onepage&q&f=false, dle volného překladu autorky.

⁹⁴ Beck, Ulrich, Beck-Gernsheim, Elizabeth. 1995. *The normal chaos of love*. Cambridge: Polity Press. Page 4. Google books [online]. [20.3.2010]. Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=9cR2kQ9-6egC&printsec=frontcover&dq=the+normal+chaos+of+love&source=bl&ots=Jssj0N-muF&sig=bpDcU71t6phnEwDumRloKD4Z1zk&hl=cs&ei=g-qjS4r-KpGssAbSs7HcCA&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=2&ved=0CAwQ6AEwAQ#v=onepage&q&f=false, dle volného překladu autorky.

⁹⁵ Beck, Ulrich, Beck-Gernsheim, Elizabeth. 1995. *The normal chaos of love*. Cambridge: Polity Press. Page 3. Google books [online]. [20.3.2010]. Dostupné z : http://books.google.cz/books?id=9cR2kQ9-6egC&printsec=frontcover&dq=the+normal+chaos+of+love&source=bl&ots=Jssj0N-muF&sig=bpDcU71t6phnEwDumRloKD4Z1zk&hl=cs&ei=g-qjS4r-KpGssAbSs7HcCA&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=2&ved=0CAwQ6AEwAQ#v=onepage&q&f=false, dle volného překladu autorky.

podle Ulricha Becka model trojnásobné individualizace. Ten se skládá z vyvázání z historicky daných sociálních forem a vazeb ve smyslu tradičních vztahů nadvlády a z materiální závislosti („dimenze osvobození“), ze ztráty tradičních jistot v oblasti praktického vědění, víry a řídicích norem („dimenze odkouzlení“) a z nového druhu sociální vázanosti („dimenze kontroly či reintegrace“). Individualizací se lidé stávají z vnějšku řízenými.⁹⁶ Člověk v moderní společnosti se musí naučit brát sám sebe jako střed svého jednání, pokud nechce být v individualizované společnosti trvale znevýhodňován.⁹⁷

Proces modernizace započatý na přelomu 20. a 21. století otřásl i významnými osami lidského života – rodinou a prací. Společenské proměny jsou prostorem pro osvobozování od sociálních forem průmyslové společnosti, od tříd, sociálních vrstev, genderového statusu mužů a žen. Ve všech západních industriálních zemích došlo v procesu modernizace ke společenskému posunu směrem k individualizaci. Vznikají individualizované existenční formy a situace, kterými jsou lidé tlačeni k tomu, aby sami sebe postavili do středu svých vlastních životních plánů a způsobu života proto, aby byli schopni ve společnosti materiálně přežít. Rodina je místo, kde se na základě stále se měnících ambic lidí střídavě přiklání k požadavkům svého povolání, tlakům na vzdělání, povinnostem ke svým dětem a jednotvárné domácí práci. A právě trh práce a snaha materiálně v dnešním světě přežít posouvají současnou společnost, aby se ubírala stále častěji směrem individualismu.⁹⁸

V současné době je otázka kariéry a rodiny velmi často propírána médií. Díky médiím se pak toto téma stává atraktivní pro běžné rozhovory lidí. Jedním z témat s tím souvisejícím je prosazování žen na pracovním trhu. Tradice připisují ženě roli vychovatelky a hospodyně, zatímco muž je tvůrcem společnosti a živitelem rodiny. Moderní společnost a rostoucí materiální nároky rodiny v současné době stále více podporují zvyšování vzdělanosti a kvalifikace žen a jejich účast na pracovním trhu. Oba partneři jsou dnes ve většině případů zaměstnání mimo domov.⁹⁹ Vlivem změny společenského prostředí se zvyšují možnosti pracovního uplatnění žen na

⁹⁶ Beck, Ulrich. *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. 1. vydání. Praha: SLON, 2004, s. 206-212.

⁹⁷ Tamtéž, s. 217.

⁹⁸ Tamtéž, s. 115.

⁹⁹ Rašticová, Martina, Hašková, Hana. Rodina a/nebo profese? Role ženy z pohledu mužů a žen více generací. In *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. Plaňava, Ivo, Pilát, Milan. 1. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2002, s. 94-107.

pracovním trhu. Mění se postoje rodičovství a zvyšuje se účast mužů na domácích pracích i na péči o děti. V posledních letech tolik probírané rozdíly v pracovních šancích mužů a žen se vyrovnávají, někde i zcela stírají.¹⁰⁰

Mladé ženy, které vystudovaly, očekávají větší rovnost v povolání a v rodině. Tendence na trhu práce i v chování mužů jsou však trochu odlišná. Obecně dochází k uvolnění a diferenciaci životních prvků a forem chování v manželství. Možnosti a tlaky v rodině doplňují i tlaky a ambice v oblasti hmotného zabezpečení, kariéry a povolání.¹⁰¹

Oba manželé mají právo být výdělečně činní, oba mají vyrovnané šance na vzdělání. Rodičovská péče o děti je svěřena otci a matce, otázka péče o domácnost je na jejich domluvě.¹⁰²

Podle feministek je však „*mateřství výrazem patriarchální společnosti a nese s sebou mnoho nástrojů ovládnutí žen muži*“.¹⁰³ Feministky to interpretují tak, že díky dítěti je žena nepřímo „nucena“ být s ním doma, starat se o něj i o domácnost a trpělivě čekat na návrat muže ze zaměstnání.

Dá se předpokládat, že v budoucnosti budou rodinné dráhy ještě pestřejší a diferencovanější. Pro ženy bude snadnější zvládat nároky obou rolí – mateřské i profesní. Mohly by toho dosáhnout tím, že uzpůsobí své chování např. snížením počtu dětí v rodině, odkládáním mateřství do vyššího věku apod. Nebo mohou doufat v to, že stát ve prospěch matek zlepší určitá opatření jako je např. zvýhodnění práce na částečný úvazek, větší možnosti domácí výdělečné činnosti apod.¹⁰⁴

Počet starších matek, tedy žen, které odkládají porod do věku po 35. roce života, se stále zvyšuje i v České republice, kde dosahuje asi 6 %.¹⁰⁵

¹⁰⁰ Možný, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. upravené vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2008, s. 189.

¹⁰¹ Beck, Ulrich. *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. 1. vydání. Praha: SLON, 2004, s. 161.

¹⁰² Tamtéž, s. 165.

¹⁰³ Mareš, Petr. Hodnota dítěte. In *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. Plaňava, Ivo, Pilát, Milan. 1. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2002, s. 159-175.

¹⁰⁴ Alan, Josef. *Etapy života očima sociologie*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1989, s. 415.

¹⁰⁵ Sobotková, Irena. *Psychologie rodiny*. 2., přepracované vydání. Praha: Portál, 2007, s. 154.

1.6.1 SLUČITELNOST MATEŘSTVÍ A POVOLÁNÍ

Otázka slučitelnosti náročného povolání a mateřství se stala živnou půdou pro sérii studií dvoukariérových rodin, které jen poukazují na obecně platnou pravdu, že člověk je individualita a že „mezi člověkem a člověkem je větší rozdíl než mezi člověkem a opicí“.¹⁰⁶ Některé páry dokazují sloučit kariéru a rodinu téměř bez problému. Dokáží využít svých schopností, inteligence, houževnatosti a výkonnosti v dosažení úspěchu a postavení ve své profesi a zároveň organizovat svou rodinu a péči o děti. Díky hmotným zdrojům, které získávají svým úspěchem na pracovním poli, mohou tito rodiče některé domácí povinnosti přesunout na placené služby, aniž by tím trpěl chod jejich domácnosti či funkčnost rodiny.¹⁰⁷

Nepochybně však existují i případy, kdy jsou rodiče plně ponořeni do své profese a své děti odsouvají na vedlejší kolej.

Jinou rodinnou strategií je model dvouosobní kariéry, kdy se pár rozhodne založit svůj sociální vzestup na vzájemné spolupráci budovat kariéru jednoho z nich. Druhý z páru věnuje svůj čas péči o děti a domácnost. Ve většině případů zůstává na rodičovské dovolené žena. Muž buduje svou kariéru a ekonomicky zabezpečuje svou rodinu. Ale i opačné role se mohou v současné české společnosti vyskytnout, stále se však jedná o malé zastoupení. Muž na rodičovské dovolené zůstává tehdy, když je plat či postavení jeho ženy vyšší nebo jeví-li se její kariéra do budoucna slibněji.¹⁰⁸

V české společnosti stále převládají určitá zažitá schémata a tradiční vzorce rozdělení rolí. Muž nechává péči o domácnost v rukou své ženy. Jeho péče o děti, převážně ve starším věku dětí, zahrnuje hlavně volných čas dětí a důležitá rozhodnutí jejich života. Problém nastává v nedostatku mužů, kteří mají díky podpoře své manželky možnost budovat slibnou kariéru a kteří jsou zároveň spolehliví. Takoví muži dávají svými osobnostními rysy svým obětavým ženám záruku, že se jim na oplátku za jejich „obět“ neodvděčí tím, že je vystřídají za mladší ještě dříve, než s nimi vychovávají děti k dospělosti.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Možný, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. upravené vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2008, s. 185.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 185.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 186.

¹⁰⁹ Tamtéž s. 194.

Ani model dvouosobní kariéry však nelze aplikovat na většinu populace, proto je příznačné zmínit ještě další z modelů a to model dvoupříjmové rodiny. Ten je díky růstu zaměstnanosti žen v současné době nejčastějším řešením, v němž se oba partneři věnují nekariérovému povolání. Jejich kariéra pro ně není primárním zdrojem osobní identity, nýbrž jen zdrojem příjmu a garancí životní úrovně.¹¹⁰

V otázce kombinace pracovní a rodičovské role hraje roli mnoho faktorů, jde například o konkrétní typ rodiny či domácnosti, mění se podmínky pracovního trhu, počet dětí v rodině nebo věk dítěte. Tyto změny se různým způsobem promítají do časových, finančních, emočních i společenských nákladů rodiny.¹¹¹

Různí lidé se tak podle svých přirozených preferencí rozhodují různě. Jelikož jsou pro založení rodiny potřeba dva lidé, hraje již při výběru partnera velkou roli představa a vyjednávání o případném modelu rodiny, kterého chtějí partneři dosáhnout. V současné společnosti se stále zvyšuje počet žen, pro které je jejich povolání a nepřerušovaný postup v kariéře natolik důležitý, že se rozhodují pro bezdětnost. Tato rozhodnutí a stálé hledání vyhovujících modelů rodiny se poté promítají do poklesu porodnosti.

Jako jedno z možných řešení zvládnání kombinace rodiny a práce se nepochybně nabízí partnerská dělba práce a odpovědnosti. Ze studie, která byla realizována v roce 2005 a nese název „*Pracovní a rodinné role a jejich kombinace v životě českých rodičů: plány versus realita*“¹¹² vyplývá, že je na českém pracovním trhu velmi nízká dostupnost alternativních forem zaměstnání, které by mohly vyhovovat potřebě sladit pracovní a rodinné povinnosti.¹¹³ Jako řešení se nabízí i „*práce v nekonvenčním pracovním uspořádání – plovoucí pracovní doba, práce doma u počítače na síťovém připojení a zejména práce na částečný úvazek, považovaná u matek malých dětí v některých vyspělých zemích za standardní uspořádání.*“¹¹⁴

Až do této doby jsem tady mluvila o rodinném a pracovním životě, třetí složkou, kterou je však ještě třeba brát v úvahu, je osobní život. Ten nelze s rodinným

¹¹⁰ Možný, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. upravené vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2008, s. 187.

¹¹¹ Sociologický ústav AV ČR [online]. C2002. [citováno 20.3.2010]. Dostupný z [www: http://studie.cas.cz/index.php3?lang=cze&shw=283](http://studie.cas.cz/index.php3?lang=cze&shw=283)

¹¹² Výzkum byl realizován Alenou Křížkovou, Hanou Maříkovou, Hanou Haškovou a Janou Bierzovou.

¹¹³ Sociologický ústav AV ČR [online]. C2002. [citováno 20.3.2010]. Dostupný z [www: http://studie.soc.cas.cz/index.php3?lang=cze&shw=283](http://studie.soc.cas.cz/index.php3?lang=cze&shw=283)

¹¹⁴ Možný, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. upravené vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2008, s. 194.

životem ztotožňovat, ale v určitých oblastech se mohou překrývat, nebo být podvojná. Utváří se mezi dvěma složkami každodenních povinností, prací a rodinou. Podvojná, tedy zároveň rodinná a osobní. Příkladem může být úspěch televize. Ženy v domácnosti ji využívají různými způsoby v závislosti na denní době. Večer jsou většinou součástí rodinné skupiny a ve většině případů program nevolí ony, protože se věnují jiné činnosti. V době, kdy jsou doma samy, volí si televizní programy, které jim přinášejí osobní potěšení. Stejné chování v obou případech je vedeno různými hnacími silami, v prvním případě silou „my“, ve druhém převládá „já“. Talcott Parsons a Robert F. Bales ztotožňují dělbu práce podle pohlaví v malých skupinách sledujících určitý cíl k partnerskému chování, protože partnerská dvojice je podle nich malá skupina stejně jako každá jiná. „Muž v ní má za úkol starat se o přežití skupiny a zaopatření příjmů, což mu dodává oprávněnou autoritu. Žena má zase bdít nad tím, aby se každý z členů mohl podílet na rodinném životě, má odstraňovat potíže a v rodině zajišťovat kvalitní mezilidské vztahy.“ V 50. až 70. letech 20. století však toto rozdělení rolí přestává platit.¹¹⁵

Další oblastí, která se vedle pracovního a rodinného života promítá do časové struktury způsobu života lidí je volný čas. Volný čas je charakterizován jako čas, který zbývá po splnění pracovních i dalších činností nezbytných pro zachování života. Patří spolu s časem vázaným¹¹⁶ do mimopracovního. Trávení volného času je významné jak z kvalitativního (složení volného času), tak z kvantitativního (množství) hlediska. Volný čas poskytuje možnosti svobodných rozhodnutí a volby co s ním.¹¹⁷

Nyní se vrátíme zpět k tématu slučitelnosti mateřství a práce. Ženy dnes odkládají narození prvního dítěte, průměrný věk prvorodiček se v průmyslově vyspělých zemích zvýšil za poslední půlstoletí v průměru o 5 let, a v některých zemích dokonce překročil hranici 27 let.¹¹⁸ V České republice byl průměrný věk prvorodiček v roce 2002 25,6 roku a stále stoupá.¹¹⁹ Číslo je tak vysoké proto,

¹¹⁵ Singly, François de. *Sociologie současné rodiny*. 1. vydání. Praha: Portál, 1999, s. 67.

¹¹⁶ Čas vázaný je čas určený pro dojíždění do práce, pro praktické životní nezbytnosti, pro nutné mimopracovní povinnosti a pro činnosti každodenního života nutné k zachování biofyziologického bytí člověka.

¹¹⁷ Tuček, Milan a kol. *Dynamika české společnosti a osudy lidí na přelomu tisíciletí*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2003, s. 174-175.

¹¹⁸ Možný, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. upravené vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2008, s. 196.

¹¹⁹ Sobotková, Irena. *Psychologie rodiny*. 2., přepracované vydání. Praha: Portál, 2007, s. 154.

protože se ženy před narozením prvního potomka chtějí věnovat své práci, kariéře a dosáhnout úspěchu, který si vytyčily. Díky vysokému příjmu na dobré pracovní pozici si pak mohou dovolit zaplatit pomocnou sílu v péči o domácnost i o děti. Pokud nebudeme rigidně rozlišovat mezi mužskou a ženskou rolí, může své zaměstnání na několik let přerušit otec a zůstat s dítětem doma, mezitím co se žena vrací po kratší pauze do svého zaměstnání.¹²⁰

Pokud má rodina pouze jedno dítě nebo pokud jsou další děti již odrostlejší, využívá matka nebo otec období rodičovské dovolené „*ke zvýšení kvalifikace, k dostudování nebo dosažení vyššího stupně univerzitního vzdělání dálkovou formou studia, či využití volné kapacity při nedobrovolné ztrátě práce a nezaměstnanosti k péči o rodinu.*“¹²¹

V 50. a 60. letech lidé uváděli jako cíle, kterých chtějí dosáhnout šťastný rodinný život, plánovaný rodinný domek, nové auto, dobré vzdělání pro děti a zvýšenou životní úroveň. Dnes jsou takovými cíli zejména u mladší generace seberealizace, hledání vlastní identity, rozvoj vlastních schopností a snaha zůstat v pohybu. Uvedené cíle se pochopitelně liší skupinou obyvatelstva, jejich věkem apod. Starší lidé zůstanou pravděpodobněji vázání na hodnotový systém dřívějších let, zatímco mladší generace usiluje především o lepší vzdělání a vyšší příjmy. V touze po sebenaplnění cestují lidé po celém světě, rozbíjejí i ta nejlepší manželství a rychle vstupují do nových svazků. Snahou dosáhnout vlastní seberealizace se vytrhávají ze své půdy, aby se přesvědčili, zda jsou jejich kořeny skutečně silné. Jak uvádí Ulrich Beck, jde o sebenahlédnutí a sebeosvobození jako autonomní, praktický životní proces, tedy i o hledání nových sociálních vazeb v rodině, práci a politice.¹²²

1.6.2 RODINA A/NEBO PROFESE Z POHLEDU VÍCE GENERACÍ

Na rodinný a profesní život již bylo a ještě bude provedeno mnoho výzkumů. Nyní bych se jednomu, který se k mému tématu vztahuje, ráda věnovala blíže.

¹²⁰ Možný, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. upravené vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2008, s. 196.

¹²¹ Tamtéž, s. 196.

¹²² Beck, Ulrich. *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. 1. vydání. Praha: SLON, 2004, s. 155-156.

Výzkum, který se lehce dotýká problematiky genderu, provedly Martina Rašticová s Hanou Haškovou a nese název „*Rodina a/nebo profese? Role ženy z pohledu mužů a žen více generací*“.¹²³ Autorky se formou rozhovorů se 13 manželskými páry zabývali následujícími tématy:

- primární rodina
- nová rodina
- hodnotová orientace
- stereotypy spojované s muži a ženami (dle respondenta)
- respondent a profese
- znevýhodňování žen ve společnosti

Všechny páry žily ve společné domácnosti. 7 manželských párů bylo věřících, šlo o praktikující katolíky, 6 párů bylo bez vyznání.

Co se týká generačního rozdělení bylo 5 manželských párů bezdětných, 3 manželské páry s malými dětmi, 4 manželské páry s dospělými dětmi a 1 manželský pár byli senioři.

Cílem výzkumu bylo zjistit, jak se liší odpovědi respondentů podle generací, podle vyznání a podle světonázoru.

Respondenti starší generace, tedy senioři a manželé s dospělými dětmi uváděli, že jejich matky musely trávit spoustu času prací v domácnosti a na poli. Zbytek času věnovaly svým dětem a na vlastní koníčky a záliby už jim pak žádný čas nezbyl. Cílem rodičů bylo uživit svou rodinu. Bezdětní a rodiče s malými dětmi naproti tomu uváděly, že jejich matky věnovaly nejvíce času péči o své děti. I tyto skupiny však uvádějí, že jejich matky neměly moc času věnovat se svým koníčkům a zálibám.

Zatímco starší generace respondentů uvedla, že rozdělení domácích prací podle nich vyhovovalo oběma manželům, mladší generace se s nimi v tomto názoru rozchází. Domnívá se, že to vyhovovalo spíše jejich otcům. Jediným, kdo měl zkušenost s tím, že jeho matka měla v domácnosti pomocnici, byla seniorka.

Na výpovědích starší generace je patrné, že si členové vícegenerační rodiny hodně pomáhali. Aktivity rodičů byly přizpůsobeny výchově a uživení dětí, jejichž

¹²³ Rašticová, Martina, Hašková, Hana. *Rodina a/nebo profese? Role ženy z pohledu mužů a žen více generací*. In *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. Plaňava, Ivo, Pilát, Milan. 1. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2002, s. 94-107.

počet nebyl ničím omezován. Všechny děti byly odmalička vedeny k rolím, které byly jasně vymezeny.

Další oblastí, kterou autorky porovnávaly, byla otázka počtu dětí. Věřící manželé plánují čtyři a více dětí a zároveň i delší dobu, kterou chtějí se svými dětmi na rodičovské dovolené strávit. Při následující modelové situaci : „*Představte si následující situaci: Je vám 26 let. Po delší době jste si ve své profesi vybudovala dobré postavení, v blízké době to vypadá na další postup s vysokým finančním ohodnocením. Zjistíte však, že jste poprvé těhotná.... Jak budete situaci řešit.*“¹²⁴ Nikdo z respondentů by nedal postupu v zaměstnání přednost před dítětem. Věřící část respondentů se vyjádřila pro to, aby ženy zůstaly s dítětem doma alespoň 3 roky a rodičovskou dovolenou případně využily ke studiu, ale ne ke své profesi. Respondenti a respondentky bez vyznání by na rodičovské dovolené zůstali kratší dobu a již během tohoto období by se snažili udržovat kontakt se svou profesí.

Pro křesťany je na prvním místě jejich spokojenosti dobrý vztah s manželem, s dětmi, s příbuznými a s přáteli. Respondenti bez vyznání uváděli jako předpoklad spokojeného života spokojenost v práci a v rodině.

V odpovědích na otázku, čemu by se měly věnovat ženy dle názoru otců se nejčastěji objevovala domácnost. Ženy na stejnou otázku odpovídaly, že rodina. Partneři respondentek se domnívají, že žena by se měla věnovat rodině, dětem, manželovi, a pokud to stíhá, ať dělá cokoli.

Respondenti byli také dotazováni, jestli by jim vadilo, kdyby do rodinného rozpočtu přispívala pouze žena nebo pouze muž. Všichni muži uvedli, že by jim vadilo, kdyby do rodinného rozpočtu přinášela peníze pouze žena. Ne všechny ženy odpověděly, že by jim vadilo, kdyby bylo vydělávání peněz jen na nich, ale zároveň uváděly, že by to asi vadilo jejich mužům.¹²⁵

1.6.3 RODIČOVSKÁ DOVOLENÁ

Na začátku 80. let minulého století proběhla na popud feministického hnutí v evropských státech diskuze o „mateřském platu“, který by měla žena po dobu, kdy

¹²⁴ Formulace pro muže byla podobná, měli říci, co by poradili své partnerce, dceři, vnučce.

¹²⁵ Rašticová, Martina, Hašková, Hana. Rodina a/nebo profese? Role ženy z pohledu mužů a žen více generací. In *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. Plaňava, Ivo, Pilát, Milan. 1. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2002, s. 94-107.

se rozhodne zůstat se svým dítětem doma, pobírat. Tento plat by měl být tak vysoký, aby z něho žena mohla v případě, že se rozhodne vrátit do zaměstnání, zaplatit chůvu a hospodyně, která se místo ní bude starat domácnost. Cílem této představy byla snaha kompenzovat domácí práci, za kterou nejsou ženy finančně ohodnoceny. Již v 70. letech se objevila ve Švédsku myšlenka, že by žena mohla být v domácnosti zastoupena jinou osobou, respektive otcem. V tomto případě je péče o dítě rozložena mezi oba rodiče a matce je umožněn návrat do práce. Skandinávský model však vyžadoval přejmenování mateřské dovolené na dovolenou rodičovskou a zároveň i stanovení těchto dávek alespoň na minimální mzdu. U nás v České republice byla mateřská dovolená změněna na rodičovskou až v roce 2001. Stále je však tato dávka pobírána především ženami.¹²⁶

S označením rodičovská dovolená mají někteří sociologové problémy, protože pojem dovolená označuje nicnedělání, oddych nebo vykonávání oblíbených činností člověka, což rodičovská dovolená neposkytuje. Během období péče o malé dítě zůstává jeden z rodičů v domácnosti na rodičovské dovolené, jejíž délka se od poloviny minulého století pomalu z původních 4 měsíců zvyšovala až na 4 roky. Dnes je rodičovská doba flexibilní, pohybuje se od 2 do 4 let.

Jedním z předpokladů snadnějšího zkombinování profesních a rodinných rolí je existence opatření pracovněprávní povahy a existence finančně a teritoriálně dostupných služeb péče o děti (zejména do tří let jejich věku, předškolního a mladšího školního věku dítěte).

Rodičovská dovolená se poskytuje matce dítěte po skončení mateřské dovolené a otcí od narození dítěte. A to v rozsahu, v jakém o ni požádají.

Některé ženy se snaží krátit pobyt na rodičovské dovolené na kratší dobu, jak jen to je vzhledem k jejich dítěti vhodné, aby se co nejdříve mohli vrátit do svého zaměstnání a přispívat do rodinného rozpočtu. Příjem ženy spoluživitelky byl zpočátku vnímán převážně jako zdroj pro nákup luxusního zboží a zajištění úspor. Postupně se tyto ekonomické důvody rychlého návratu do zaměstnání doplňují hlubšími motivy – uplatnit se, využít své kvalifikace, pracovat v kolektivu apod.¹²⁷

¹²⁶ Možný, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. upravené vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2008, s. 192.

¹²⁷ Alan, Josef. *Etapy života očima sociologie*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1989, s. 96-99.

Po uplynutí rodičovské dovolené se rodič vrací do svého zaměstnání. Od 80. let se v západních společnostech stává zaměstnání žen-matek samozřejmostí. Ženy se proto snaží skloubit mateřství a zaměstnání, aby nepřišly o svůj příjem, který není pro rodinu zanedbatelný. Neztotožnily se tedy s názorem Johna Bowlbyho, který od 50. let 20.století prezentoval stanovisko, že dítě potřebuje svou matku, aby se dobře rozvíjelo, a tudíž by matka měla zůstat s dítětem doma. Tento názor nepřímo podporuje teze starší doby, že žena patří do kuchyně a mezi své děti. Bowlbyho odpůrci se ale domnívali, že od určitého věku dítěte se péče o dítě nevyklučuje se zaměstnáním matky. Otázkou ovšem zůstává, jaký je ten „určitý věk“, ve kterém částečná (občasná) nepřítomnost matky dítěti neškodí a dále také otázka, v jakém věku dítěti může pečující osobu matky zastoupit osoba druhá. Tyto otázky stále zůstávají i přes mnohá zjištění předmětem mnoha výzkumů.¹²⁸

1.6.3.1 Muži na rodičovské dovolené a v domácnosti

Díky Zákonu č. 382/1990 Sb., o rodičovském příspěvku mohou pobírat rodičovský příspěvek ženy i muži bez ohledu na jejich rodinný stav. Díky novele Zákoníku práce 2001 je umožněna rodičovská dovolená i mužům. Mění se tak uspořádání činností spojených s chodem rodiny a zastáváním rodinných rolí. Rodičovská dovolená má pomáhat mužům účastnit se sdíleného rodičovství.¹²⁹

Ulrich Beck uvádí, že ta malá část mužů, kteří zůstali na rodičovské dovolené se většinou podřídila přání nebo požadavku partnerky, která se chtěla dále věnovat svému povolání. Tito muži už nesdílejí starou mužskou ideologii svobodného prostoru ponechávaného domácí práci, pociťují izolovanost a pocit nenaplnění domácí práce, nedostatek uznání a sebevědomí. Muži, kteří již svou práci cíleně vyměnili za domácnost, se snaží pracovat na zkrácenou pracovní dobu, protože je domácí práce nenaplnuje tak, jak si představovali.

Muži z této netradiční výměny rolí vycházejí jako rytíři, kteří si zaslouží obdiv a pochvalu okolím, zatímco žena, která „dala přednost“ své práci před dítětem, je

¹²⁸ Možný, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. upravené vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2008, s. 190.

¹²⁹ Maříková, Hana, Vohlídalová, Marta. *Trvalá nebo dočasná změna? Uspořádání genderových rolí v rodinách s pečujícími otci*. 1. vydání. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2007, s. 13.

okolím považována za špatnou matku. Všechno má tedy dobré i stinné stránky a do všeho se časem začnou promítat změny. Ženy mají dnes lepší vzdělání a dobré profesní perspektivy, v jejich práci je však často předstihnou vlastní manželé. Většina žen nestojí pouze o dobré vlastní ekonomické zabezpečení a profesní aktivitu, ale má zájem i na svém partnerství a mateřství. Tato situace ženy bývá označována jako ambivalentnost procesu ženské individualizace. I u mužů se za ta léta ledacos změnilo. Berou ohled na partnerku. Slovo zrovnoprávnění má pro ně jiný smysl než pro ženy, nepředstavují si za ním více vzdělání, lepší perspektivy v povolání, méně práce v domácnosti jako ženy, ale spíše více konkurence, zřeknutí se kariéry a více práce v domácnosti. Podle tradičního stereotypu dělby genderových rolí muže se muž cítí být mužem, dobrým živitelem rodiny, starostlivým manželem a otcem rodiny tehdy, má-li dostatečný stabilní příjem, aby svou rodinu zabezpečil. K dosažení tohoto cíle používá v práci zvnitřňování tlaků kariéry. Musí sám sebe vnitřně vykořisťovat. K tomu, aby všechno zvládl, potřebuje harmonický domov reprezentovaný ženou. „*Bez oddělení mužské a ženské role by neexistovala tradiční nukleární rodina.*“¹³⁰

Kromě péče o dítě spadá do rodičovské dovolené i péče o domácnost, která je však stále převážně v rukou ženy-matky a to ve větší míře než je tomu u péče o děti.¹³¹

Mnohé výzkumy prokázaly, že dochází ke generačnímu posunu v chování otců. Snižuje se disproporce v čase, který rodiče věnují svým dětem poté, co pečující rodič nastoupí po rodičovské dovolené zpět na trh práce. Časové rozdíly v péči o děti se zmenšují jen málo. Genderové nastavení rolí odvádí muže-otce od rodiny a tedy i od času, který může trávit se svými dětmi. Jeho převládající role je živitel rodiny a takový víkendový tatínek. Ačkoli pracují oba rodiče, převážná část péče o děti i o domácnost stále více méně automaticky spočívá na ženě-matce..¹³²

¹³⁰ Beck, Ulrich. *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. 1. vydání. Praha: SLON, 2004, s. 171-174.

¹³¹ Maříková, Hana, Vohlídalová, Marta. *Trvalá nebo dočasná změna? Uspořádání genderových rolí v rodinách s pečujícími otci*. 1. vydání. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2007, s. 84.

¹³² Maříková, Hana, Vohlídalová, Marta. *Trvalá nebo dočasná změna? Uspořádání genderových rolí v rodinách s pečujícími otci*. 1. vydání. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2007, s. 83.

Při návratu do práce po rodičovské dovolené pak muži-otcové zažívají stejné obtíže jako ženy-matky.¹³³

¹³³ Maříková, Hana, Vohlídalová, Marta. *Trvalá nebo dočasná změna? Uspořádání genderových rolí v rodinách s pečujícími otci*. 1. vydání. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2007, s. 85

2 PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 PROBLÉM RODINNÉHO A PRACOVNÍHO ŽIVOTA V SOUDOBÉ SPOLEČNOSTI

Pokud se lidé zamýšlejí nad svou budoucností a plánují případné založení rodiny, hrají v jejich rozhodování významnou roli mimo jiné dvě důležité sféry lidského života. Jednak je to sféra pracovní, jednak sféra rodinná. Pár bere v úvahu své životní priority a plány, které se vztahem má. Mezi takové priority může patřit např. uplatnění se ve své profesi, dosažení profesního růstu a dobrého finančního ohodnocení, osobní nezávislost, založení rodiny, počet dětí, místo bydliště, volný čas, životní styl, čas, který člověk věnuje své práci apod.

Mateřství omezuje profesní uplatnění žen na trhu práce a mateřské povinnosti (těhotenství, péče o malé děti, rodinná zátěž) jsou jedním z důvodů nižší úspěšnosti žen na trhu práce.

Pracovní trh nastavuje určitá pravidla, která předpokládají, že jedinec nemá žádné závazky v soukromé sféře. To však neodpovídá současné situaci mladých párů. Značná část současných partnerství a rodin je závislá na příjmu obou partnerů/manželů. Ani počet tzv. dvoukariérových partnerství, manželství, ve kterých se oba partneři snaží budovat rovnocenné kariéry, není v současné společnosti zanedbatelný.

Obě životní sféry – rodina a práce – spolu vzájemně souvisejí a prolínají se. *„Každý, kdo mluví o rodině, musí mluvit o práci a o penězích, a kdo mluví o manželství, musí mluvit o vzdělání, povolání a mobilitě a to znamená o nerovném rozdělení při mezitím už (ve velké míře) rovných předpokladech daných vzděláním.“*¹³⁴

Ve společnosti stále přetrvává tradiční pojetí rolí ženy a muže. Proto lze předpokládat, že v odpovědích žen bude hrát velkou roli orientace na domácnost (privátní prostor) a rodinu, zatímco muž bude orientován spíše na práci (veřejný prostor).

¹³⁴ Beck, U.: Riziková společnost. 1. vydání, Praha, Sociologické nakladatelství, 2004, s. 161.

Vývojové tendence, jako je nízká porodnost, zvyšování průměrného věku matek i otců při zakládání rodiny, růst prestiže vysokého vzdělání, pokles sňatečnosti apod., se staly podnětem pro provedení vlastního sociologického výzkumu, který by měl odpovědět na otázky, nakolik je pro současnou českou společnost důležitý pracovní a nakolik rodinný život, dále na to, jak by respondenti ohodnotili skloubení těchto sfér ve svém životě, jak moc se muži spolupodílejí na domácích pracích, co by byli lidé ochotni udělat pro lepší pracovní místo apod. Výzkumné otázky znějí:

Jaký má soudobá česká společnost názor na slučitelnost, skloubení pracovního a rodinného života a jak je spokojena s tím, jak svůj rodinný a pracovní život zvládá? Jakou roli v jejich životě hraje práce a rodina?

2.1.1 HYPOTÉZY

Pro svůj sociologický výzkum jsem si stanovila následující hypotézy:

- 1) *Muži budou významně častěji ochotni přestěhovat se za prací.*
- 2) *Pro ženy nebude kariéra tolik důležitá jako pro muže.*
- 3) *Rozložení domácích prací mezi partnery se stále více vyrovnává.*
- 4) *Pracovní život zasahuje do rodinného spíše u lidí pracujících na vyšších pozicích.*
- 5) *Členové rodiny netráví společně moc času.*
- 6) *Lidé netráví se svou rodinou kvůli práci tolik času, kolik by chtěli.*
- 7) *Maximální profesní růst je důležitý hlavně pro lidi s vyšším vzděláním.*
- 8) *Respondenti s vyšším vzděláním budují kariéru častěji než respondenti se vzděláním nižším.*

2.2 METODIKA PRÁCE

Pro svůj výzkum jsem použila kvantitativní metodu dotazování formou dotazníku. Dotazník vyplňovali respondenti písemně.

Pro dosažení cíle výzkumu jsem dodržela následující postup:

- Vytvoření dotazníku, který bude mít úvod, jenž seznamuje s tématem výzkumu
- Zajištění skupiny respondentů
- Zajištění vyplnění dotazníků
- Zpracování vyplněných dotazníků
- Analýza a následná interpretace výsledků
- Interpretace výsledků na základě stanovené hypotézy

2.2.1 DOTAZNÍK

Při realizaci a zpracování dat jsem použila standardní software Microsoft Excel aj.

Dotazník¹³⁵ je tvořen úvodem, který seznamuje respondenty s danou tematikou výzkumu a vysvětluje postup pro vyplňování. Dotazník se skládá z 32 otázek. Při tvorbě otázek jsem se nechala inspirovat mnoha výzkumy. V otázkách č. 20, č. 21 a č. 22 jsem použila stejné znění, jako Marta Vohlídalová ve svém výzkumu na téma *Souvislosti pracovního, partnerského a rodinného života v současné české společnosti*.¹³⁶

Prvních devět otázek je identifikačních. Podávají přehled o respondentově pohlaví, věku, rodinném stavu, o tom, kolik má respondent dětí, v jakém vztahu momentálně žije, jaké je jeho dosažené vzdělání, jaké má zaměstnání a v jakém oboru a na jaké pracovní pozici pracuje. Otázky č. 10 až č. 12 zjišťují názor respondenta na následující výroky:

- Otázka č. 10: „Kariéra je pro člověka nanejvýš důležitou věcí.“
- Otázka č. 11: „Lidé by si neměli pořizovat rodiny, dokud nejsou materiálně

¹³⁵ Dotazník je součástí přílohy

¹³⁶ Sociologický ústav AV ČR [online]. C2002. [citováno 20.3.2010]. Dostupný z [www: http://www.soc.cas.cz/info/cz/25017/Kvantitativni-vyzkum.html](http://www.soc.cas.cz/info/cz/25017/Kvantitativni-vyzkum.html)

a sociálně zabezpečeni.“

- Otázka č.12: „*Dosáhnout maximálního profesního růstu v zaměstnání je pro Vás:“*

V otázce č. 13 mě zajímalo, který z partnerů zůstal či s největší pravděpodobností zůstane na rodičovské dovolené. V otázce č. 14 jsem se ptala na faktory, které podle respondentů ovlivňují rozhodnutí páru, který z rodičů zůstane na rodičovské dovolené. Otázky č. 15 a č. 16 zjišťují, zda se respondent dostal někdy do konfliktu mezi rodinou a prací, případně co bylo příčinou tohoto konfliktu. Otázka č. 17 se informuje na pocity napětí, které může respondentům jejich práce přinášet a otázka č. 18 pak na to, zda dokáží, v případě kladné odpovědi na předešlou otázku, na toto napětí zapomenout před příchodem domů. Otázka č. 19 poskytuje dotazovaným příležitost zhodnotit, zda jim jejich práce dovoluje mít pro rodinu tolik času, kolik by si ho pro ni přáli mít. Otázka č. 20 se ptá respondentů, kteří ještě nemají děti, na názor, jak je podle nich výkon jejich výdělečné práce slučitelný s případným založením rodiny. V otázce č. 21 mě zajímalo, jak dotazovaní hodnotí zvládání svých pracovních a rodinných povinností. Otázka č. 22 zjišťuje, jaké je v partnerském/manželském vztahu respondenta rozložení domácích prací. Otázky č. 23 a č. 24 se zaměřují na vztah pracovního a rodinného života. V prvním případě na případné zasahování pracovního života do rodinného, ve druhém na spokojenost v obou životních sférách. Otázka č. 25 zjišťuje pravidelnost či nepravidelnost pracovní doby dotazovaných. V otázce č. 26 mě zajímal názor respondentů na to, zda by se nebáli vzít kvůli svým dětem náročnou práci. V následující otázce č. 27 jsem se informovala za jakých podmínek a pokud vůbec by byli ochotni přestěhovat se se svou rodinou za prací do jiného města. Otázka č. 28 se ptá respondentů na spokojenost v jejich partnerském/manželském vztahu. Poslední 4 otázky se zabývají víkendem a volným časem rodiny. V otázce č. 29 mi jde o to, zjistit, zda pracují respondenti i o víkendu, v otázce č. 30 o činnost, které se rodina nejčastěji o víkendu věnuje, v otázce č. 31 o příležitostech, při kterých společně tráví čas celá rodina. V otázce č. 32 žádám respondenty, aby tyto příležitosti blíže specifikovali.

2.2.2 SOUBOR RESPONDENTŮ

Jako soubor respondentů jsem si pro svůj sociologický výzkum zvolila lidi ve svém okolí (kamarády, rodinu, spolužáky,...), které jsem poprosila, zda by mohli dotazníky dál předat svým známým, rodičům, kamarádům,...

Výzkum byl realizován na jaře roku 2010. Celkem se zúčastnilo 177 respondentů ve věku 17 až 67 let. Od 23 respondentů se mi dotazník nevrátil. Několik respondentů na některé otázky v dotazníku neodpovědělo, přesto jsem jejich dotazníky zařadila do souboru dotazovaných a zahrnovala je do grafů a zjištění. Jimi nezodpovězené otázky proto mohly určitou měrou ovlivnit celkovou bilanci odpovědí.

S ohledem na velikost vzorku a techniku sběru dat není možné výzkum a jeho výsledky chápat jako reprezentativní a zobecnitelné na celou populaci České republiky. V každém případě je ale možné ze sebraných dat potvrdit či vyvrátit určité tendence.

Uvedený výběr respondentů jsem použila proto, aby se mi povedlo obsáhnout co nejširší okruh dotazovaných, a aby nebyli mezi respondenty pouze moji známí a příbuzní. Vzorek těchto respondentů jsem se rozhodla použít vzhledem k finančnímu a organizačnímu hledisku a vzhledem k omezenému přístupu k některým respondentům.

Prosba o vyplnění dotazníků se nesečkala s žádným odmítnutím, přesto se mi 23 dotazníků rozšířených mezi respondenty, jak už jsem zmínila, nevrátilo. K jiným nesrovnalostem během realizace mého výzkumu nedošlo.

2.2.2.1 Zpracování dotazníků

Po návratu všech vyplněných dotazníků jsem všechny odpovědi na jednotlivé otázky každého respondenta přenesla do tabulky v programu Microsoft Excel, který jsem rovněž využila pro tvorbu grafů. Jednotlivá data jsem pak porovnávala a vyhodnocovala.

Nejprve se při interpretaci dat zaměřím na všechny otázky dotazníku a rozložení jejich odpovědí ve výzkumném souboru, poté na některé souvislosti, které z nich vyplynou a nakonec se budu věnovat stanoveným hypotézám.

Procenta v komentáři u otázek zaokrouhlím na celá čísla. Přesná data jsou prezentována v tabulkách v textu či v příloze.

V dotazníku jsou jako otázky uvedeny situace lidského života, které s tématem rodina a práce souvisejí, a které jsem shledala na základě studování literatury pro tvorbu teoretické části zajímavými.

2.3 VÝSLEDKY PRÁCE A JEJICH ANALÝZA

2.3.1 Identifikační charakteristiky vzorku

Od 200 oslovených respondentů se mi vrátilo 177 dotazníků.

- Otázka č. 1 - *Pohlaví* - Z celkového počtu 177 respondentů jsou ženy zastoupeny v 70 % procentech, muži ve 28 %. Zbývající procenta reprezentují dotazníky, u nichž nebylo pohlaví označeno.
- Otázka č. 2 - *Věk* - Věk respondentů se pohybuje mezi 17 a 67 lety.
- Otázka č. 3 - *Rodinný stav* - Co se týče rodinného stavu, 33 % respondentů uvedlo, že je svobodných, 57 % je ženatých či vdaných, 6 % respondentů je rozvedených, 3 % ovdovělých a zbytek respondentů svůj rodinný stav neuvedl.
- Otázka č. 4 - *Děti* – 63 % dotazovaných má děti (respektive 14 % respondentů má jedno dítě, 43 % má děti dvě, 3 % lidí mají tři děti a 3 % lidí má čtyři děti), 36 % respondentů je bezdětných. Ostatní respondenti na otázku kolik mají dětí neodpověděli.
- Otázka č. 5 - *Partnerství* – 72 % respondentů uvedlo, že žije se svým partnerem/manželem ve společné domácnosti, 14 % respondentů nežije se svým stálým partnerem/partnerkou ve společné domácnosti a 12 % respondentů uvedlo, že nemá stálého partnera. Zbytek dotazovaných neodpověděl.
- Otázka č. 6 - *Vzdělání* – Většina dotázaných, respektive 53 % respondentů, má ukončené středoškolské vzdělání s maturitou, 28 % dotázaných má vysokoškolské vzdělání, 14 % středoškolské bez maturity, 4 % vyšší odborné, 1 respondent dosáhl základního vzdělání a další jimi dosažené vzdělání neuvedli.
- Otázka č. 7 - *Zaměstnání* – Dle odpovědí respondentů je rozložení zaměstnání ve výzkumném souboru následující. Nejvíce je zastoupena státní sféra, které odpovídá 32 % dotazovaných, poté sféra soukromá s 27 %, s 18 % jsou to osoby samostatně výdělečně činné (dále jen OSVČ). 14 % respondentů je studentem/studentkou, 6 % respondentek je na rodičovské dovolené a ve velmi malé míře jsou pak zastoupeni respondenti

nezaměstnaní, ve starobním důchodu a či respondenti, kteří tuto otázku nezodpověděli.

- Otázka č. 8 – *Obor, ve kterém respondenti pracují* - Respondenti prezentují širokou škálu pracovních oborů. V odpovědích nejčastěji objevovaly obory jako administrativa, vzdělávání, obchod, finance a zdravotnictví. V menší míře pak auto-moto, informatika, justice, doprava, marketing, bezpečnost, domácnost, průmysl, řemeslo, služby, stavebnictví, technika, telekomunikace, věda, zemědělství, kultura a chovatelství.
- Otázka č. 9 - Pracovní pozice – 37 % respondentů pracuje jako samostatní pracovníci, 24 % na podřízené pracovní pozici, na postu nejnižšího managementu 11 % respondentů, ve středním managementu 9 % a na postu vrcholného managementu 5 % dotázaných. 14 % respondentů žádnou možnost neoznámilo. To by přibližně odpovídalo respondentům, kteří uvedli, že jsou studenti.

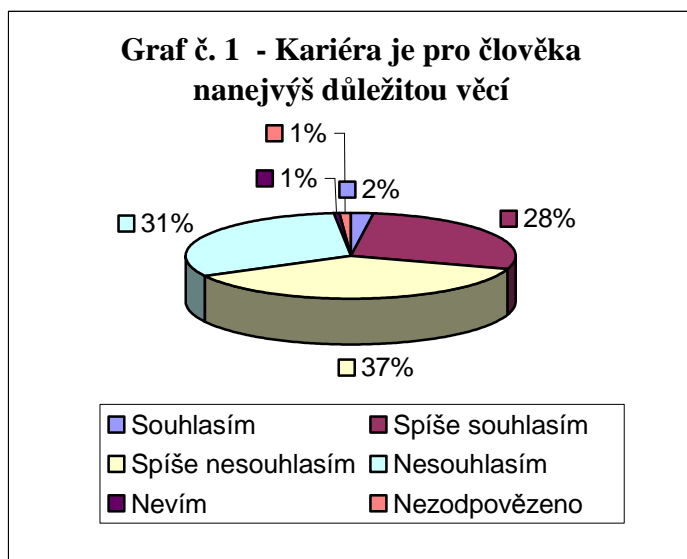
2.3.2 Analýza a interpretace odpovědí respondentů

Po úvodních identifikačních otázkách následovaly v dotazníku otázky týkající se vlastní zkušenosti či názorů respondentů na rodinný a pracovní život. Ke každé otázce uvedu pro názornost graf. Pro přehlednost jednotlivých odpovědí zanesu výsledky do tabulky. Tabulky, které jsou pro mou práci a pro hypotézy stěžejnější, uvedu přímo do textu, ty ostatní, nikoli nedůležité, do přílohy.

2.3.2.1 Kariéra je pro člověka nanejvýš důležitou věcí

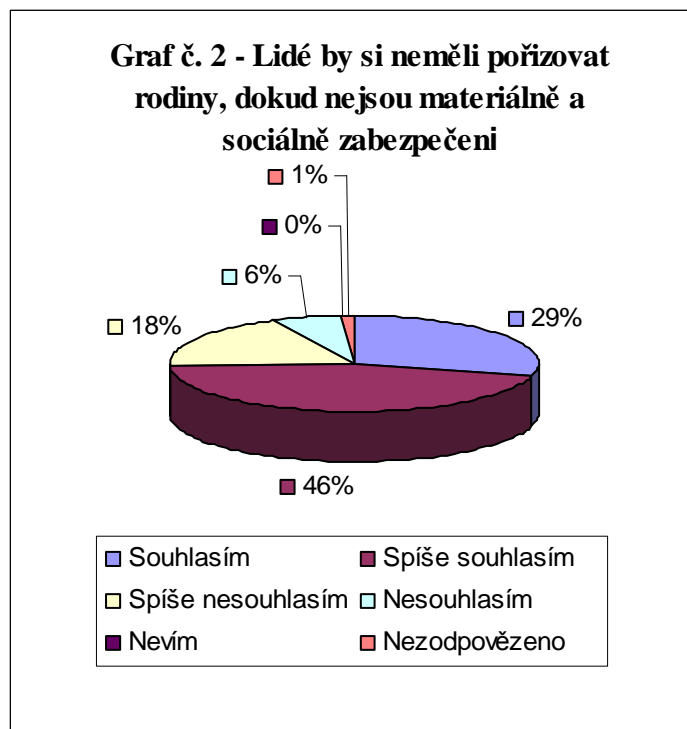
V otázce č. 10 měli respondenti vybrat stupeň svého souhlasu či nesouhlasu s výrokem „*Kariéra je pro člověka nanejvýš důležitou věcí.*“

Sloučíme-li možnosti souhlasím a spíše souhlasím a poté i nesouhlasím s možností spíše nesouhlasím, odpovědělo 30 % respondentů, že s tímto výrokem souhlasí. 68 % dotazovaných s tímto výrokem nesouhlasí. Zbývající rozvržení obsahuje tabulka č. 7 v příloze a níže uvedený graf č. 1

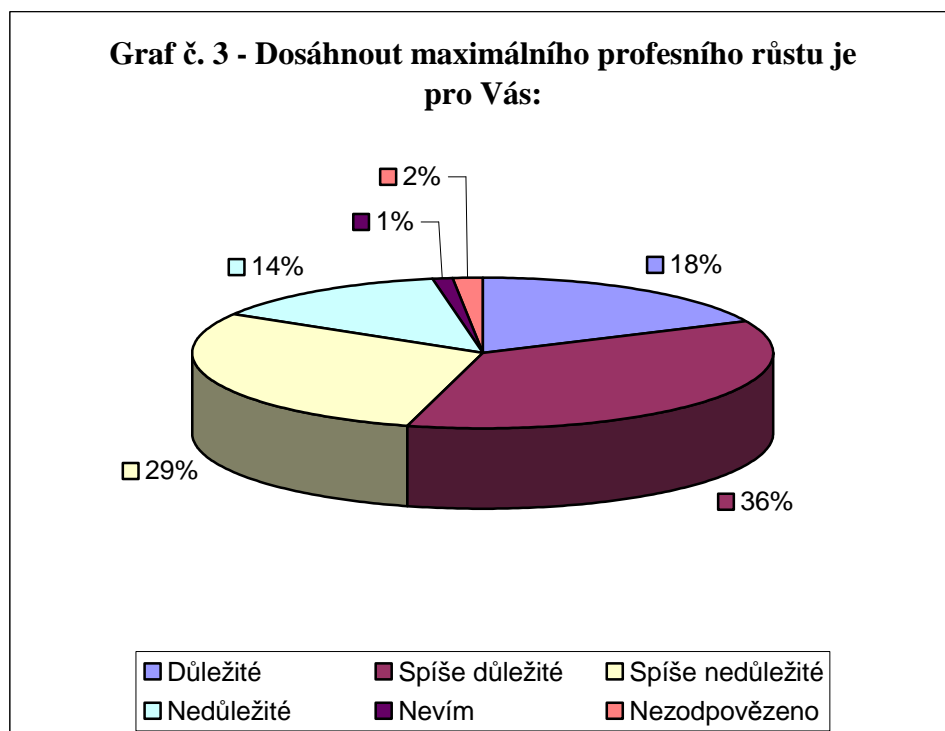
2.3.2.2 Lidé by si neměli pořizovat rodiny, dokud nejsou materiálně zabezpečeny

K výroku u otázky č. 11: „Lidé by si neměli pořizovat rodiny, dokud nejsou materiálně zabezpečeny.“ se respondenti vyjadřovali následovně: 75 % respondentů s tímto výrokiem souhlasí či spíše souhlasí, 24 % jich nesouhlasí nebo spíše nesouhlasí. Zbývající odpovědi jsou zachyceny v následujícím grafu č. 2 a v tabulce č. 8 v příloze.

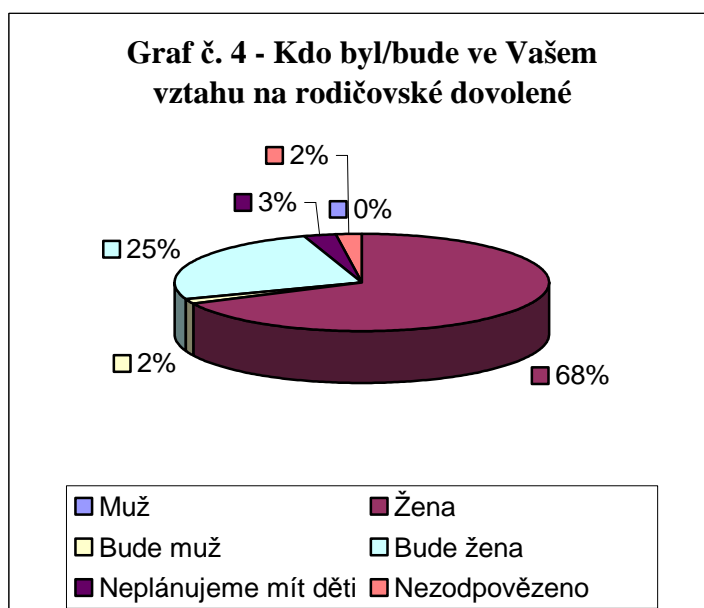
2.3.2.3 Dosáhnout maximálního profesního růstu v zaměstnání je pro Vás:

Další výrok, tentokrát u otázky s č. 12, zněl: „*Dosáhnout maximálního profesního růstu v zaměstnání je pro Vás:*“ Po sloučení odpovědí uvedlo 54 % respondentů, že je pro ně dosažení maximálního profesního růstu v zaměstnání důležité nebo spíše důležité. Pro 43 % je nedůležité nebo spíše nedůležité. Bližší údaje poskytuje graf č. 3 a tabulka č. 9 v příloze.

2.3.2.4 Kdo byl ve vztahu na rodičovské dovolené

Otázka č. 13 byla formulována: „*Kdo byl ve Vaší rodině na mateřské dovolené?*“ a zjišťovala tedy, kdo z partnerů byl, případně asi jednou bude, na rodičovské dovolené. Většina respondentů, respektive 93 % dotázaných, odpovědělo, že na rodičovské dovolené byla nebo s největší pravděpodobností bude žena. V žádném partnerském vztahu nebyl na rodičovské dovolené muž. Přesnější údaje zobrazuje níže uvedený graf č. 4 a tabulka č. 10 v příloze.

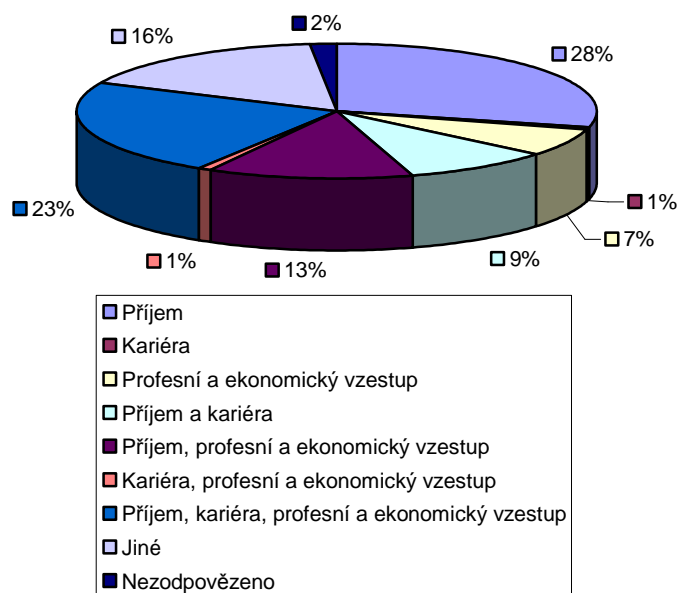
2.3.2.5 Faktory hrající roli při rozhodování o tom, který z partnerů zůstane na rodičovské dovolené

Otázka č. 14 zněla následujícím způsobem: „*Jaké faktory hrají podle Vás roli při rozhodování, který z rodičů zůstane na rodičovské dovolené?*“. Faktory, které hrají podle respondentů roli při rozhodování o tom, který z rodičů zůstane na rodičovské dovolené znázorňuje níže tabulka č. 11 a graf č. 5.

Tabulka č. 11 – Jaké faktory hrají podle Vás roli při rozhodování, který z rodičů zůstane na rodičovské dovolené?

	Počet respondentů	Procenta
Příjem	51	28,8
Kariéra	1	0,6
Profesní a ekonomický vzestup	12	6,8
Příjem a kariéra	16	9,0
Příjem, profesní a ekonomický vzestup	23	13,0
Kariéra, profesní a ekonomický vzestup	1	0,6
Příjem, kariéra, profesní a ekonomický vzestup	41	23,2
Jiné	29	16,4
Nezodpovězeno	3	1,7

Graf č. 5 - Jaké faktory hrají podle Vás roli v rozhodování, který z rodičů zůstane na rodičovské dovolené

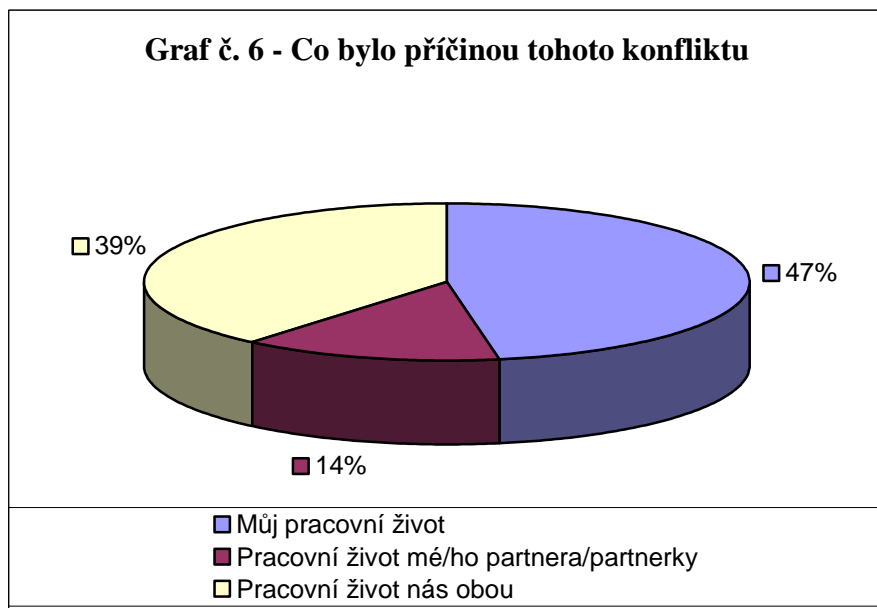
2.3.2.6 Konflikt mezi rodinou a prací

Další otázka, nyní už č. 15, byla formulována takto: „Dostali jste se někdy do konfliktu mezi rodinou a prací?“ Jelikož existují jen dvě varianty odpovědí, nebudu uvádět tabulku ani graf pro lepší přehlednost. 41 % respondentů odpovědělo na otázku kladně, 58 % záporně. Ostatní dotazovaní neodpověděli.

2.3.2.7 Příčiny konfliktu mezi rodinou a prací

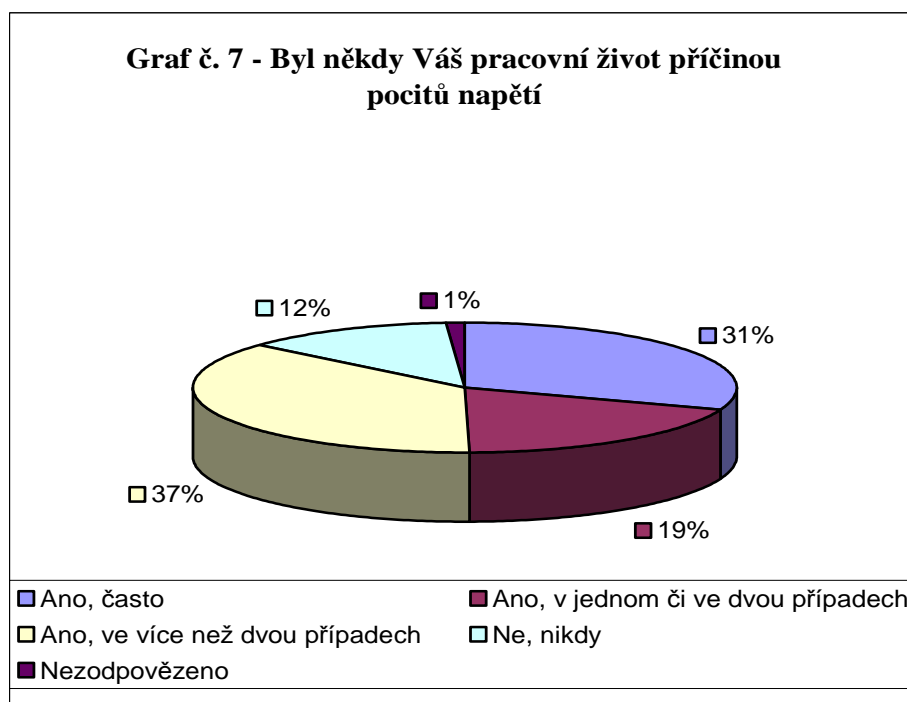
U 72 respondentů, kteří na předchozí otázku odpověděli ano, mě u otázky č. 16 zajímalo: „Co bylo příčinou těchto konfliktů?“. 47 % respondentů z celkových 72 respondentů, kteří odpověděli kladně, uvedlo jako příčinu svůj pracovní život, 14 % respondentů pracovní život svého partnera/partnerky a 39 % uvádí pracovní život obou partnerů.

Výsledky této otázky jsou zobrazeny v grafu č. 6 níže a v tabulce č. 12 v příloze.

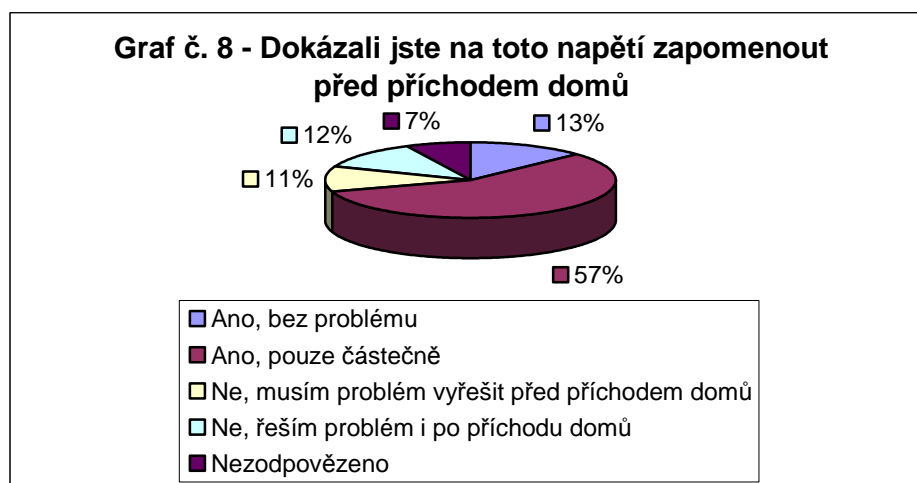
2.3.2.8 Pocity napětí v pracovním životě

Otázka č.17 se informuje dotazovaných na toto: „Byl někdy Váš pracovní život příčinou pocitů napětí?“. 37 % respondentů uvedlo, že častěji než v jednom či dvou případech, pro 30 % dotazovaných nebyl nikdy pracovní život příčinou pocitů napětí. 19 % respondentů to jednou či dvakrát zažilo a 12 % z nich to zažívá často. Přesné údaje znázorňuje graf č. 7 níže a tabulka č. 13 v příloze.

2.3.2.9 Trvalost tohoto napětí

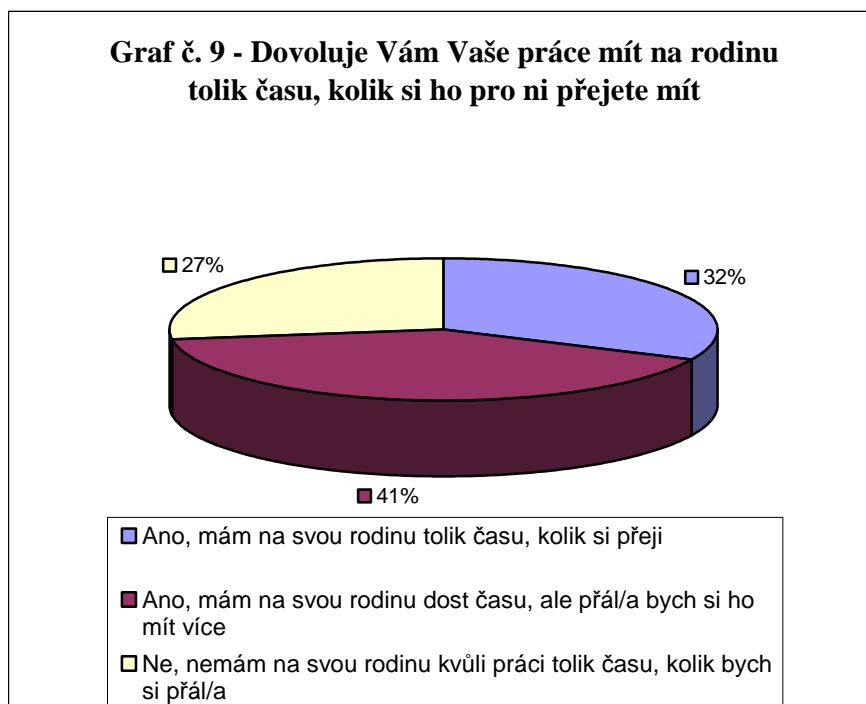
Otázka č. 18 zjišťovala odpovědi na: „Dokázali jste na toto napětí zapomenout před příchodem domů?“ Odpověď ano, bez problémů uvedlo 13 % respondentů. 57 % respondentů uvedlo, že ano, ale pouze částečně, 11 % respondentů musí problém před příchodem domů vyřešit a 12 % dotazovaných musí problém vyřešit po příchodu domů. Zbylé dotazníky zůstaly nevyplněny. Výsledky znázorňuje graf č. 8 níže a tabulka č. 14 v příloze.

2.3.2.10 Čas na rodinu

Na otázku č.19 v dotazníku: „Dovoluje Vám Vaše práce mít na rodinu tolik času, kolik si ho pro ni přejete mít?“, odpovídali dotazovaní následovně: 32 % respondentů má i přes svou pracovní vytíženost na rodinu tolik času, kolik si ho pro ni přeje mít, 41 % respondentů má na svou rodinu dost času, ale přáli by si ho mít více a 27 % respondentů nemá na svou rodinu tolik času, kolik by si přáli. Uvedené výsledky znázorňuje graf č. 9 níže.

Graf č. 9 - Dovoluje Vám Vaše práce mít na rodinu tolik času, kolik si ho pro ni přejete mít

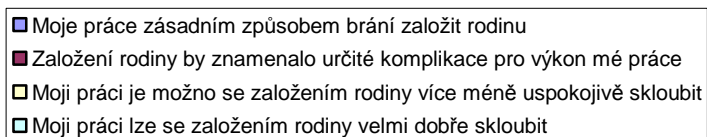
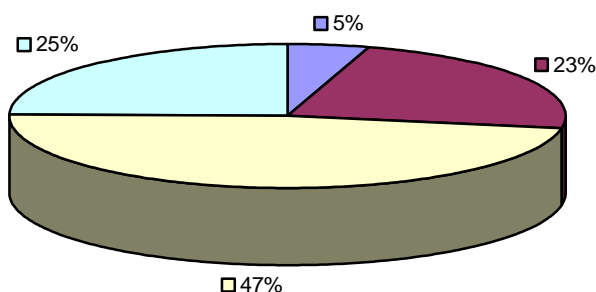

2.3.2.11 Slučitelnost práce se založením rodiny

U respondentů, kteří ještě nemají založenou rodinu, tedy u počtu 65 respondentů, mě zajímalo názor na: „*Do jaké míry je podle Vás výkon Vaší výdělečné práce slučitelný s případným založením rodiny?*“. Pouze 2 % respondentů uvedla, že jim jejich práce zásadním způsobem brání založit rodinu, pro 9 % respondentů to bude znamenat určité komplikace, 18 % respondentů může svou práci se založením rodiny více méně uspokojivě skloubit a 9 % ze všech dotazovaných uvedlo, že jejich práce a případné založení rodiny se dají skloubit velmi dobře.

Přesné výsledky obsahuje graf č. 10 níže a tabulka č. 15 v příloze.

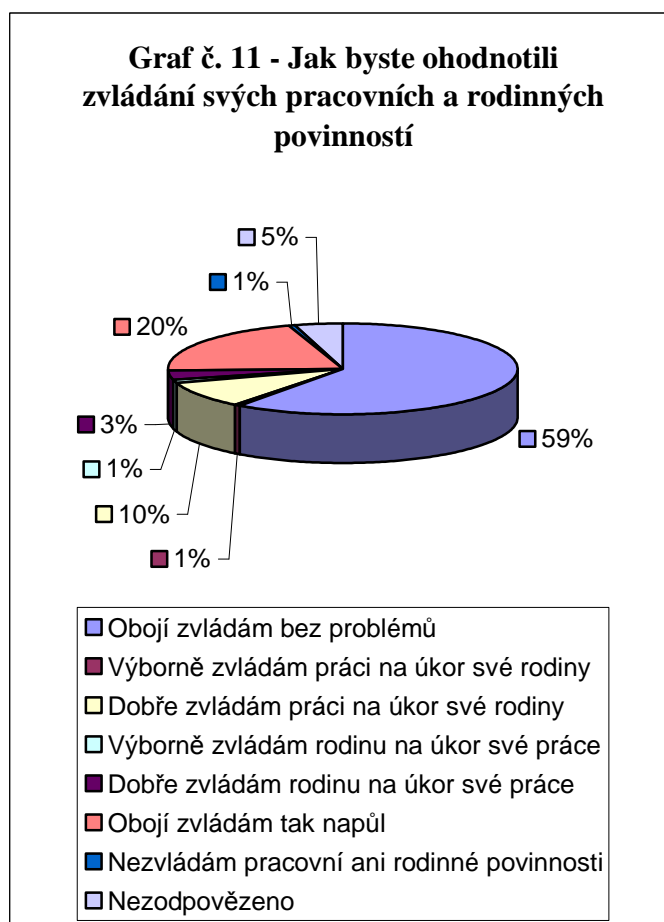
Graf č. 10 - Do jaké míry je výkon Vaší práce slučitelný s případným založením rodiny

2.3.2.12 Hodnocení pracovních a rodinných povinností

Jedna z otázek v mém dotazníku, otázka č. 21, se týkala i subjektivního hodnocení toho, jak respondenti zvládají své rodinné a pracovní povinnosti. Zněla tedy takto: „*Jak byste ohodnotili zvládání svých pracovních a rodinných povinností?*“. 60 % ze všech dotazovaných hodnotí obojí zvládání jako bezproblémové. Zbývající odpovědi jsou zastoupeny tímto podílem: 10 % dotazovaných uvedlo, že dobře zvládá práci na úkor své rodiny, 20 % dotazovaných zvládá obojí tak napůl. Ve zbývajících případech odpovědi chyběly či byly méně významné, jsou však zaneseny do grafu č. 11 níže a do tabulky č. 16 v příloze.

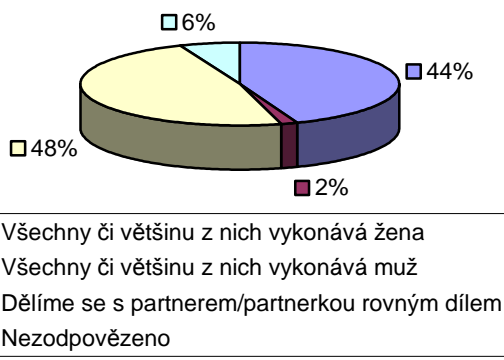
Graf č. 11 - Jak byste ohodnotili zvládání svých pracovních a rodinných povinností

2.3.2.13 Rozložení domácích prací mezi partnery/manžely

„*Jaké je ve Vašem partnerském/manželském vztahu rozložení domácích prací?*“ se ptala otázka č. 22. Největší zastoupení s počtem 48 % měla odpověď, že se oba partneři dělí o domácí práce rovným dílem. 44 % respondentů označilo ženu jako vykonavatelku všech či většiny domácích prací a 2 % respondentů uvedla, že všechny či většinu domácích prací vykonává v domácnosti muž. Zbytek respondentů neodpověděl, všechny výsledky obsahuje graf č. 12 níže a tabulka č. 17 v příloze.

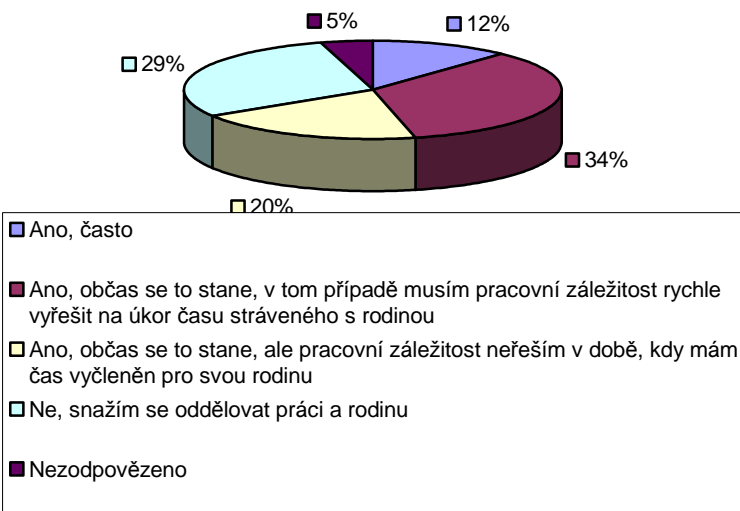
Graf č. 12 - Jaké je ve Vašem partnerském/manželském vztahu rozložení domácích prací

2.3.2.14 Zasahování pracovního života do rodinného

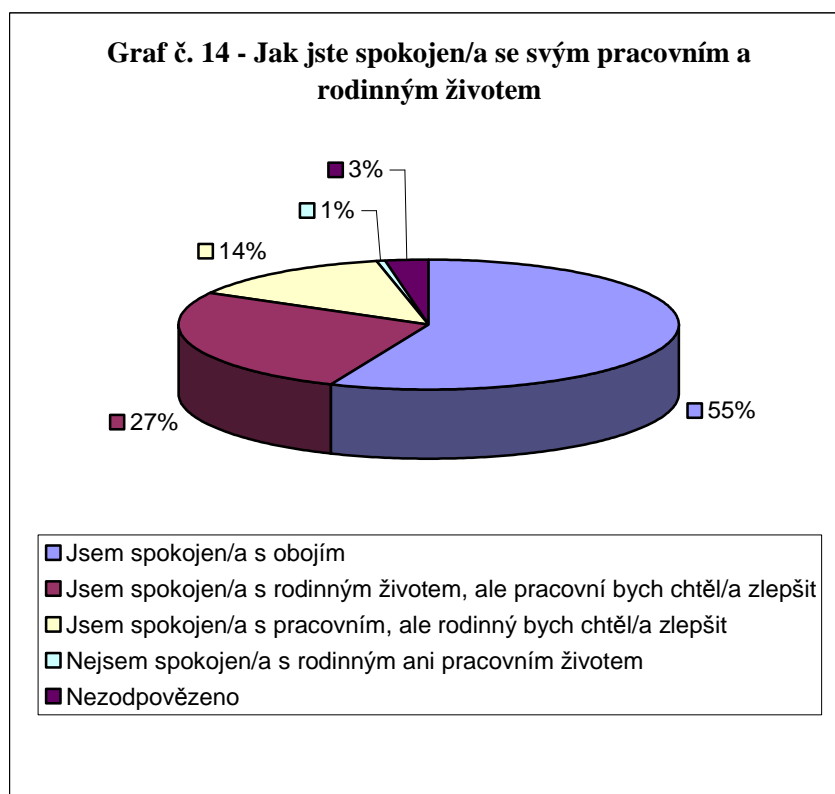
Na otázku č. 23: „Zasahuje Vám pracovní život do rodinného?“ odpovědělo 35 % respondentů, že se jim to občas stane a musí pracovní problém vyřešit na úkor času stráveného s rodinou. 30 % respondentů uvedlo, že se snaží oddělovat práci a rodinu, 20 % dotazovaných se občas stane, že jim práce zasáhne do rodinného života, ale snaží se to neřešit v době, který mají vyčleněn pro svou rodinu. 12 % respondentů se často stává, že jim jejich práce zasahuje do rodinného života. Přesná čísla výsledků prezentuje graf č. 13 níže a tabulka č. 18 v příloze.

Graf č. 13 - Zasahuje Vám pracovní život do rodinného

2.3.2.15 Spokojenost s pracovním a rodinným životem

Na otázku č. 24 : „*Jak jste spokojeni se svým pracovním a rodinným životem?*“ odpovědělo 57 % respondentů, že jsou spokojeni s obojím, 27 % jich je spokojených s rodinným životem, ale pracovní by chtěli zlepšit, 14 % dotazovaných je spokojeno s pracovním životem, ale chtěli by zlepšit rodinný. Další údaje obsahuje graf č. 14 níže uvedený a tabulka č. 19 v příloze.

Dvě následující otázky, které nemají tak širokou škálu nabízených odpovědí, zinterpretuji bez tabulky i názorného grafu.

2.3.2.16 Pravidelnost pracovní doby

51 % respondentů na otázku č. 25: „*Máte pravidelnou pracovní dobu?*“ odpovědělo, že ano. Negativní odpověď uvedlo 44 % respondentů, 5 % jich na tuto otázku neodpovědělo.

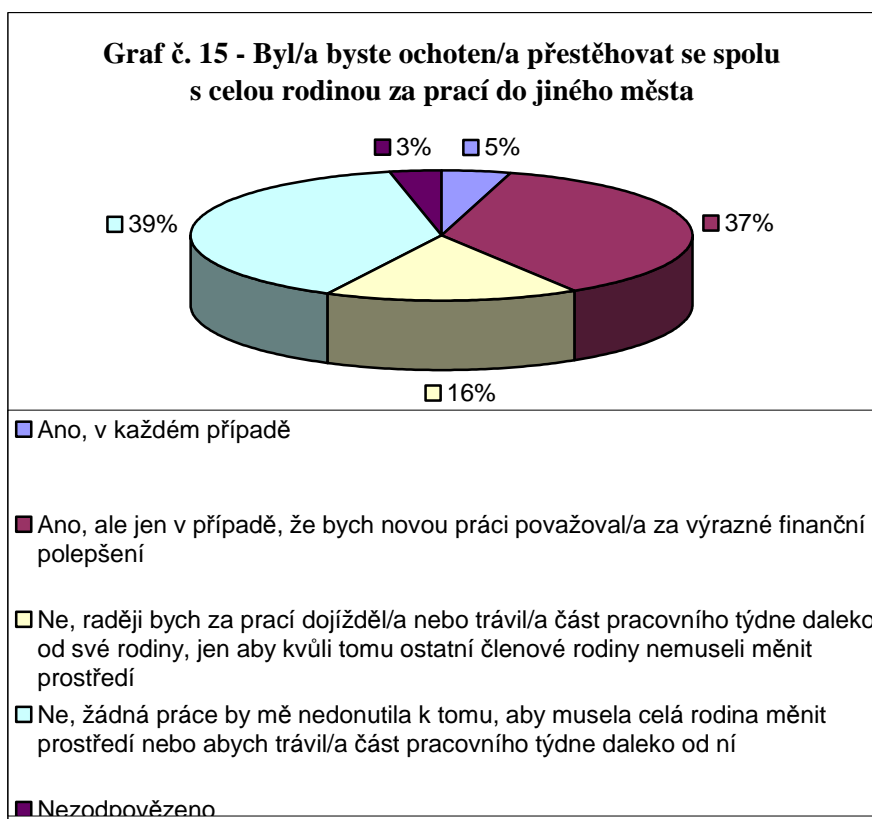
2.3.2.17 Strach vzít náročnou práci

Otázka č. 26 zněla: „*Bál/a byste se vzít náročnou práci, aby netrpěly Vaše děti?*“. 48 % respondentů by se bálo vzít náročnou práci, aby tím jejich děti

netrpěly, 18 % dotazovaných by se toho nebálo a 31 % jich uvedlo, že nevědí. To je možné interpretovat tím, že by asi záleželo na dalších okolnostech. 3 % dotazníků zůstala touto odpovědí neoznačených.

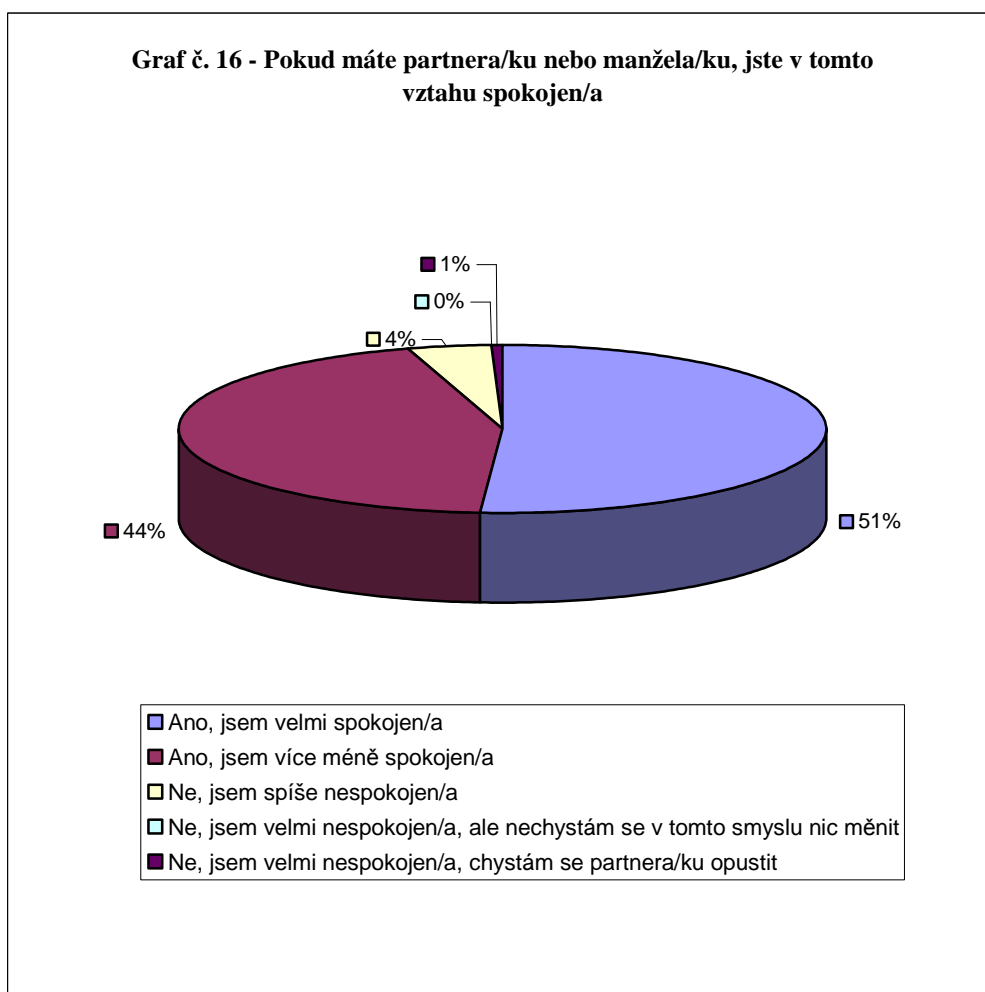
2.3.2.18 Ochota přestěhovat se za prací

Co se týče ochoty respondentů přestěhovat se za prací do jiného města, na což se informovala otázka č. 27: „Byl/a byste ochoten/a přestěhovat se spolu s celou rodinou za prací do jiného města?“, byly odpovědi následující. 39 % ze 177 respondentů by nic nedonutilo k tomu, aby musela celá jejich rodina měnit kvůli zaměstnání prostředí ani k tomu, aby oni sami trávili část pracovního týdne daleko od své rodiny. 37 % respondentů by se k tomu uvolilo v případě, že by s sebou nová práce přinášela výrazné finanční polepšení. 16 % respondentů by raději, než aby se celá rodina stěhovala, dalo přednost dojíždění za touto prací nebo trávení části pracovního týdne bez své rodiny. 5 % dotazovaných by bylo ochotno se za prací přestěhovat i s celou rodinou. Všechny údaje obsahuje graf č. 15 uvedený níže a tabulka č. 20 v příloze.

2.3.2.19 Spokojenost v partnerském/manželském vztahu

Otázka č. 28 byla se svým zněním: „*Pokud máte partnera/ku nebo manžela/ku, jste v tomto vztahu spokojeni?*“ zaměřena na spokojenost respondentů v jejich vztahu. Ve svém partnerském/manželském vztahu je ze všech respondentů, kteří mají partnery/ky nebo manžele/ky, velmi spokojených a více méně spokojených 80 % respondentů, 4 % jich je spíše nespokojených nebo velmi nespokojených. Přesné údaje poskytuje graf č. 16 níže a tabulka č. 21 v příloze.

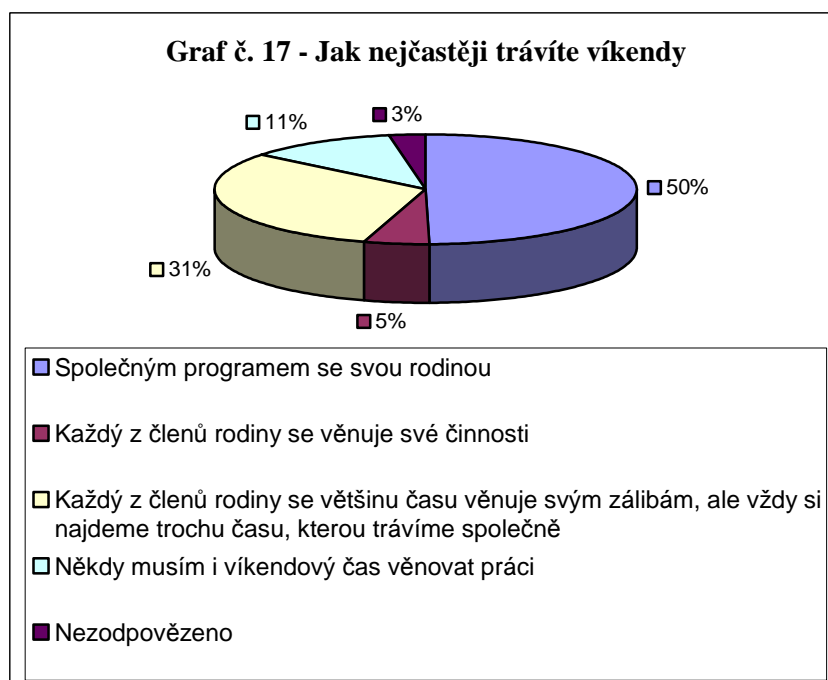

2.3.2.20 Práce o víkendu

Otázka č. 29 : „*Pracujete i o víkendu?*“ nabízí opět jen dvě varianty odpovědí. Proto nebudu výsledky aplikovat do tabulky ani do grafu. 55 % respondentů o víkendu nepracuje, 41 % ano a 7 % respondentů neodpovědělo.

2.3.2.21 Trávení víkendů

Na otázku, č. 30.: „*Jak nejčastěji trávíte víkendy?*“ se mi v dotazníku dostalo následujících odpovědí: 50 % respondentů tráví víkendový čas společně s rodinou, 31 % si vždy najde trochu času na společnost ostatních, 11 % dotazovaných se někdy i o víkendu musí věnovat práci. Další hodnoty jsou uvedeny v grafu č. 17 níže a v tabulce č. 22 v příloze.

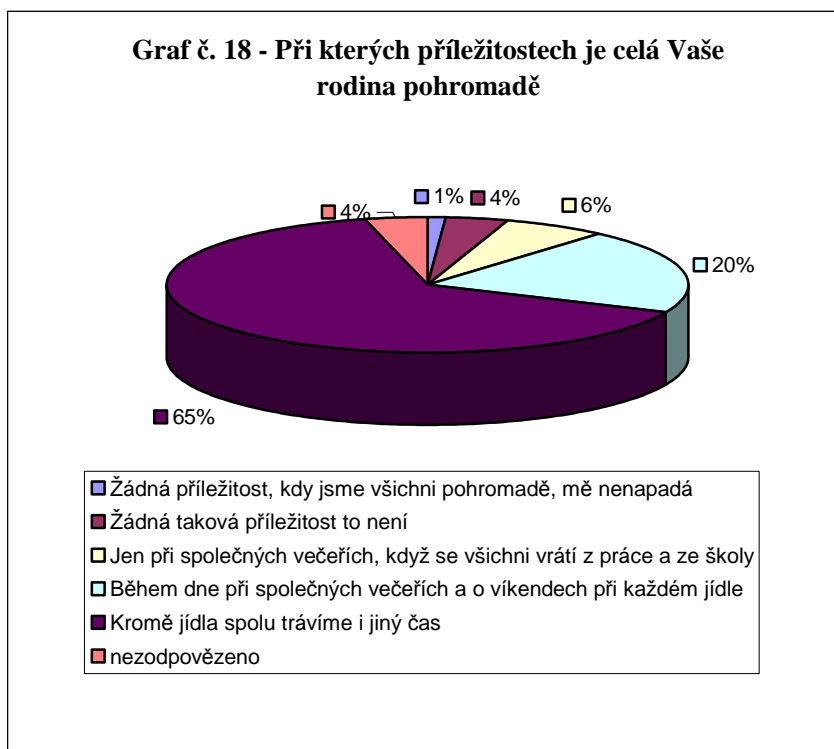

2.3.2.22 Příležitosti, při kterých je celá rodina pohromadě

Poslední dvě otázky s čísly 31 a 31 v dotazníku: „*Při kterých příležitostech je celá Vaše rodina pohromadě?*“ a „*Uveďte příklady těchto příležitostí.*“ se informovaly na příležitosti, kdy je celá rodina pohromadě. 20 % respondentů se schází u společného jídla, respektive v týdnu u večeří a o víkendu u každého jídla. U 4 % respondentů žádná taková příležitost, kdy se sejde celá rodina, není. 65 % respondentů spolu tráví i jiný čas. Všechny údaje obsahuje graf č. 18 uvedený níže a tabulka č. 23 v příloze.

Pokud respondenti uváděli další příklady společného času, vyskytovaly se u těchto 65 % respondentů nejčastěji odpovědi, které lze shrnout do následujících kategorií: dovolené, výlety, sledování TV, společná posezení, sport, kultura, společné práce.

Graf č. 18 - Při kterých příležitostech je celá Vaše rodina pohromadě

2.3.3 ODPOVĚDI Z DOTAZNÍKU V ZÁVISLOSTI NA POHLAVÍ

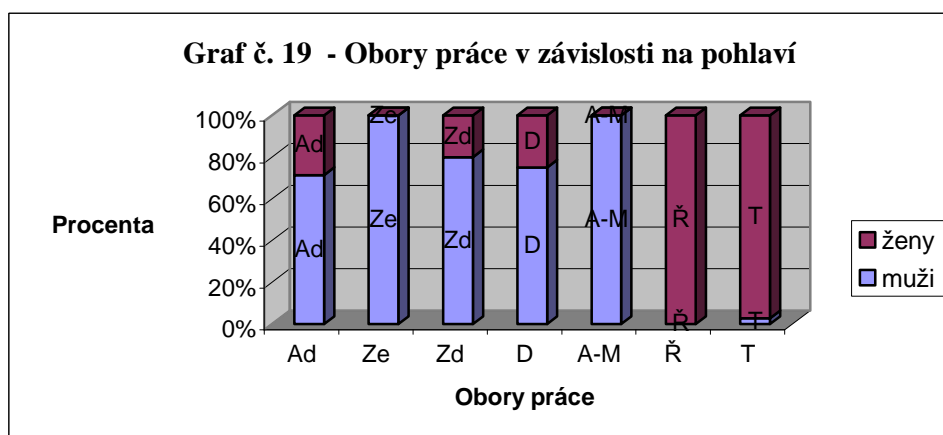
V jednotlivých odpovědích respondentů lze na základě třídění druhého stupně najít i další souvislosti.

Na základě porovnávání dvou proměnných, kterými jsou pohlaví a obor, ve kterém respondenti pracují, lze říci, že se do jisté míry potvrzují „mužské“ a „ženské“ obory. Stejně jako to již nastínila literatura v teoretické části diplomové práce. Je nutné však brát v úvahu, že můj výzkumný soubor byl tvořen pouze 177 respondenty, a proto nelze tyto výsledky zobecňovat na populaci, např. v zemědělství tvoří 71 % mužů pouze 5 respondentů. Tato čísla tedy nejsou určující.

Mezi „mužské“ bychom na základě výsledků řadili např. zemědělství (dále jen „Ze“, kde 5 mužů tvoří 71,4 % respondentů pracujících v tomto oboru), technika (dále jen „T“, tu uvedli jako svůj obor práce pouze muži), řemeslo (dále jen „Ř“, 4 muži řemeslníci pokrývají 80 % respondentů žijících se vykonáváním řemesla), doprava (dále jen „D“, ve které pracuje 6 respondentů mužů = 75 % a 2 ženy) a auto-moto (dále jen „A-M“, opět dle zastoupení respondentů stoprocentně „mužské“ povolání).

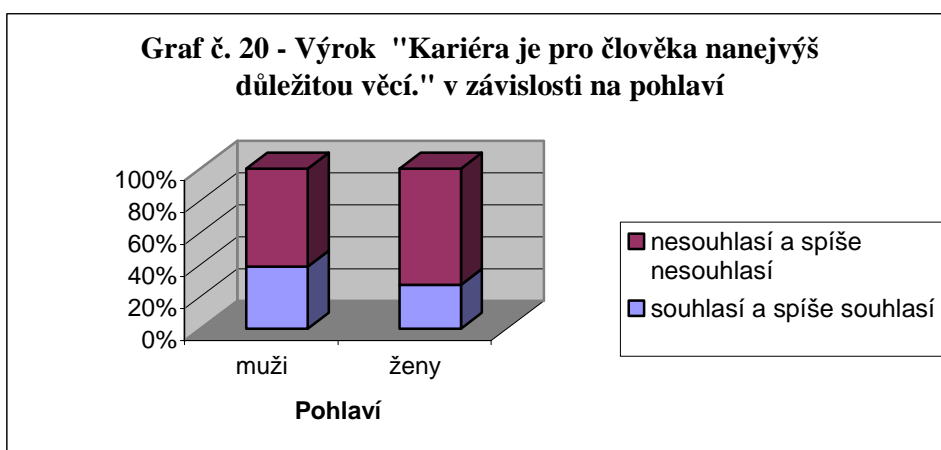
Mezi „ženskými“ obory práce se jako procentuelně významné ukázalo zdravotnictví (dále jen „Zd“, 12 žen tvoří 100 % lidí, kteří uvedli zdravotnictví jako obor svého zaměstnání) a administrativa (dále jen „Ad“, 35 respondentek tvoří 97 % všech lidí, kteří uvedli administrativu jako své zaměstnání).

Výsledky dokládá graf č. 19 uvedený níže.

Pokud vezmeme v potaz pohlaví a pracovní pozici, potvrzuje se statisticky významný nárůst zastoupení mužů v top managementu. Muži zde tvoří téměř 89 % vzorku lidí pracujících na pozici top manažera.

Co se týče tvrzení „Kariéra je pro člověka nanejvýš důležitou věcí.“, jsou to muži, kdo vyjadřují s tímto tvrzením vyšší míru souhlasu, řečeno čísly jde o 38 % na straně mužů oproti 28 % na straně žen. Vyšší nesouhlas s tímto tvrzením se objevil u žen, jejichž podíl tvoří 73 % oproti 60 % mužů. Zároveň se neprokázala těsnost vztahu a statisticky významné nejsou ani odchylky v míře souhlasu. Viz graf č. 20.

Postoje respondentů jsem zjišťovala i dalším tvrzením, které znělo takto: „*Lidé by si neměli pořizovat rodiny, dokud nejsou materiálně a sociálně zabezpečeni.*“ Stanoviska respondentů k tomuto tvrzení poukazují na to, že ženy mají vyšší tendenci s tímto tvrzením souhlasit než muži. Ženy s tímto tvrzením souhlasí v 79 % případů. Muži s tímto tvrzením ve 34 % nesouhlasí. Jako možné vysvětlení takto vysokého počtu žen se nabízí pocit odpovědnosti vůči dětem i rodině, který bývá u žen vyšší než u mužů.

Třetím tvrzením bylo: „*Dosáhnout maximálního profesního růstu v zaměstnání je pro Vás?*“ Výsledky výzkumu ukázaly, že pro 60 % mužů je profesní život důležitý. Ze statistického pohledu se ovšem nejedná o nijak výrazně potvrzené tendence.

Dalším výsledkem, který z mého šetření vyplynul, je jasná převaha žen na rodičovské dovolené. A to jak v případě párů, které už mají děti, tak u párů, které tuto otázku projektovaly do budoucnosti. Muži uvedli, že v 96 % byla či bude na rodičovské dovolené žena a jen ve 2 % uvedli, že by to mohl být muž.

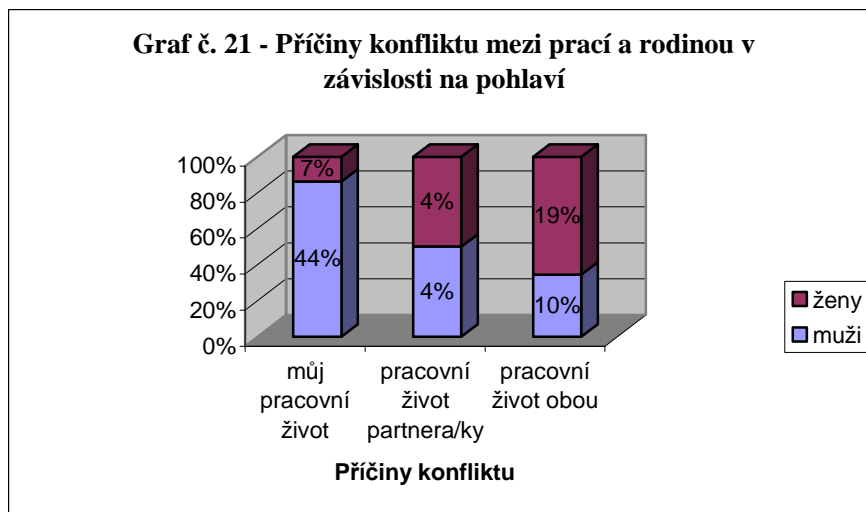
Ženy označily ženu jako osobu, která zůstala nebo zůstane s největší pravděpodobností na rodičovské dovolené, v 95 %, ve 2% pak připouštějí, že by to mohl být muž.

Faktory, na základě kterých se podle respondentů lidé rozhodují, který z partnerů zůstane s dítětem na rodičovské dovolené, jsou dle šetření nezávislé na pohlaví. Nejčastěji oběma pohlavími uváděnými důvody byl příjem partnerů/rodičů, příjem spolu s kariérou a profesním vzestupem, příjem a profesní vzestup, příjem a kariéra. Další možnosti byly méně významné co do počtu respondentů, kteří je uvedli.

Je zajímavé, že se v 16 % případů v dotazníku mezi odpověďmi objevil důvod tradice, tradiční role matky, kterou jsem jako možnost mezi varianty odpovědí neuvedla. Dá se ale předpokládat, že pokud bych tak učinila, přiklonilo by se k této možnosti více než 16 % respondentů. Tato odpověď opět poukazuje na již několikrát zmíněné tradiční uspořádání a chápání rolí muže a ženy.

Konflikt mezi prací a rodinou je záležitostí mužů, nejde sice o silnou tendenci, ale je již možné ji takto interpretovat. Do konfliktu mezi prací a rodinou se dle odpovědí respondentů dostalo 35 % žen a 58 % mužů.

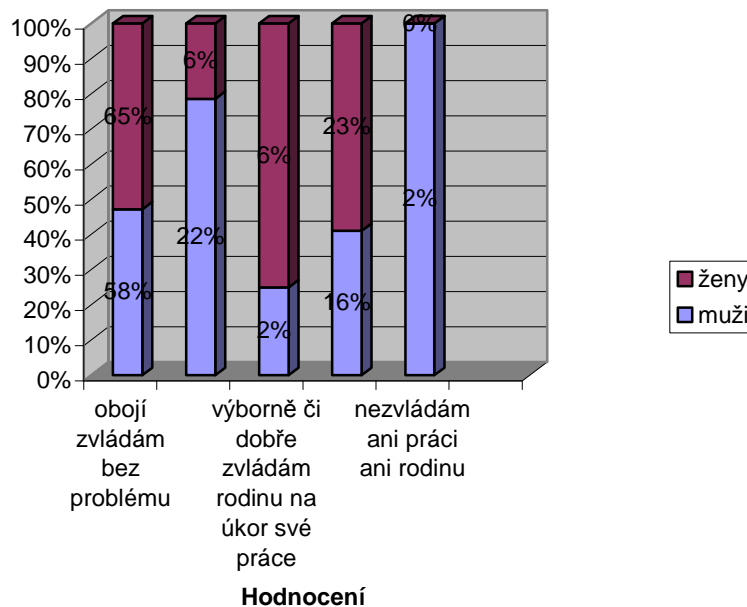
V otázce, co je příčinou těchto konfliktů, se ukázala těsná těsnost vztahu mezi proměnnou pohlaví a příčinami konfliktu. Zcela zjevně narůstá počet žen, kterým se bez konfliktu daří sladit pracovní a rodinný život. Do konfliktu mezi těmito dvěma proměnnými se převážně dostávají muži. Za jednoznačně dominantní příčinu konfliktu je považován pracovní život mužů. Zmíněné dokládá graf č. 21 uvedený níže.

I v dalších otázkách týkajících se pracovního a rodinného života se ukázalo, že muži výrazně častěji hodnotí svůj pracovní život jako příčinu pocitů napětí. A to se potvrzuje i v otázce spokojenosti lidí s časem, který mají, respektive nemají, díky pracovní vytíženosti na svou rodinu. Téměř polovina (46 %) z dotázaných mužů odpověděla, že nemá na rodinu dostatek času.

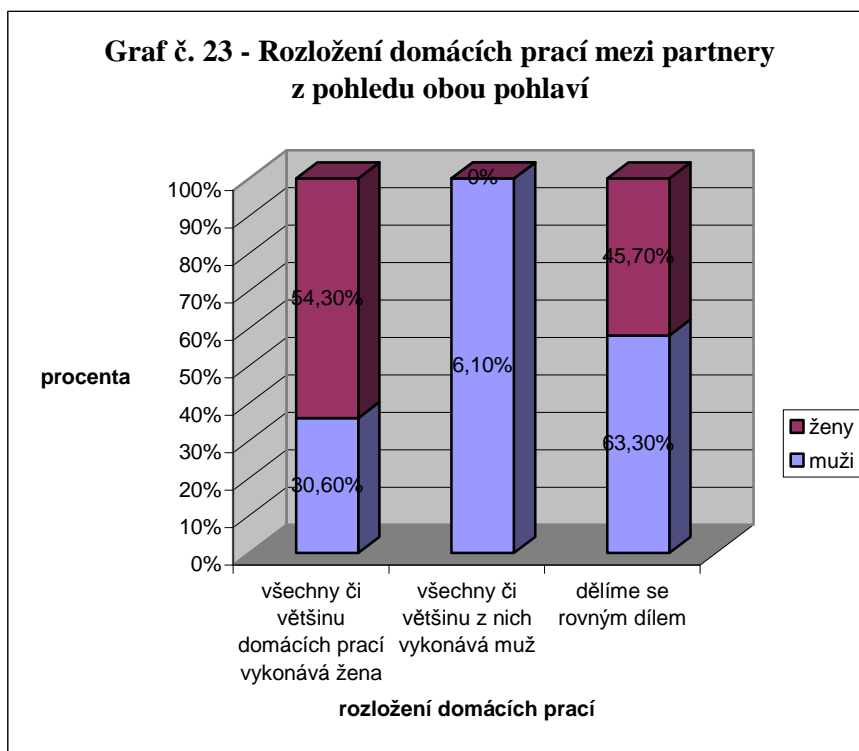
V hodnocení zvládnání pracovních a rodinných povinností u otázky č. 21 v dotazníku navíc u mužů lehce narůstá kategorie „dobře zvládám svou práci na úkor své rodiny“. Údaje viz. graf č. 22

Graf č. 22 - Jak byste ohodnotili zvládnání svých pracovních a rodinných povinností

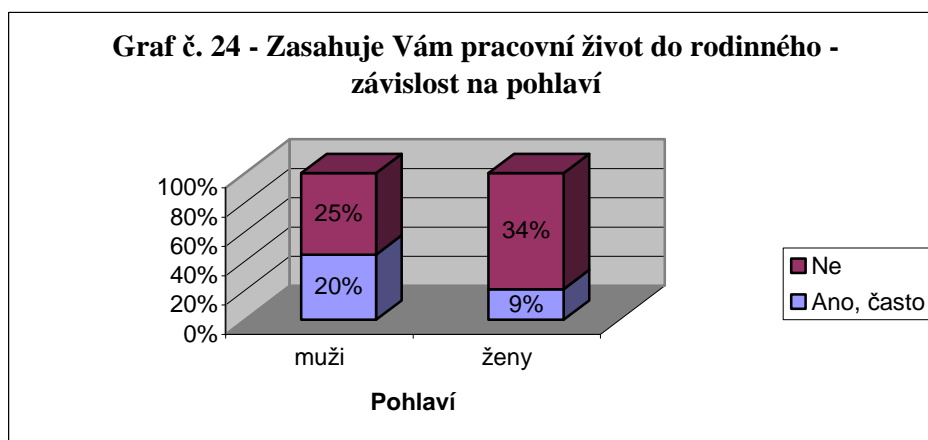
Zajímavými se ukazují i výsledky rozložení domácích prací mezi partnery z pohledu obou pohlaví. 54 % žen odpovědělo, že všechny či většinu domácích prací vykonávají ony. Podle 46 % procent žen se o domácí práce dělí oba partneři/manželé rovným dílem. Muži na tuto otázku v 31 % odpovídali, že všechny či většinu z domácích prací vykonává žena, 6 % jich uvedlo, že tyto práce vykonává muž a 63 % mužů se dělí o domácí práce se svými partnerkami/manželkami. Viz graf č. 23 níže.

Graf č. 23 - Rozložení domácích prací mezi partnery z pohledu obou pohlaví

Vezmeme-li v otázce, zda respondentům zasahuje pracovní život do rodinného, v potaz závislost na pohlaví, získáme z výzkumu následující zjištění. Zatímco možnost „ano, zasahuje často“ označilo jen 9 % žen, v případě mužů to bylo 20 %. Je zde asi patrné, že se mužské tendence plnit svou roli živitele a zabezpečovatele rodiny nutně promítají do jeho rodinného života. 34 % žen a 25 % mužů uvedlo, že jim pracovní život do rodinného nezasahuje, viz graf č. 24 níže. Je to ovšem dáno i pracovními pozicemi, které respondenti zastávají.

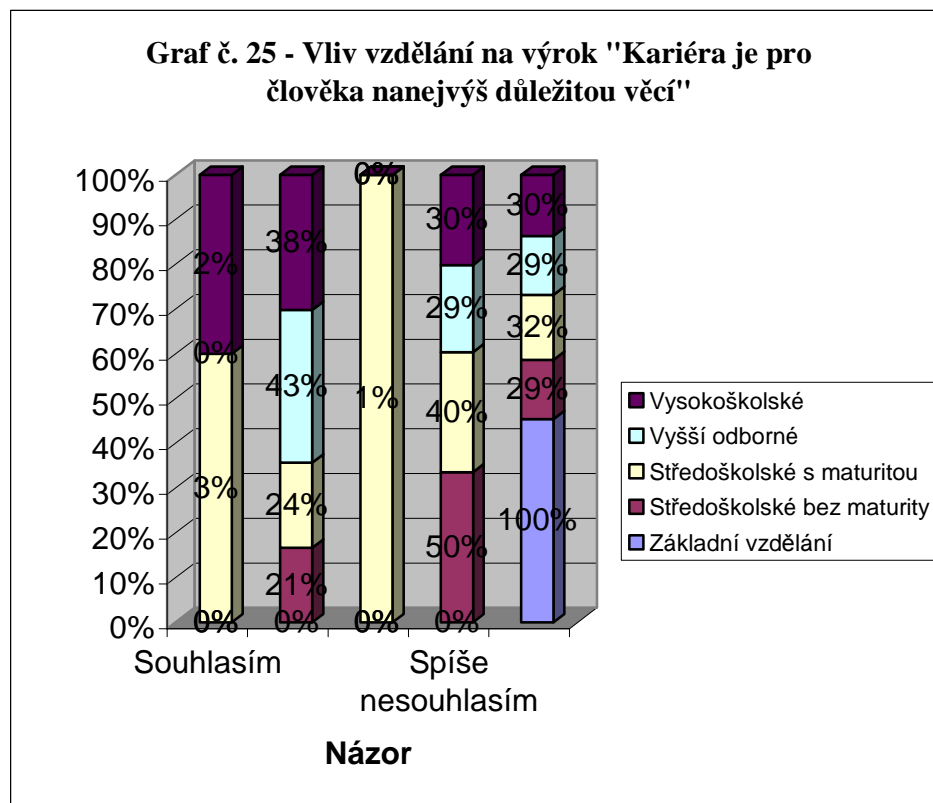
Graf č. 24 - Zasahuje Vám pracovní život do rodinného - závislost na pohlaví

Do otázky, zda by se respondenti báli vzít náročnou práci, aby tím netrpěly jejich děti, se pohlaví promítá následovně. 56 % žen se tohoto obává stejně jako 34 % mužů. Obavy nemá z této situace pouze 13 % žen a 30 % mužů. U mužů se tak projevuje vyšší ochota a tendence riskovat, zatímco ženy se změn více obávají, neboť nevědí, co přinesou.

2.3.4 ODPOVĚDI Z DOTAZNÍKU V ZÁVISLOSTI NA VZDĚLÁNÍ

Vliv vzdělání na výrok „Kariéra je pro člověka nanejvýš důležitou věcí“ je následující. Z výzkumného šetření vyplývá, že s rostoucím vzděláním považují respondenti kariéru za významnější. Podrobné informace obsahuje graf č. 25 uvedený níže a tabulka č. 24 v příloze.

2.3.5 INTERPRETACE VÝSLEDNÝCH DAT NA ZÁKLADĚ STANOVENÝCH HYPOTÉZ

Cílem mého výzkumu bylo mimo jiné zjistit, jaké role hrají v současné společnosti rodina a práce. Jak se navzájem ovlivňují a promítají do života jednotlivých lidí. Dále jsem chtěla zjistit názory respondentů na některé životní

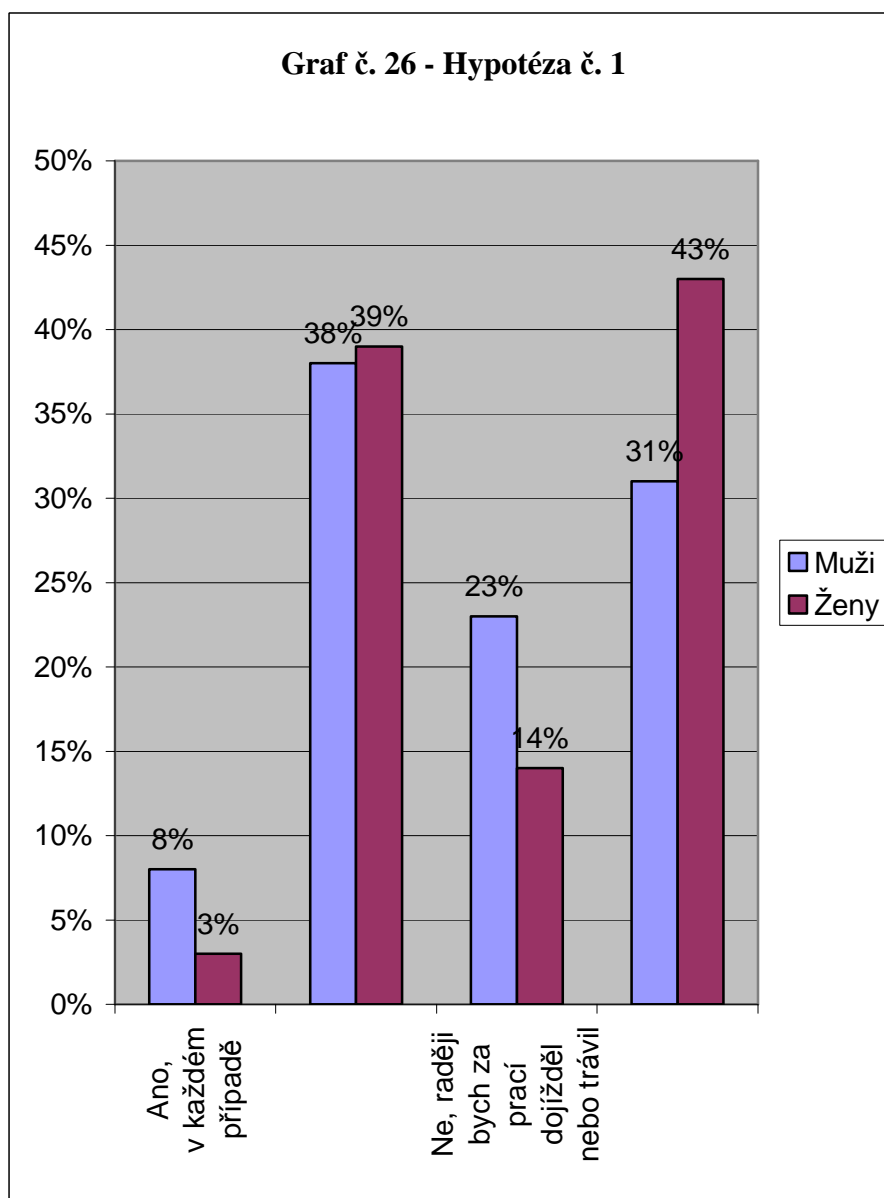
situace a priority, na skloubení rodinného a pracovního života. Hlavní náplní praktické části však bylo potvrdit či vyvrátit hypotézy, které jsem si stanovila. Závěrem práce se tedy zaměřím na jednotlivé hypotézy.

Hypotéza č. 1 – Muži budou významně častěji ochotni přestěhovat se za prací.

Na základě tabulky č. 25 a grafu č. 26, které jsou uvedeny níže, lze říci že se má hypotéza č. 1 spíše nepotvrdila. Nedá se říci, že by počet mužů, kteří by byli ochotni se přestěhovat za prací, výrazně převyšoval počet žen. Možnost „ano“, ať už v každém případě nebo jen za cenu finančního polepšení vybralo 46 % mužů a 42 % žen. Možnost ne, v obou jejích variantách vybralo 54 % mužů a 57 % žen. Výsledky mohou znamenat, že muži z mého malého výzkumného vzorku nemají moc velké tendence upřednostňovat práci před rodinou. Za povšimnutí však stojí, že v případě, že by nová práce znamenala výrazné finanční polepšení, by se k tomuto činu uvolilo více mužů a dokonce i více žen.

Tabulka č. 25 – Byl/a byste ochotna přestěhovat se spolu s celou rodinou za prací do jiného města

	Muži	Ženy
Ano, v každém případě	8 %	3 %
Ano, ale jen v případě výrazného finančního polepšení	38 %	39 %
Ne, raději bych za prací dojížděl nebo trávil část pracovního týdne daleko od své rodiny, jen aby nemuseli ostatní členové měnit prostředí	23 %	14 %
Ne, žádná práce by mě nedonutila k tomu, aby musela celá rodina měnit prostředí nebo abych trávil mnoho času daleko od ní	31 %	43 %

Hypotéza č. 2 – Pro ženy nebude kariéra tolik důležitá jako pro muže.

Pokud vezmeme v potaz pohlaví a pracovní pozici, potvrzuje se statisticky významný nárůst zastoupení mužů v top managementu. Zároveň se jedná o relativně těsný vztah. Muži zde tvoří téměř 89 % vzorku lidí pracujících na pozici top manažera.

Co se týče tvrzení „Kariéra je pro člověka nanejvýš důležitou věcí.“, jsou to muži, kdo vyjadřují s tímto tvrzením vyšší míru souhlasu, řečeno čísly jde o 38 % na straně mužů oproti 28 % na straně žen. Vyšší nesouhlas s tímto tvrzením se objevil

u žen, jejichž podíl tvoří 73 % oproti 60 % mužů. Zároveň se neprokázala těsnost vztahu a statisticky významné nejsou ani odchylky v míře souhlasu. Viz graf č. 20 výše. Lze tedy říci, že tato hypotéza se ve výzkumu potvrdila.

Hypotéza č. 3 – Rozložení domácích prací mezi partnery se stále více vyrovnává.

V teoretické části své diplomové práce uvádím v kapitole *Rodina a/nebo profese z pohledu více generací* výzkum zabývající se rolí ženy z pohledu mužů a žen více generací. Respondenti starší generace v něm uváděli, že jejich matky trávily spoustu času prací v domácnosti a na poli, zbytek času pak věnovaly svým dětem. Skupina bezdětných a rodičů s malými dětmi, tedy mladší generace, uváděla, že jejich matky trávily nejvíce času péčí o své děti.

Podle starší generace vyhovovalo rozdělení domácích prací oběma manželům, mladší generace jim v tomto oponuje a domnívá se, toto rozdělení vyhovovalo spíše muži.

Na základě výzkumu uvedeného výše je patrné, že domácí práce byly převážně v rukou ženy. Graf č. 23 uvedený výše ukazuje, že 54 % žen odpovědělo, že všechny či většinu domácích prací vykonávají ony. Podle 46 % procent žen se o domácí práce dělí oba partneři/manželé rovným dílem. Muži na tuto otázku v 31 % odpovídali, že všechny či většinu z domácích prací vykonává žena, 6 % jich uvedlo, že tyto práce vykonává muž a 63 % mužů se dělí o domácí práce se svými partnerkami/manželkami.

Na základě těchto výsledků lze říci, že výzkumné šetření potvrzuje mnou stanovenou hypotézu č. 3, tedy že rozložení domácích prací se mezi partnery stále více vyrovnává.

Hypotéza č. 4 – Pracovní život zasahuje do rodinného spíše u lidí pracujících na vyšších pozicích (střední a vyšší management)

Graf č. 27 a tabulka č. 26 znázorňují výsledky otázky „Zasahuje Vám pracovní život do rodinného?“ v závislosti na pracovní pozici. Sloučíme-li variantu „ano,

často“ s variantou „ano, občas se to stane, v tom případě dostane přednost práce“, dostaneme následující data: u lidí pracujících na podřízené pracovní pozici označilo tyto možnosti 46 % respondentů, z pozice samostatného pracovníka 45 %, u respondentů pracujících na pozici nejnižšího managementu 55 %, 63 % na pozici středního managementu a 67 % u top managementu.

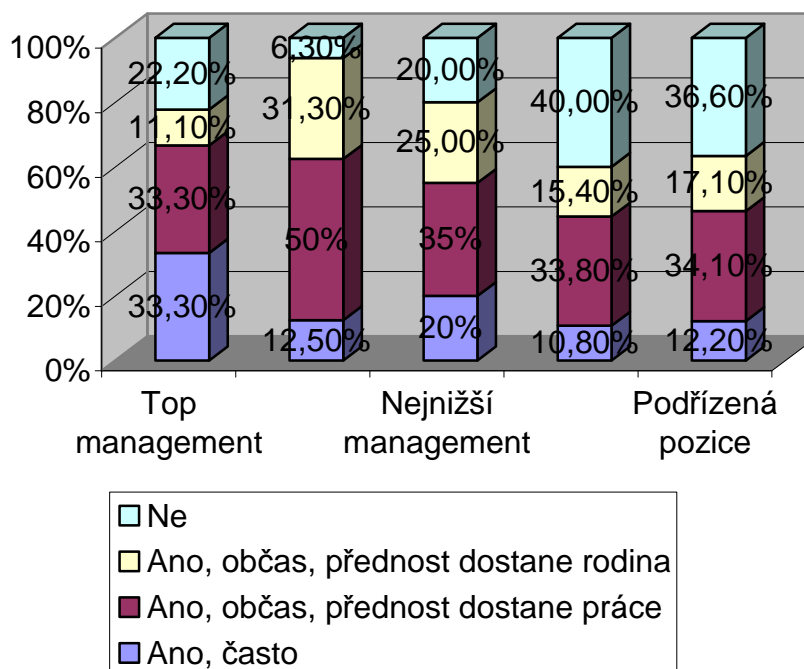
Na základě zjištěných dat se dá říci, že vzhledem ke zkoumanému vzorku, je možné hypotézu č. 4, tedy že pracovní život zasahuje lidem do rodinného života spíše v případech, kdy tito lidé zastávají vyšší pracovní pozice, potvrdit.

Tuto hypotézu potvrzuje, i když opět ne tak výrazně, i tabulka č 27 a graf č. 28, které porovnávají vliv pracovní pozice na to, zda respondentům jejich práce dovoluje mít na rodinu tolik času, kolik by si přáli mít. Přes hodnotu 70 % se dostáváme u pozice top managementu (72 %), středního managementu (77 %), a nejnižšího managementu (77 %). Na pozici samostatného pracovníka dělá toto číslo 60 % a u podřízené pracovní pozice 65 % respondentů.

Tabulka č. 26 - Zasahuje Vám pracovní život do rodinného

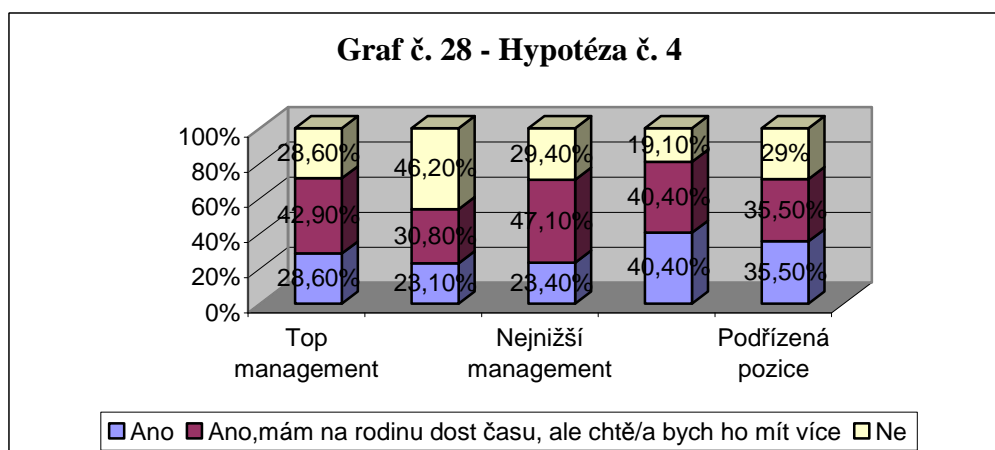
	Ano, často	Ano, občas, přednost dostane práce	Ano, občas, přednost dostane rodina	Ne
Top management	33,3 %	33,3 %	11,1 %	22,2 %
Střední management	12,5 %	50 %	31,3 %	6,3 %
Nejnižší management	20 %	35 %	25,0 %	20,0 %
Samostatný pracovník	10,8 %	33,8 %	15,4 %	40,0 %
Podřízená pozice	12,2 %	34,1 %	17,1 %	36,6 %

Graf č. 27 - Hypotéza č. 4

Tabulka č. 27 – Dovoluje Vám Vaše práce mít na rodinu tolik času, kolik si ho pro ni přejete mít

	Ano	Ano, mám na rodinu dost času, ale chtě/a bych ho mít více	Ne
Top management	28,6 %	42,9 %	28,6 %
Střední management	23,1 %	30,8 %	46,2 %
Nejnižší management	23,4 %	47,1 %	29,4 %
Samostatný pracovník	40,4 %	40,4 %	19,1 %
Podřízená pozice	35,5 %	35,5 %	29 %

Hypotéza č. 5 – Členové rodiny netráví společně moc času.

Na základě dat získaných při analýze a interpretaci odpovědí respondentů, mohu prohlásit, že se lidé snaží trávit alespoň nějaký čas společně s ostatními členy rodiny. Problémem, který jim v tom brání může být např. pobyt studentů mimo domov během týdne, dlouhá pracovní doba rodičů, odlišné koníčky členů rodiny apod.

Přesto však 50 % respondentů uvedlo, že tráví víkendový čas společně s rodinou a dalších 31 % si vždy najde alespoň trochu času na společné chvíle s rodinou, viz. graf č. 18 uvedený výše. Takovými příležitostmi jsou dle 20 % respondentů scházení se u společného jídla, respektive v týdnu u večeří a o víkendu u každého jídla. Dále je sem možné zařadit společné dovolené, výlety, sledování TV, společná posezení u kávy, vína či u společenské hry, sport, kulturu a společné práce. 81 % respondentů, kteří spolu pohromadě tráví alespoň trochu času lze považovat za dostatečný počet, abych prohlásila, že hypotéza č. 5 se v mém výzkumu nepotvrdila.

Hypotéza č. 6 – Lidé netráví se svou rodinou kvůli práci tolik času, kolik by chtěli.

Jedna otázka z dotazníku, respektive otázka č. 19, byla na toto téma zaměřena. Zněla takto: „Dovoluje Vám Vaše práce mít na rodinu tolik času, kolik si ho pro ni přejete mít?“ Respondenti na ni odpovídali následujícím způsobem: 32 %

respondentů má i přes svou pracovní vytíženost na rodinu tolik času, kolik si ho pro ni přeje mít, 41 % respondentů má na svou rodinu dost času, ale přáli by si ho mít více a 27 % respondentů nemá na svou rodinu tolik času, kolik by si přálo. Uvedené výsledky znázorňuje graf č. 9 výše.

Na základě těchto údajů by si 68 % respondentů přálo mít na rodinu více času než má, proto je možné prohlásit hypotézu č. 6 za více méně potvrzenou.

Výše uvedenou hypotézu potvrzuje i tabulka č. 28 níže. Podle ní by si 60 % respondentů, kteří uvedli, že jsou osobami samostatně výdělečně činnými, přálo mít na rodinu více času. A to jak v případě, kdy uváděli, že mají na svou rodinu dost času, ale přáli by si ho mít více i v případě, že na rodinu kvůli práci nemají tolik času, kolik by si přáli. Za stejných podmínek odpovědělo i 82 % dotazovaných pracujících v soukromé sféře a 57 % z osob pracujících ve státní sféře. Ve všech případech odpovídají čísla faktu, že respondenti nemají kvůli práci na svou rodinu tolik času, kolik by si přáli mít.

Tabulka č. 28 – Vliv zaměstnání respondentů na to, kolik jim jejich práce dovoluje mít času na rodinu

	OSVČ	Soukromá sféra	Státní sféra
Mám na rodinu dost času, ale přál/a bych si mít na rodinu více času	32 %	52,6 %	38,1 %
Nemám na rodinu kvůli práci tolik času, kolik bych si přál/a	28 %	28,9 %	19 %

Hypotéza č. 7 – Maximální profesní růst je důležitý hlavně pro lidi s vyšším vzděláním.

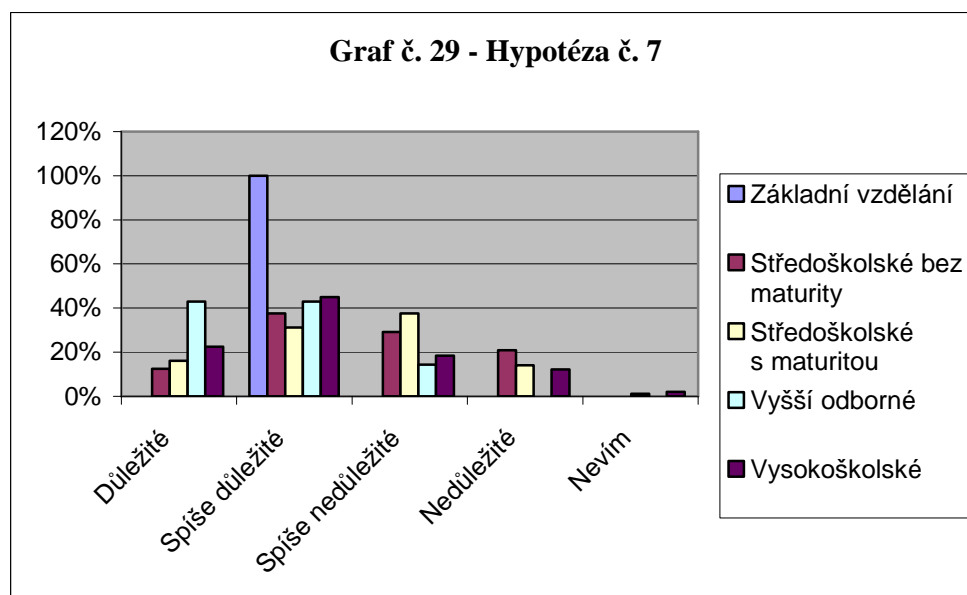
Pro lidi s vysokoškolským vzděláním je dosažení maximálního profesního růstu ve 67 % důležité či spíše důležité, pro lidi s vyšším odborným vzděláním je důležité či spíše důležité téměř v 86 % , pro středoškolsky vzdělané s maturitou ve 47 % případů, pro středoškolsky vzdělané bez maturity v 50 % a pro lidi se základním

vzděláním ve 100 %. K těmto 100 % je však třeba dodat, že základní vzdělání uvedl pouze 1 respondent, proto mu odpovídá 100 %.

Hypotéza č. 7 se dá tedy na základě těchto údajů prezentovaných mimo jiné i v tabulce č. 29 a v grafu č. 27 níže, prohlásit za potvrzenou.

Tabulka č. 29 – Maximální profesní růst vzhledem ke vzdělání

	Důležité	Spíše důležité	Spíše nedůležité	Nedůležité	Nevím
Základní vzdělání	0 %	100 %	0 %	0 %	0 %
Středoškolské bez maturity	12,5 %	37,5 %	29,2 %	20,8 %	0 %
Středoškolské s maturitou	16,1 %	31,2 %	37,6 %	14,0 %	1,1 %
Vyšší odborné	42,9 %	42,9 %	14,3 %	0 %	0 %
Vysokoškolské	22,4 %	44,9 %	18,4 %	12,2 %	2,0 %

Hypotéza č. 8 – Respondenti s vyšším vzděláním budují kariéru častěji než respondenti se vzděláním nižším.

Z výzkumného šetření vyplývá, že s rostoucím vzděláním považují respondenti kariéru za významnější. Podrobné informace obsahuje graf č. 25 uvedený výše a tabulka č. 24 v příloze i výsledky hypotézy č. 7.

Hypotézu č. 8 tedy shledávám za potvrzenou.

ZÁVĚR

Jak již bylo řečeno v teoretické části diplomové práce, rodina a práce, dvě velmi podstatné sféry lidského života, se vzájemně hodně prolínají a ovlivňují. Na otázku, jakým způsobem, jsem se pokusila odpovědět na předcházejících stránkách. A to jednak na základě literatury v teoretické části, jednak provedením vlastního sociologického výzkumu v části praktické.

V empirické části práce se potvrdila teorie, že role muže a ženy je v dnešní době stále ještě ovlivňována tradicemi, které připisují ženě roli vychovatelky a hospodyně, zatímco muž je tvůrcem společnosti a živitelem rodiny. Tato zjištění se promítají v odpovědích respondentů v oblasti rozložení domácích prací, rodičovské dovolené, ve vlivu pracovního života na život rodinný apod.

Ze šetření vyplývá jasná převaha žen na mateřské dovolené. A to jak v případě párů, které už děti mají, tak u párů, které tuto otázku projektovali do budoucnosti. Muži i ženy označili ženu jako osobu, která zůstane na rodičovské dovolené téměř shodně v 95 % a v 96 % případů. Nejčastěji uváděnými faktory, na základě kterých se podle respondentů rodiče rozhodují, byli: *příjem partnerů/rodičů, příjem spolu s kariérou a profesním vzestupem, příjem a profesní vzestup, příjem a kariéra*. Lze tedy říci, že do těchto údajů se promítá fakt, že ve většině případů jsou to muži, kdo vydělává více peněz, zastává vyšší pracovní pozice a má před sebou slibnější kariéru. Mezi odpověďmi v dotazníku se vyskytovala i možnost: *tradice, tradiční role matky*, která poukazuje na výše zmíněné stále ještě uznávané tradiční uspořádání a chápání rolí muže a ženy.

V případech párů, kde zůstávají na rodičovské dovolené muži, může docházet právě vlivem tradičního pojetí k tomu, že může být tato žena, která „nechá“ na rodičovské dovolené svého muže, okolím vnímána a hodnocena jako žena, která nemá o své dítě zájem a upřednostňuje svou kariéru.

V teoretické části své diplomové práce uvádím v kapitole *Rodina a/nebo profese z pohledu více generací* výzkum zabývající se rolí ženy z pohledu mužů a žen více generací. Respondenti starší generace v něm uváděli, že jejich matky trávily spoustu času prací v domácnosti a na poli, zbytek času pak věnovaly svým dětem. Skupina bezdětných a rodičů s malými dětmi uváděla, že jejich matky trávily nejvíce času péčí o své děti. Podle starší generace vyhovovalo rozdělení domácích prací oběma

manželům, mladší generace jim v tomto oponuje a domnívá se, toto rozdělení vyhovovalo spíše muži.

Na základě výzkumu uvedeného v teoretické části v kapitole *Rodina a/nebo profese z pohledu více generací*, je patrné, že domácí práce byly v minulosti převážně v rukou ženy. Z mého šetření vyplývá, že ve většině domácností vykonává všechny či většinu domácích prací žena, v poněkud menší míře se partneři/manželé o tyto povinnosti dělí rovným dílem. Proto je možné konstatovat, že proti dobám minulým, se rozložení domácích prací mezi partnery stále více vyrovnává.

Lidé jsou oproti minulým dobám lépe finančně zabezpečeni. Na vyšších příjmech rodiny se totiž výraznou měrou podílí i žena, která do rodinného rozpočtu přispívá nejenom během partnerství/manželství, ale v některých případech i během rodičovské dovolené.

K tomu, aby mohli rodiče dosahovat vyšších finančních příjmů, musí své práci obětovat více času, což se může negativně promítat do času, který tráví celá rodina pohromadě. V mém výzkumu se tato teorie nepotvrdila. Více než polovina respondentů odpověděla, že tráví víkend společně s rodinou, více než třetina z dotazovaných pak uvedla, že ačkoli se jednotliví členové rodiny věnují o víkendu svým činnostem, vždy si najdou alespoň chvíli času, kterou stráví pohromadě.

Obě části diplomové práce se shodují v tom, že se vyrovnávají, někde i stírají možnosti pracovního uplatnění mužů a žen na pracovním trhu,. Ačkoli můj výzkumný vzorek není dostatečně reprezentativní, aby mohl vypovídat o celé populaci, objevily se i v něm tendence, že nejvyšší pozice, top management, je stále převážně v rukou mužů.

Na základě výsledků této práce si myslím, že to se současnou českou společností nakonec asi není tak zlé, aby bylo nutné používat výraz krize rodiny, alespoň tedy z hlediska, kterým se má diplomová práce zabývala, tedy z hlediska problému rodiny, rodinného a pracovního života současné společnosti.

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ

Literatura

Alan, Josef. *Etapy života očima sociologie*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1989. 440 s. ISBN 80-7038-044-6.

Beck, Ulrich. *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. 1. vydání. Praha: SLON, 2004. 431 s. ISBN 80-86429-32-6.

Dudová, Radka. *Nové šance a rizika: Flexibilita práce, marginalizace a soukromý život u vybraných povolání a sociálních skupin*. 1. vydání. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2008. 306 s. ISBN 978-80-7330-138-5.

Goody, Jack. *Proměny rodiny v evropské historii*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. 229 s. ISBN 80-7106-396-7.

Hamplová, Dana. *Životní spokojenost: rodina, práce a další faktory*. 1. vydání. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004. 43 s. ISBN 80-7330-063-X.

Jandourek, Jan. *Sociologický slovník*. 1. vydání, Praha, Portál, 2001. 285 s. ISBN 80-7178-535-0.

Keller, Jan. *Soumrak sociálního státu*. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. 158 s. ISBN 978-80-7419-017-9.

Machonin, Pavel, Tuček, Milan a kol. *Česká společnost v transformaci*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1996. 356 s. ISBN 80-85850-17-6.

Maříková, Hana, Vohlídalová, Marta. *Trvalá nebo dočasná změna? Uspořádání genderových rolí v rodinách s pečujícími otci*. 1. vydání. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2007. 101 s. ISBN 978-80-7330-135-4.

Matoušek, Oldřich: *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1. vydání, Praha, Sociologické nakladatelství, 1993. 124 s. ISBN 80-901424-7-8.

Možný, Ivo. *Moderní rodina (mýty a skutečnosti)*. 1. vydání. Brno: Blok, 1990. 184 s. ISBN 80-7029-018-8.

Možný, Ivo. *Sociologie rodiny*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 1999. 250 st. ISBN 80-85850-75-3.

Možný, Ivo. *Česká společnost*. 1. vydání. Praha: Portál, 2002. 207 s. ISBN 80-7178-624-1.

Možný, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. upravené vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2008. 323 s. ISBN 978-80-86429-87-8.

Plaňava, Ivo, Pilát, Milan. *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. 1. vydání. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, 2002. 290 s. ISBN 80-86598-36-5.

Singly, François de. *Sociologie současné rodiny*. 1. vydání. Praha: Portál, 1999. 128 s. ISBN 80-7178-249-1.

Sobotková, Irena. *Psychologie rodiny*. 2., přepracované vydání. Praha: Portál, 2007. 224 s. ISBN 978-80-7367-250-8.

Šimek, Dušan. *Sociologie práce*. Dotisk 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. 82 s. ISBN 80-7067-705-8.

Tuček, Milan a kol. *Dynamika české společnosti a osudy lidí na přelomu tisíciletí*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2003. 428 s. ISBN 80-86429-22-9.

Internetové zdroje

Český statistický úřad:

URL: <http://www.czso.cz>

Ministerstvo práce a sociálních věcí:

URL: <http://www.mpsv.cz>

Sociologický ústav Akademie věd České republiky:

URL: <http://www.soc.cas.cz>

Google books:

URL: http://books.google.cz/books?id=9cR2kQ9-6egC&printsec=frontcover&dq=the+normal+chaos+of+love&source=bl&ots=Jssj0N-muF&sig=bpDcU71t6phnEwDumRloKD4Z1zk&hl=cs&ei=g-qjS4r-KpGssAbSs7HcCA&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=2&ved=0CAwQ6AEwAQ#v=onepage&q=&f=false

PŘÍLOHY

Seznam příloh

Tabulka č. 1 – Základní charakteristiky tradiční, moderní a postmoderní rodiny

Tabulka č. 2 - Sňatky podle věku nevěst v letech 1965-2007

Tabulka č. 3 – Sňatky podle věku ženichů v letech 1965-2007

Tabulka č. 4 - Živě narozené děti podle věku matek při porodu v letech 1950-2007

Tabulka č. 5 - Obyvatelstvo ČR (absolutně, relativně, meziroční změny 2008, 2009)

Tabulka č. 6 - Sňatky podle pořadí, 1991-2008

Tabulka č. 7 – Kariéra je pro člověka nanejvýš důležitou věcí

Tabulka č. 8 – Lidé by si neměli pořizovat rodiny, dokud nejsou materiálně a sociálně zabezpečeni

Tabulka č. 9 – Dosáhnout maximálního profesního růstu v zaměstnání je pro Vás

Tabulka č. 10 - Kdo byl ve Vaší rodině/ve Vašem vztahu na rodičovské dovolené

Tabulka č. 12- Co bylo příčinou tohoto konfliktu

Tabulka č. 13 – Byl někdy Váš pracovní život příčinou pocitů napětí

Tabulka č. 14 – Dokázali jste na toto napětí zapomenout před příchodem domů

Tabulka č. 15 – Do jaké míry je výkon Vaší výdělečné práce slučitelný s případným založením rodiny

Tabulka č.16 – Jak byste ohodnotili zvládání svých pracovních a rodinných povinností

Tabulka č.17 – Jaké je ve Vašem partnerském/manželském vztahu rozložení domácích prací

Tabulka č. 18 – Zasahuje Vám pracovní život do rodinného

Tabulka č. 19 – Jak jste spokojen/a se svým pracovním a rodinným životem

Tabulka č. 20 – Byl/a byste ochoten/a přestěhovat se spolu s celou rodinou za prací do jiného města

Tabulka č.21 – Pokud máte partnera/ku nebo manžela/ku, jste v tomto vztahu spokojen/a

Tabulka č. 22 – Jak nejčastěji trávíte víkendy

Tabulka č. 23 – Při kterých příležitostech je celá Vaše rodina pohromadě

Tabulka č. 24 – Vliv vzdělání na výrok „Kariéra je pro člověka nanejvýš důležitou věcí

Dotazník

Tabulka č. 1 - Základní charakteristiky tradiční, moderní a postmoderní rodiny¹³⁷

	Tradiční	Moderní	Postmoderní
Struktura	široká, vícegenerační	nukleární, manželská	variabilní, individualizovaná
Základní kapitál	ekonomický	ekonomický, sociální, kulturní	sociální, KULTURNÍ
Legitimizace	sex, děti	děti	NELEGITIMIZUJE
Role	komplementární, hierarchizované	segregované, komplementární	individualizované
Funkce	univerzální	pečovatelské, statusotvorné, citové	CITOVÉ
Autorita	otec	otec-matka, funkčně segregované	individualizovaná, slabá
Reprezentace diskursu	náboženský, církvní	občanský	masmediální
Mezigenerační přenos	patrilinéární, autoritativní	demokratický, smíšený	slabý

¹³⁷ Možný, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. upravené vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2008, s. 23

Tabulka č.2 – Sňatky podle věku nevěst v letech 1965-2007¹³⁸

Rok	Počet sňatků úhrnem	Věk nevěst									
		-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60+
1965	81 757	30 392	35 047	5 912	2 974	2 208	1 951	1 015	1 044	654	560
1966	84 807	31 223	37 232	6 029	2 706	2 128	1 949	1 142	1 023	697	678
1967	87 214	29 792	41 012	6 519	2 658	2 082	1 802	1 301	813	629	606
1968	89 146	28 724	43 963	7 075	2 510	1 867	1 731	1 408	644	584	640
1969	90 408	28 876	44 237	7 851	2 550	1 849	1 629	1 548	621	631	616
1970	90 624	28 502	43 742	8 783	2 814	1 784	1 507	1 532	710	612	638
1971	91 864	27 189	44 862	9 748	3 125	1 788	1 650	1 535	774	557	636
1972	95 337	27 804	45 695	11 173	3 531	1 876	1 691	1 516	949	494	608
1973	99 518	28 856	46 797	12 565	4 090	1 975	1 655	1 533	1 013	401	633
1974	98 048	28 602	45 164	12 535	4 512	1 982	1 607	1 471	1 162	397	616
1975	97 373	28 444	44 132	12 508	4 873	2 071	1 714	1 451	1 165	417	598
1976	94 929	27 347	42 437	12 253	5 161	2 344	1 663	1 503	1 101	470	650
1977	93 011	25 832	41 585	12 002	5 553	2 416	1 677	1 618	1 144	580	604
1978	90 338	24 007	40 527	11 863	5 716	2 633	1 647	1 575	1 151	621	598
1979	84 496	23 347	36 473	11 353	5 487	2 752	1 652	1 359	941	622	510
1980	78 343	22 452	32 459	10 557	5 177	2 703	1 526	1 415	923	601	530
1981	77 453	22 838	31 415	10 406	5 205	2 835	1 589	1 200	896	572	497
1982	76 978	23 655	31 000	9 951	5 060	2 868	1 585	1 138	780	516	425
1983	80 417	24 928	32 177	10 353	5 245	3 206	1 745	1 055	778	465	465
1984	81 714	24 030	34 337	9 980	5 239	3 229	1 969	1 181	820	457	472
1985	80 653	22 631	34 970	9 477	5 302	3 163	2 113	1 268	799	448	482
1986	81 638	22 641	35 425	9 249	5 270	3 509	2 208	1 431	816	490	599
1987	83 773	22 829	36 669	9 549	5 366	3 630	2 508	1 463	788	453	518
1988	81 458	23 397	34 947	9 301	4 942	3 311	2 328	1 552	758	440	482
1989	81 262	23 743	34 207	9 571	4 733	3 356	2 460	1 562	739	404	487
1990	90 953	29 205	37 876	10 255	4 462	3 235	2 652	1 717	779	361	411
1991	71 973	23 906	27 841	8 467	3 648	2 780	2 258	1 533	789	340	411
1992	74 060	24 549	28 699	8 690	3 610	2 839	2 305	1 793	804	359	412
1993	66 033	20 158	26 823	8 066	3 422	2 421	1 986	1 588	777	353	439
1994	58 440	14 614	25 609	7 568	3 263	2 229	1 998	1 583	865	344	367
1995	54 956	10 872	25 757	7 931	3 420	1 954	1 773	1 655	861	337	396
1996	53 896	8 070	26 445	9 034	3 558	1 877	1 713	1 608	850	369	372
1997	57 804	6 696	27 777	10 726	4 123	2 256	2 137	1 908	1 236	495	450
1998	55 027	5 269	26 628	11 568	3 930	2 099	1 901	1 662	1 123	424	423
1999	53 523	4 037	24 214	13 484	4 061	2 125	1 810	1 713	1 162	474	443
2000	55 321	3 014	23 523	16 164	4 497	2 375	1 845	1 786	1 145	563	409
2001	52 374	2 404	19 971	17 486	4 717	2 356	1 699	1 662	1 144	560	375
2002	52 732	1 960	17 782	19 285	5 495	2 573	1 707	1 720	1 165	638	407
2003	48 943	1 504	14 570	19 069	5 729	2 538	1 697	1 610	1 117	669	440
2004	51 447	1 393	13 205	21 044	7 001	2 785	1 824	1 642	1 310	749	494
2005	51 829	1 218	12 107	21 290	8 138	2 915	1 941	1 586	1 277	813	544
2006	52 860	1 071	11 204	21 472	9 631	3 287	2 144	1 496	1 211	779	565
2007	57 157	1 063	11 211	22 324	11 239	4 130	2 516	1 731	1 477	834	632

¹³⁸ Český statistický úřad [online]. [citováno 20.3.2010]. Dostupné z [www: http://notes2.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby03151010.xls](http://notes2.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby03151010.xls)

Tabulka č. 3 - Sňatky podle věku ženichů v letech 1965-2007¹³⁹

Rok	Počet sňatků úhrnem	Věk ženichů									
		-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60+
1965	81 757	4 969	45 499	15 358	5 475	3 363	2 313	1 086	1 368	1 148	1 178
1966	84 807	5 452	48 014	15 572	5 099	3 223	2 337	1 333	1 202	1 232	1 343
1967	87 214	5 622	49 979	16 296	4 977	3 101	2 294	1 480	1 061	1 129	1 275
1968	89 146	5 425	51 927	17 102	4 766	3 022	2 137	1 670	861	1 047	1 189
1969	90 408	5 498	52 730	17 635	4 543	3 010	2 143	1 763	796	1 054	1 236
1970	90 624	5 328	52 001	18 078	4 951	2 988	2 236	1 796	866	1 078	1 302
1971	91 864	5 226	51 362	19 314	5 412	2 925	2 303	1 915	1 087	986	1 334
1972	95 337	5 212	51 540	21 572	6 019	3 096	2 446	1 950	1 246	906	1 350
1973	99 518	5 494	52 461	23 694	6 717	3 169	2 532	1 914	1 443	795	1 299
1974	98 048	5 709	51 094	23 049	6 994	3 129	2 476	1 968	1 555	750	1 324
1975	97 373	6 158	49 840	22 998	7 139	3 197	2 338	1 971	1 649	750	1 333
1976	94 929	5 824	47 962	22 395	7 356	3 300	2 305	2 011	1 627	786	1 363
1977	93 011	5 423	46 356	21 947	7 517	3 596	2 309	2 032	1 521	986	1 324
1978	90 338	4 645	44 457	21 733	7 752	3 711	2 176	1 976	1 522	1 114	1 252
1979	84 496	4 379	40 851	20 681	7 423	3 804	2 062	1 767	1 385	1 057	1 087
1980	78 343	4 024	36 724	19 875	7 066	3 567	1 964	1 612	1 332	1 082	1 097
1981	77 453	4 137	35 325	20 215	7 108	3 825	2 034	1 540	1 192	1 015	1 062
1982	76 978	4 800	34 396	20 288	7 170	3 908	2 013	1 403	1 157	836	1 007
1983	80 417	5 633	35 842	20 688	7 420	4 146	2 278	1 456	1 149	822	983
1984	81 714	5 718	36 356	20 252	8 009	4 326	2 515	1 458	1 202	847	1 031
1985	80 653	5 396	36 776	18 872	7 952	4 533	2 523	1 547	1 139	863	1 052
1986	81 638	5 449	37 541	18 178	7 857	4 650	2 958	1 690	1 149	923	1 243
1987	83 773	5 567	38 659	18 325	8 084	4 949	3 188	1 799	1 179	900	1 123
1988	81 458	5 798	37 923	17 772	7 582	4 626	3 039	1 724	1 051	857	1 086
1989	81 262	5 740	37 138	18 481	7 157	4 694	3 225	1 947	1 000	790	1 090
1990	90 953	7 093	43 947	20 171	6 948	4 562	3 289	2 044	1 075	791	1 033
1991	71 973	6 572	32 777	15 475	5 764	3 941	2 943	1 812	1 028	681	980
1992	74 060	6 907	33 539	16 023	5 684	3 925	2 992	2 082	1 170	701	1 037
1993	66 033	5 816	29 411	14 509	5 344	3 522	2 627	1 999	1 108	673	1 024
1994	58 440	3 978	25 227	13 450	5 300	3 187	2 515	1 974	1 233	612	964
1995	54 956	2 776	23 348	13 174	5 632	2 984	2 350	1 940	1 177	640	935
1996	53 896	1 983	21 882	13 947	6 189	2 926	2 365	1 895	1 208	662	839
1997	57 804	1 591	21 352	15 875	7 094	3 397	2 691	2 281	1 657	806	1 060
1998	55 027	1 200	19 031	16 787	6 911	3 328	2 494	2 061	1 466	784	965
1999	53 523	913	16 183	17 987	7 041	3 443	2 355	2 038	1 675	901	987
2000	55 321	701	14 462	20 368	7 732	3 834	2 356	2 220	1 668	1 014	966
2001	52 374	482	11 569	20 343	8 195	4 053	2 234	1 973	1 651	929	945
2002	52 732	414	9 629	21 160	8 941	4 389	2 436	2 058	1 669	1 081	955
2003	48 943	274	7 380	19 674	9 414	4 250	2 275	1 946	1 666	1 073	991
2004	51 447	266	6 463	20 192	11 320	4 626	2 502	2 022	1 718	1 217	1 121
2005	51 829	221	5 372	19 921	12 695	4 618	2 811	1 974	1 762	1 261	1 194
2006	52 860	198	4 819	19 218	14 110	5 341	3 038	1 972	1 716	1 253	1 195
2007	57 157	185	4 676	19 179	16 332	6 266	3 603	2 222	1 914	1 386	1 394

¹³⁹ Český statistický úřad [online]. [citováno 20.3.2010]. Dostupné z [www: http://notes2.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby03151010.xls](http://notes2.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby03151010.xls)

Tabulka č.4 – Živě narozené děti podle věku matek při porodu v letech 1950-2007¹⁴⁰

Rok	Živě narození celkem	v tom matkám ve věku									
		- 14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50+	věk nezjištěn
1950	188 341	33	15 321	65 398	60 010	21 763	18 908	6 376	469	9	54
1955	165 874	25	12 052	58 868	50 394	30 455	9 307	4 420	332	9	12
1960	128 879	18	15 695	51 709	35 586	17 234	7 423	1 117	92	2	3
1965	147 438	19	20 410	66 449	34 983	17 023	6 827	1 646	70	3	8
1970	147 865	25	19 943	74 396	36 777	11 720	4 011	945	39	2	7
1971	154 180	27	19 416	75 591	40 952	13 204	4 013	916	48	-	13
1972	163 661	17	19 100	78 806	46 258	14 625	3 954	841	55	-	5
1973	181 750	15	19 437	84 305	55 182	17 476	4 385	908	40	-	2
1974	194 215	16	20 903	88 699	58 987	20 073	4 684	818	33	1	1
1975	191 776	16	21 287	87 545	57 457	19 922	4 704	797	34	-	14
1976	187 378	10	20 719	85 005	55 792	20 086	4 992	706	54	1	13
1977	181 763	17	19 669	82 544	53 130	20 746	4 917	692	37	1	10
1978	178 901	14	18 271	81 590	51 969	21 132	5 198	663	35	1	28
1979	172 112	10	18 326	77 139	50 129	20 628	5 182	636	32	3	27
1980	153 801	16	17 729	68 654	44 471	17 747	4 516	603	23	-	42
1981	144 438	22	17 298	63 192	41 658	16 908	4 649	670	19	1	21
1982	141 738	23	18 146	61 174	40 495	16 409	4 849	593	20	3	26
1983	137 431	9	18 957	59 104	38 336	15 624	4 761	589	20	-	31
1984	136 941	3	18 685	61 001	36 645	15 425	4 538	597	15	3	29
1985	135 881	1	17 852	62 401	35 101	15 307	4 588	563	20	-	48
1986	133 356	14	17 170	62 167	33 624	15 060	4 711	594	16	-	.
1987	130 921	13	17 047	61 292	32 840	14 345	4 688	671	24	1	.
1988	132 667	16	17 715	61 161	33 696	14 794	4 598	678	9	-	.
1989	128 356	11	17 456	58 377	33 855	13 395	4 597	640	25	-	.
1990	130 564	19	18 386	58 550	35 292	13 048	4 567	687	15	-	.
1991	129 354	19	20 026	57 817	34 241	12 054	4 431	744	22	-	.
1992	121 705	23	19 696	53 614	32 406	11 183	4 015	745	23	-	.
1993	121 025	26	19 062	53 132	32 097	11 705	4 240	733	30	-	.
1994	106 579	21	14 320	47 312	28 742	11 547	3 896	716	25	-	.
1995	96 097	14	10 595	42 126	27 255	11 745	3 655	674	33	-	.
1996	90 446	23	8 116	39 123	26 920	11 940	3 632	664	28	-	.
1997	90 657	16	6 923	37 797	29 000	12 411	3 826	666	18	-	.
1998	90 535	5	6 030	35 704	31 225	12 829	4 032	696	14	-	.
1999	89 471	12	5 335	32 024	33 796	13 318	4 255	693	37	1	.
2000	90 910	17	4 451	28 898	37 467	14 506	4 822	723	26	-	.
2001	90 715	17	3 810	24 985	39 512	16 356	5 183	822	29	1	.
2002	92 786	20	3 775	22 607	41 257	18 421	5 788	888	29	1	.
2003	93 685	26	3 687	19 919	42 048	20 964	6 008	991	41	1	.
2004	97 664	14	3 645	17 940	43 047	25 058	6 810	1 111	39	-	.
2005	102 211	19	3 483	16 716	43 354	29 966	7 664	1 228	44	4	.
2006	105 831	19	3 471	15 884	41 935	34 198	8 861	1 406	55	2	.
2007	114 632	18	3 516	16 241	42 169	40 187	10 831	1 605	59	6	.

¹⁴⁰ Český statistický úřad [online]. [citováno 20.3.2010]. Dostupné z [www: http://notes2.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby03151010.xls](http://notes2.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby03151010.xls)

Tabulka č.5 - Obyvatelstvo ČR
(absolutně, relativně, meziroční změny 2008, 2009)¹⁴¹

Ukazatel	Počet absolutně (rok)			Počet na 1 000 obyvatel	
	2008	2009 ^{p)}	rozdíl 2009 ^{p)} - 2008	2008	2009 ^{p)}
Sňatky	52 457	47 862	-4 595	5,0	4,6
Rozvody	31 300	29 133	-2 167	3,0	2,8
Živě narození	119 570	118 348	-1 222	11,5	11,3
z toho mimo manželství^{*)}	43 457	45 954	2 497	36,3	38,8
Zemřelí	104 948	107 421	2 473	10,1	10,2
z toho do 1 roku^{**)}	338	341	3	2,8	2,9
Potraty celkem	41 446	40 528	-918	4,0	3,9
umělá přerušení těhotenství	25 760	24 636	-1 124	2,5	2,3
Přistěhovalí	77 817	39 973	-37 844	7,5	3,8
Vystěhovalí	6 027	11 629	5 602	0,6	1,1
Přirozený přírůstek	14 622	10 927	-3 695	1,4	1,0
Přírůstek stěhováním	71 790	28 344	-43 446	6,9	2,7
Celkový přírůstek	86 412	39 271	-47 141	8,3	3,7
Počet obyvatel k 31.12.	10 467 542	10 506 813	39 271	x	X
Střední stav obyvatelstva	10 429 692	10 491 492	61 800	x	X
<i>Poznámky:</i> ^{p)} předběžné údaje ^{*)} relativní údaj udává podíl živě narozených dětí mimo manželství (v %)					
^{**)} relativní údaj je na 1 000 živě narozených					

¹⁴¹ Český statistický úřad [online]. [citováno 20.3.2010]. Dostupné z [www: http://notes2.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby03151010.xls](http://notes2.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby03151010.xls)

Tabulka č.6 - Sňatky podle pořadí, 1991-2008¹⁴²

	1991	2001	2004	2005	2006	2007	2008
Počet sňatků celkem	71 973	52 374	51 447	51 829	52 860	57 157	52 457
Sňatky oboustranně Svobodných	49 778	33 918	33 022	33 446	34 178	36 247	32 830
Podíl ze všech sňatků (%)	69,2	64,8	64,2	64,5	64,7	63,4	62,6
Sňatky oboustranně opakované	10 517	8 233	8 382	8 323	8 320	9 620	9 132
Podíl ze všech sňatků (%)	14,6	15,7	16,3	16,1	15,7	16,8	17,4
Pořadí na straně ženicha							
1.	55 486	38 841	37 940	38 347	39 149	41 752	38 038
2.	13 722	11 303	11 300	11 265	11 612	13 087	12 092
3.+	2 765	2 230	2 207	2 217	2 099	2 318	2 327
Podíl sňatků svobodných (%)	77,1	74,2	73,7	74,0	74,1	73,0	72,5
Pořadí na straně nevěsty							
1.	55 748	39 218	38 147	38 605	39 569	42 032	38 117
2.	13 516	11 027	11 122	11 145	11 225	12 782	12 084
3.+	2 709	2 129	2 178	2 079	2 066	2 343	2 256
Podíl sňatků svobodných	77,5	74,9	74,1	74,5	74,9	73,5	72,7

¹⁴² Český statistický úřad [online]. [citováno 20.3.2010]. Dostupné z www: <http://notes2.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby03151010.xls>.

Tabulka č.7 – Kariéra je pro člověka nanejvýš důležitou věcí

	Počet respondentů	Procenta
Souhlasím	4	2,3
Spíše souhlasím	49	27,7
Spíše nesouhlasím	66	37,3
Nesouhlasím	55	31,1
Nevím	1	0,6
Celkem zodpovězených	175	98,9
Nezodpovězeno	2	1,1

Tabulka č.8 – Lidé by si neměli pořizovat rodiny, dokud nejsou materiálně a sociálně zabezpečeni

	Počet respondentů	Procenta
Souhlasím	52	29,4
Spíše souhlasím	80	45,2
Spíše nesouhlasím	32	18,1
Nesouhlasím	11	6,2
Nevím	0	0
Nezodpovězeno	2	1,1

Tabulka č. 9 – Dosáhnout maximálního profesního růstu je pro Vás:

	Počet respondentů	Procenta
Důležité	32	18,1
Spíše důležité	64	36,2
Spíše nedůležité	52	29,4
Nedůležité	24	13,6
Nevím	2	1,1
Nezodpovězeno	3	1,7

Tabulka č.10 – Kdo byl ve Vaší rodině/ve Vašem vztahu na rodičovské dovolené

	Počet respondentů	Procenta
Muž	0	0
Žena	120	67,8
Bude muž	3	1,7
Bude žena	45	25,4
Neplánujeme mít děti	5	2,8
Nezodpovězeno	4	2,3

Tabulka č. 12 Co bylo příčinou tohoto konfliktu

	Počet respondentů	Procenta
Můj pracovní život	34	19,2
Pracovní život mé/ho partnera/partnerky	10	5,6
Pracovní život nás obou	28	15,8
Bez konfliktu	103	58,2
Nezodpovězeno	2	1,1

Tabulka č. 13 – Byl někdy Váš pracovní život příčinou pocitů napětí

	Počet respondentů	Procenta
Ano, často	54	12,4
Ano, v jednom či ve dvou případech	34	19,2
Ano, ve více než dvou případech	65	36,7
Ne, nikdy	22	30,5
Nezodpovězeno	2	1,1

Tabulka č. 14 – Dokázali jste na toto napětí zapomenout před příchodem domů

	Počet respondentů	Procenta
Ano, bez problému	23	13,0
Ano, pouze částečně	101	57,1
Ne, musím problém vyřešit před příchodem domů	19	10,7
Ne, řeším problém i po příchodu domů	21	11,9
Nezodpovězeno	13	7,4

Tabulka č. 15 – Do jaké míry je výkon Vaší výdělečné práce slučitelný s případným založením rodiny

	Počet respondentů	Procenta
Moje práce zásadním způsobem brání založit rodinu (mít děti)	3	1,7
Založení rodiny by znamenalo určité komplikace pro výkon mé práce	15	8,5
Moji práci je možno se založením rodiny více méně uspokojivě skloubit	31	17,5
Moji práci lze se založením rodiny velmi dobře skloubit	16	9,0
Nezodpovězeno	112	63,3

Tabulka č.16 – Jak byste ohodnotili zvládnání svých pracovních a rodinných povinností

	Počet respondentů	Procenta
Obojí zvládám bez problémů	106	59,9
Výborně zvládám práci na úkor své rodiny	1	0,6
Dobře zvládám práci na úkor své rodiny	17	9,6
Výborně zvládám rodinu na úkor své práce	2	1,1
Dobře zvládám rodinu na úkor své práce	6	3,4
Obojí zvládám tak napůl	36	20,3
Nezvládám pracovní ani rodinné povinnosti	1	0,6
Nezodpovězeno	8	4,5

Tabulka č.17 – Jaké je ve Vašem partnerském/manželském vztahu rozložení domácích prací

	Počet respondentů	Procenta
Všechny či většinu z nich vykonává žena	78	44,1
Všechny či většinu z nich vykonává muž	3	1,7
Dělíme se s partnerem/partnerkou rovným dílem	85	48,0
Nezodpovězeno	11	6,2

Tabulka č. 18 – Zasahuje Vám pracovní život do rodinného

	Počet respondentů	Procenta
Ano, často	21	11,9
Ano, občas se to stane, v tom případě musím pracovní záležitost rychle vyřešit na úkor času stráveného s rodinou	61	34,5
Ano, občas se to stane, ale pracovní záležitost neřeším v době, kdy mám čas vyčleněn pro svou rodinu	35	19,8
Ne, snažím se oddělovat práci a rodinu	52	29,4
Nezodpovězeno	8	4,5

Tabulka č. 19 – Jak jste spokojen/a se svým pracovním a rodinným životem

	Počet respondentů	Procenta
Jsem spokojen/a s obojím	100	56,5
Jsem spokojen/a s rodinným životem, ale pracovní bych chtěl/a zlepšit	47	26,6
Jsem spokojen/a s pracovním, ale rodinný bych chtěl/a zlepšit	24	13,6
Nejsem spokojen/a s rodinným ani pracovním životem	1	0,6
Nezodpovězeno	5	2,8

Tabulka č. 20 – Byl/a byste ochoten/a přestěhovat se spolu s celou rodinou za práci do jiného města

	Počet respondentů	Procenta
Ano, v každém případě	8	4,5
Ano, ale jen v případě, že bych novou práci považoval/a za výrazné finanční polepšení	65	36,7
Ne, raději bych za práci dojížděl/a nebo trávil/a část pracovního týdne daleko od své rodiny, jen aby kvůli tomu ostatní členové rodiny nemuseli měnit prostředí	29	16,4
Ne, žádná práce by mě nedonutila k tomu, aby musela celá rodina měnit prostředí nebo abych trávil/a část pracovního týdne daleko od ní	69	39,0
Nezodpovězeno	6	3,4

Tabulka č.21 – Pokud máte partnera/ku nebo manžela/ku, jste v tomto vztahu spokojen/a

	Počet respondentů	Procenta
Ano, jsem velmi spokojen/a	76	42,9
Ano, jsem více méně spokojen/a	66	37,3
Ne, jsem spíše nespokojen/a	6	3,4
Ne, jsem velmi nespokojen/a, ale nechystám se v tomto smyslu nic měnit	0	0,0
Ne, jsem velmi nespokojen/a, chystám se partnera/ku opustit	1	0,6
Nezodpovězeno	28	16,0

Tabulka č. 22 – Jak nejčastěji trávíte víkendy

	Počet respondentů	Procenta
Společným programem se svou rodinou	88	49,7
Každý z členů rodiny se věnuje své činnosti	9	5,1
Každý z členů rodiny se většinu času věnuje svým zálibám, ale vždy si najdeme trochu času, kterou trávíme společně	55	31,1
Někdy musím i víkendový čas věnovat práci	20	11,3
Nezodpovězeno	5	2,8

Tabulka č. 23 – Při kterých příležitostech je celá Vaše rodina pohromadě

	Počet respondentů	Procenta
Žádná příležitost, kdy jsme všichni pohromadě, mě nenapadá	2	1,0
Žádná taková příležitost to není	7	4,0
Jen při společných večeřích, když se všichni vrátí z práce a ze školy	11	6,2
Během dne při společných večeřích a o víkendech při každém jídle	36	20,3
Kromě jídla spolu trávíme i jiný čas	114	64,4
nezodpovězeno	7	4,0

Tabulka č. 24 – Vliv vzdělání na výrok „Kariéra je pro člověka nanejvýš důležitou věcí“

	Souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím
Základní vzdělání	0 %	0 %	0 %	0 %	100 %
Středoškolské bez maturity	0 %	21 %	0 %	50 %	29 %
Středoškolské s maturitou	3 %	24 %	1 %	40 %	32 %
Vyšší odborné	0 %	43 %	0 %	29 %	29 %
Vysokoškolské	2 %	38 %	0 %	30 %	30 %

6.) Vámi dosažené vzdělání:

- a) základní
- b) středoškolské bez maturity
- c) středoškolské zakončené maturitou
- d) vyšší odborné
- e) vysokoškolské

7.) Jaké je Vaše zaměstnání:

- a) jsem osoba samostatně výdělečně činná
- b) jsem zaměstnancem/zaměstnankyní v soukromé sféře
- c) jsem zaměstnancem/zaměstnankyní ve státní sféře
- d) jsem nezaměstnaný/á
- e) jsem na rodičovské dovolené
- f) jsem v invalidním důchodu
- g) jsem ve starobním důchodu
- h) jsem student/ka
- i) jiné zaměstnání

doplňte _____

prosím

8.) V jakém oboru pracujete?

- a) administrativní pracovník/pracovnice
 - b) auto-moto
 - c) finance, ekonomika
 - d) chemie, farmacie, potravinářství
 - e) informatika
 - f) justice, právo
 - g) kvalita a kontrola jakosti
 - h) logistika, doprava, zásobování
 - i) marketing, reklama, média
 - j) obchod a prodej
 - k) obrana a bezpečnost
 - l) pohostinství a ubytování
 - m) práce v domácnosti
 - n) průmysl, strojírenství, výroba, provoz
 - o) řemeslné práce
 - p) servis a služby
 - q) stavebnictví, reality
 - r) technika, energetika, elektro
 - s) telekomunikace
 - t) tisk a polygrafie
 - u) vzdělávání
 - v) věda a výzkum
 - w) zdravotnictví
 - x) zemědělství
 - y) jiné
-

- 9.) Na jaké pozici pracujete?
- a) vrcholný management
 - b) střední management
 - c) nejnižší management (mistr, vedoucí apod.)
 - d) samostatný pracovník
 - e) podřízená pracovní pozice

V následujících otázkách vyberte jednu odpověď, která je Vaší situací či názorem nejbližší.

- 10.) Kariéra je pro člověka nanejvýš důležitou věcí.
- a) souhlasím
 - b) spíše souhlasím
 - c) spíše nesouhlasím
 - d) nesouhlasím
 - e) nevím
- 11.) Lidé by si neměli pořizovat rodiny, dokud nejsou materiálně a sociálně zabezpečeni.
- a) souhlasím
 - b) spíše souhlasím
 - c) spíše nesouhlasím
 - d) nesouhlasím
 - e) nevím
- 12.) Dosáhnout maximálního profesního růstu v zaměstnání je pro Vás:
- a) důležité
 - b) spíše důležité
 - c) spíše nedůležité
 - d) nedůležité
 - e) nevím
- 13.) Kdo byl ve Vaší rodině/ ve Vašem vztahu na rodičovské dovolené?
- a) muž
 - b) žena
 - c) zatím nikdo, ale až budeme mít děti, na rodičovské dovolené zůstane muž
 - d) zatím nikdo, ale až budeme mít děti, na rodičovské dovolené zůstane žena
 - e) neplánujeme mít děti
- 14.) Jaké faktory hrají podle Vás roli při rozhodování, který z rodičů zůstane na mateřské dovolené?
- a) příjem rodičů
 - b) kariéra rodičů
 - c) lepší možnost profesního a s tím i souvisejícího ekonomického vzestupu
 - d) možnost a) + b)

- e) možnost a) + c)
- f) možnost b) + c)
- g) možnost a)+ b) + c)
- h) jiné

uved'te které: _____

15.) Dostali jste se někdy do konfliktu mezi prací a rodinou?

- a) ano
- b) ne

16.) Pokud jste na otázku číslo 15 odpověděli ano, uveďte, prosím, co bylo

příčinou tohoto konfliktu.

- a) můj pracovní život
- b) pracovní život mé/ho partnera/ky
- c) pracovní život nás obou

17.) Byl někdy Váš pracovní život příčinou pocitů napětí?

- a) ano, často
- b) ano, ale jen v jednom či ve dvou případech
- c) ano, stalo se to ve více než jednom či dvou případech
- d) ne, nikdy

18.) Dokázali jste na toto napětí zapomenout před příchodem domů?

- a) ano, nedělá mi problém pracovní záležitosti odložit a vrátit se k nim opět až s návratem do zaměstnání
- b) ano, na čas dokážu na příčinu vzniklého pracovního napětí zapomenout, pak se ale přistihnu, že se mi k němu myšlenky vracejí, i když se věnují nějaké činnosti s rodinou
- c) ne, i přestože už jsem ze zaměstnání odešel/a, nedokážu na příčinu pracovního napětí zapomenout a musím problém vyřešit dříve než se odeberu domů
- d) ne, i přestože už jsem ze zaměstnání odešel/a, nedokážu na příčinu pracovního napětí zapomenout a musím po návratu domů problém co nejdříve vyřešit, teprve pak jsem schopen/a věnovat se rodině

V případě, že jste svobodní a nemáte děti, na následující otázku neodpovídejte a přejděte k otázce č. 20.

19.) Dovoluje Vám Vaše práce mít na rodinu tolik času, kolik si ho pro ni přejete

mít?

- a) ano, mám na svou rodinu tolik času, kolik si přeji
- b) mám na svou rodinu dost času, ale přál/a bych si ho mít více
- c) ne, nemám na svou rodinu kvůli práci tolik času, kolik bych si přál/a
- d) ne, na svou rodinu nemám kvůli práci moc času, ale nevadí mi to
- e) ne, na svou rodinu nemám žádný čas

- 20.) Pokud ještě nemáte založenou rodinu, respektive pokud nemáte děti, zhodnoťte, prosím, do jaké míry je výkon Vaší výdělečné práce slučitelný s
případným založením rodiny. (v opačném případě nechejte otázku nezodpovězenou).
- moje práce zásadním způsobem brání založit rodinu (mít děti)
 - založení rodiny by znamenalo určité komplikace pro výkon mé práce
 - moji práci je možno se založením rodiny více méně uspokojivě skloubit
 - moji práci lze se založením rodiny velmi dobře skloubit
- 21.) Jak byste ohodnotili zvládání svých pracovních a rodinných povinností?
- obojí zvládám bez problémů
 - výborně zvládám práci na úkor své rodiny
 - dobře zvládám práci na úkor své rodiny
 - výborně zvládám rodinu na úkor své práce
 - dobře zvládám rodinu na úkor své práce
 - obojí zvládám tak napůl
 - nezvládám ani pracovní ani rodinné povinnosti
- 22.) Jaké je ve Vašem partnerském/manželském vztahu rozložení domácích prací?
- všechny či většinu z nich vykonává žena
 - všechny či většinu z nich vykonává muž
 - dělíme se s partnerem/kou rovným dílem
- 23.) Zasahuje Vám pracovní život do rodinného?
- ano, často
 - ano, občas se to stane, v tom případě musím pracovní záležitost rychle vyřešit na úkor času stráveného s rodinou
 - ano, občas se to stane, ale pracovní záležitost neřeším v době, kdy mám vyčleněn čas pro svou rodinu
 - ne, snažím se oddělovat práci a rodinu
- 24.) Jak jste spokojen/ se svým pracovním a rodinným životem?
- jsem spokojen/a s obojím
 - jsem spokojen/a s rodinným životem, ale pracovní bych chtěl/a zlepšit
 - jsem spokojen/a s pracovním, ale rodinný bych chtěl/a zlepšit
 - nejsem spokojen/a s rodinným ani pracovním životem
- 25.) Máte pravidelnou pracovní dobu?
- ano
 - ne
- 26.) Bál/a byste se vzít náročnou práci, aby netrpěly Vaše děti?
- ano
 - ne
 - nevím

27.) Byl/a byste ochoten/a přestěhovat se spolu s celou rodinou za práci do jiného města ?

- a) ano, v každém případě
- b) ano, ale jen v případě, že bych novou práci považoval/a za výrazné finanční polepšení
- c) ne, raději bych za práci dojížděl/a nebo trávil/a část pracovního týdne daleko od své rodiny, jen aby kvůli tomu ostatní členové nemuseli měnit prostředí
- d) ne, žádná práce by mě nedonutila k tomu, aby musela celá rodina měnit prostředí nebo abych trávil/a část pracovního týdne daleko od ní

28.) Pokud máte partnera/ku nebo manžela/ku, jste v tomto vztahu spokojen/a?

- a) ano, jsem velmi spokojen/á
- b) ano, jsem více méně spokojen/á
- c) ne, jsem spíše nespokojen/á
- d) ne, jsem velmi nespokojen/á, ale nechystám se v tomto smyslu nic měnit
- e) ne, jsem velmi nespokojen/á a chystám se partnera/ku opustit

29.) Pracujete i o víkendu?

- a) ano
- b) ne

30.) Jak nejčastěji trávíte víkendy?

- a) společným programem se svou rodinou (tedy přítelem/přítečkou, manželem/manželkou, dětmi)
- b) každý z členů naší rodiny se věnuje celý víkend své činnosti
- c) každý z členů naší rodiny se většinu času o víkendu věnuje svým činnostem, ale vždy si najdeme trochu času, kterou trávíme společně
- d) někdy musím i víkendový čas věnovat své práci

31.) Při kterých příležitostech je celá Vaše rodina pohromadě?

- a) žádná příležitost, kdy jsme všichni pohromadě, mě nenapadá
- b) žádná taková příležitost není
- c) jen při společných večeřích, když se všichni vrátí z práce a ze školy
- d) během týdne při společných večeřích a o víkendech při každém jídle
- e) kromě jídla spolu trávíme i jiný čas.

32.) Zakroužkovali-li jste v předešlé otázce možnost e, uveďte příklady:
